

26. junij 1991

**Izjava ZZB NOB
ob 25. obletnici
osamosvojitve
Slovenije**

STRAN 3

Janez Winkler:
**Brez miličnikov
ne bi bilo
osamosvojitve**

STRAN 12 - 13

**Obletnica
osvoboditve
koncentracijskega
taborišča Ljubelj**

STRAN 15

Slavnostna razširjena seja Glavnega odbora ZZB

O svoji državi smo sanjali ...

»ZB je bila vedno zvesta vrednotam, ki so se izoblikovale v času NOB, vedno sta nam bili pred očmi domovina in suverenost slovenske države, za katero je bilo žrtvovanih toliko življenj. Vedno smo delovali državotvorno. Podprli smo referendum o vstopu v EU in kljub številnim pomislekom tudi vstop v Nato. In tako bomo delovali tudi v prihodnje.«

// PIŠE: Jožica Hribar // FOTO: Iztok Pipan

Zgornjimi besedami je **Tit Turnšek**, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije, na slavnostni razširjeni seji glavnega odbora slovenske borčevske organizacije ob državnem prazniku, dnevu

organizacij pred in med osamosvojitvijo. V kulturnem programu je nastopil pevski zbor Lipa zelenela je.

S to slovesnostjo se je ZZB za vrednote NOB Slovenije pridružila številnim

organizacija v letih 1990 in 1991 odzivala na tedanja aktualna politična dogajanja, o pripravah na plebiscit in pozneje na osamosvojitve, na razkole v zveznih organizacijah (predvsem v jugoslovanski borčevski organizaciji) ter ob napadu enot JLA na Slovenijo in nazadnje ob podpisu Brionske deklaracije. Z objavo teh dokumentov ZZB za vrednote NOB demantira namigovanja in očitke, da »borci niso bili za samostojno Slovenijo«.

Predgovor k brošuri je napisala dr. **Ljubica Jelušič**, podpredsednica ZZB NOB. V strnjeni obliki je prikazala dogajanje v devetdesetih letih prejšnjega stoletja v nekdanji Jugoslaviji, ko so se za-

Tit Turnšek

Ladislav Lipič

Tomaž Čas

državnosti, končal svoj nagovor (objavljamo ga na strani 28). Za njim sta spregovorila še **Ladislav Lipič**, predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo, in **Tomaž Čas**, predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever, ki sta predstavila delovanje članov obeh

slovesnostim, ki bodo do konca meseca potekale po vsej državi v počastitev 25. obletnice razglasitve samostojnosti. ZZB je izdala tudi posebno brošuro z naslovom *Ob 25. obletnici osamosvojitve Slovenije*, v kateri so objavljeni vsi dokumenti, s katerimi se je borčevska or-

čele razprave o spremembi federativne politične strukture, pa vse do osamosvojitve Slovenije in napada enot JLA nanjo.

Jelušičeva svoj uvod sklene s trditvijo, da je »bilo v ZZB ob osamosvojitvi dokaj jasno poudarjeno dejstvo, da gre za kontinuiteto s partizanskim bojem za svobodno državo in za pravico naroda do samoodločbe, o kateri govori 8. temeljna točka OF, ki je bila skupaj z zadnjo, 9. točko sprejeta na seji Izvršnega odbora OF 21. decembra 1941«. In doda: »Zato lahko danes, ob 25. obletnici slovenske državnosti in ob 75. obletnici ustanovitve OF slovenskega naroda, zbrani pod geslom *Od osvoboditve do osamosvojitve* častimo Republiko Slovenijo kot državo, o kakršni so sanjali številni borci in civilisti, aktivisti, izgnanci in talci druge svetovne vojne. Njihove sanje so dokončno postale resničnost po zaslugi borcev Teritorialne obrambe, milice, civilne zaščite, narodne zaščite in premnogih državljanov in državljanek na barikadah osamosvojitvene vojne.« ■

Zbor Lipa zelenela je

Glavni odbor Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je 20. junija 2016 na slavnostni razširjeni seji v počastitev 25. obletnice osamosvojitve Republike Slovenije sprejel

IZJAVA

Ob 25. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije

1.

Ob zgodovinskem državnem prazniku – dnevu samostojnosti Republike Slovenije, ko praznujemo 25. obletnico njene osamosvojitve – čestitamo vsem borcem za vrednote NOB ter vsem državljanom in državljanom Republike Slovenije.

S posebnim spoštovanjem se ob tej obletnici spominjamo tudi vseh žrtev za domovino med prvo in drugo svetovno vojno na Primorskem in avstrijskem Koroškem, v osvobodilni vojni 1941–1945 in v letu 1991. Brez njih ne bi bilo samostojne Slovenije, saj brez osvoboditve ne bi bilo osamosvojitve.

2.

V času svoje samostojnosti se je naša država uveljavila v mednarodnem prostoru kot članica OZN, Evropske unije, NATA in drugih mednarodnih organizacij, s članstvom v OECD pa je uvrščena med najrazvitejše države na svetu.

V duhu vrednot OF pričakujemo še večjo samozavest pri določanju slovenskih narodnih koristi in več odločnosti pri urejanju slovenskih državnih interesov.

3.

Kritični smo do vseh slabosti in negativnih pojavov v zakonodajni, izvršilni in sodni oblasti. Zavračamo pa ustvarjanje splošne negativistične ocene njihovega delovanja.

V parlamentarni ureditvi je uveljavljen prevelik vpliv vodstev političnih strank, kar povzroča apatijo pri ljudeh. Zato je čas za resen premislek, kako povečati vpliv volivcev na urejanje javnih zadev.

4.

V samostojni slovenski državi se je močno zmanjšala socialna varnost in zelo povečala revščina. Privatizacijo in razprodajo nekdanje družbene in državne lastnine spremljata velika brezposelnost in premajhna učinkovitost sicer številnih socialnih transferjev.

Zato pozivamo Vlado in Državni zbor RS k temeljiti prenovi socialne zakonodaje in socialne politike, ki naj bistveno zmanjša revščino, če je pač ni mogoče v celoti odpraviti. Vse veje oblasti naj odločneje ukrepajo proti izkoriščanju delavcev in kršenju človekovih pravic.

5.

Želimo živeti v mirni in prijazni državi. Zato smo zaskrbljeni, ker se razraščajo nestrpnost, sovražni govor, zloraba in potvarjanje zgodovine za politične manipulacije in pojavi neofašizma.

Pozivamo državne organe k odločnejšim ukrepom proti tem pojavom, na vse medije, organizacije in posameznike se obračamo, da po svojih možnostih prispevajo k normalnim, strpnim odnosom v družbi.

6.

Podpiramo prizadevanje Vlade RS pri pripravljanju strategije razvoja Slovenije, ki naj bo z znanjem in inovativnostjo gospodarsko uspešna, moderna, okoljsko prijazna, solidarna in družbeno pravična.

Srečno, Slovenija!

Glavni odbor Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije

SVOBODNA BESEDA

8 - 9: Kolumni:

Jože Poglajen: Brigadir

Martin Premk: Kar se je, to žanješ

10 - 11: Osamosvajanje Slovenije

Miha Butara: Trenutki odločitve – nori ukaz

12 -13: Naš pogovor: Janez Winkler

14: V metežu zgodovine

Dr. Jože Rant: ustanovitelj stomatološke klinike

15 - 21 Reportaže:

Obletnica osvoboditve taborišča Ljubelj

Spominska slovesnost v Mauthausnu in Gusnu

Dan mladosti in radosti v Kumrovcu

Tradicionalno srečanje na Jančah

V spomin ruskemu vojaku na Ponikvi

Kaj vedo mladi o zgodovini?

22 - 27: Dogodki in prireditve

30 - 32: Sporočila ZZB

za vrednote NOB Slovenije

33: Aktualno

Anketa med članstvom ZZB Maribor

41 - 42: Vabila

Fotografija na naslovnici: Trg republike v Ljubljani, 26. junij 1991. (Foto: Nace Bizilj. Fotografija je last Muzeja novejšje zgodovine Slovenije)

SVOBODNA BESEDA je revija ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Tit Turnšek, predsednik

Uredniški odbor: Janez Alič (predsednik), dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik.

Odgovorna urednica: Jožica Hribar

elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
trimesečna naročnina: 9 evrov

ISSN 2463-8218.

Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225

Davčna številka: SI 84151714

Tisk: Schwarz print, d. o. o. Ljubljana

Kongres ANPI - VZPI

V Riminiju, mestu ob jadranski obali, je sredi maja potekal 16. kongres ANPI - VZPI, Vsedržavnega združenja partizanov Italije. Geslo kongresa je bilo: »Z vrednotami odporništv in ustave – demokratični in protifašistični prihodnosti naproti«. Pomembnega dogodka se je udeležilo 350 delegatov, zastopnikov 124.000 članov nekoč veliko številnejše italijanske borčevske organizacije.

Carlo Smuraglia, predsednik združenja, je v svojem po običaju obsežnem referatu podrobno obdelal tako rekoč vsa vprašanja, ki zadevajo trenutni položaj Italije, vključno z begunsko krizo, ki je občutno zrahljala njene odnose z EU. V tem kontekstu je bil dan velik poudarek notranjim odnosom, zlasti pa velikim temam, s katerimi se v zadnjem času zaskrbljeno ukvarja borčevska organizacija. Pred članstvom, pretežno vezanim na Demokratično stranko, ki jo vodi sedanji predsednik vlade Matteo Renzi (stranka je nekakšna naslednica KPI, PSI in ostankov nekaterih sredinskih strank), je namreč velika dilema: ali na referendumu 15. oktobra glasovati za zakone o spremembi nekaterih bistvenih delov italijanske Ustave in parlamentarnih volitev ali pa glasovati proti tem spremembam, ki v svojem bistvu rušijo nekatere postulate italijanske demokratične ustave, utemeljene na vrednotah odporništv (obstoj provinc, demokratične neposredne volitve, dvodomni parlament in drugo). V razpravi o teh dilemah je v treh kongresnih dneh sodelovalo več kot sto delegatov. Velika večina se je izrekla proti zakonom, ki jih je predsedniku vlade in Demokratične stranke Renziju uspelo sprejeti z drobnimi zvijačami ob minimalni sklepčnosti senata in poslanske zbornice. Na podlagi večinskega stališča delegatov, da je na jesenskem referendumu treba glasovati proti (nedemokratičnim) zakonom, je bila takšna odločitev tudi sprejeta.

V zvezi s tem stališčem ANPI - VZPI se je v naslednjih dneh oglasil premier Renzi, ki je dejal, da je odločitev »partizanov« treba spoštovati. Dodal je, da bo verjetno del njih na referendumu glasoval za, del pa proti. K temu je pribil: »Mi pa imamo radi vse partizane ...«

Na kongresu v Riminiju so sodelovali tudi nekateri delegati iz organizacij ANPI - VZPI v naši sosesčini. Med njimi je delegat iz Čedad organizatorjem kongresa očital, da niso povabili gostov iz organizacij borcev v sosednjih državah, s katerimi poteka tradicionalno sodelovanje. Predsedniku Smuragliji je osebno očital, da ni v svojem dolgem referatu niti z besedico omenil sodelovanja ANPI - VZPI s sorodnimi organizacijami v Sloveniji in Hrvaški ter da ni niti omenil sporazumov, ki so bili slovesno sklenjeni s temi organizacijami v Gorici in v Ogleju.

Posebno pozornost je s svojim nastopom izžval **Fabio Vallon**, predsednik ANPI - VZPI Tržaške pokrajine, ki je svoj nagovor začel s »tovariši in tovarišice« ter dodal: »Prihajam iz dvojezične organizacije ANPI - VZPI, od tam, kjer smo tudi v boju proti nacifašizmu bili dvojezični ...« Svojo razpravo je končal z dvojezičnim: »Smrt fašizmu, svoboda narodu!«

Na kongresu v Riminiju so se posebej zahvalili tovarišici Stanki Hrovatin, dosedanja podpredsednici Glavnega odbora in predsednici odbora ANPI - VZPI Tržaške pokrajine, za njeno dolgoletno, zavzeto in uspešno delo.

Štefan Cigoj

Porajmos – zamolčani genocid nad Romi.

V počastitev svetovnega dneva Romov so Ustanova Dr. Šiftarjeva fundacija, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska

Sobota, Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor in Zveza Romov Slovenije pripravili predstavitev zbornika *Porajmos – zamolčani genocid nad Romi*.

Dogodek je potekal v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota. Zbornik sta predstavili urednici **dr. Vera Klopčič in Marjetka Bedrač**. V razpravi sta sodelovala Sandi Horvat, avtor uvodnega prispevka, in Jožek Horvat Muc, predsednik Zveze Romov Slovenije. Program je povezoval mag. Franc Kuzmič, predsednik programskega sveta Ustanove Dr. Šiftarjeva fundacija. Častna pokroviteljica dogodka je bila Vlasta Nussdorfer, varuhinja človekovih pravic Republike Slovenije.

V času druge svetovne vojne so bili Romi žrtev načrtnega uničevanja nacističnega režima. Ta dejstva so v Evropi še vedno premalo znana. Šele v zadnjem desetletju so bili postavljeni spomeniki romskim žrtvam genocida, spomin na njihovo trpljenje pa se le počasi vključuje v zaznavanje spomina na žrtve holokavsta v posameznih državah. V zborniku *Porajmos: zamolčani genocid nad Romi* so avtorji iz Slovenije in Hrvaške: Vera Klopčič, Marjetka Bedrač, Sandi Horvat, Marjan Toš, Filip Škiljan, Ana Bračič in Urša Valič predstavili zgodovinska spoznanja o genocidu nad Romi v Sloveniji in na Hrvaškem ter opozorili na dejstva, ki osvetlujejo diskriminacijo Romov v sedanosti. Zbornik je izdal Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor v sodelovanju z Ustanovo Dr. Šiftarjeva fundacija v okviru projekta *Kamnite solze*, ki sta ga v letih 2014–2016 finančno podprli Mednarodna zveza za spomin na holokavst IHRA in Mestna občina Maribor.

Vera Klopčič

Častna občanka Jesenic

Ob letošnjem prazniku Občine Jesenice je najvišje priznanje, naziv častne občanke, dobila članica naše organizacije Mira Jazbinšek, prva ravnateljica Srednje zdravstvene šole Jesenice.

Mira Jazbinšek se je rodila leta 1926 v Hrastniku. Med NOB je kot aktivistka delala v mladinskem aktivu, zato so jo leta 1942 aretirali in zaprli. Marca leta 1944 so jo odpeljali v koncentracijsko taborišče Ravensbrück, kjer je dočkala konec vojne. Prvi cvet, ki ga je zagledala v svobodi, je bil španski bezeg. Zato njen dijak zanjo pravi, da tako kot je ta cvet njen simbol svobode, je ona nam simbol dobrote, pravičnosti, poštenosti in upanja.

Izšolala se je za medicinsko sestro in bila leta 1962 poslana na Jesenice, kjer je Občina Jesenice tedaj ustanavljala srednjo zdravstveno šolo. Ravnateljica šole je bila kar 22 let. Upokojila se je leta 1983. Za svoje delo je dobila zlati znak Zbornice zdravstvene in babiške nege Slovenije v letu 1974, priznanje Zdravstvene šole Jesenice pa leta 1998.

ZB NOB Jesenice

Pot ob žici v registru kulturne dediščine

Ministrstvo za kulturo je 3. maja letos v register žive kulturne dediščine vpisalo novo enoto – Pohod po Poti ob žici. Vpis, ki se je prekril z letošnjim jubilejnim 60. pohodom, je dodatno poudaril pomen te prireditve tako za Ljubljano, letošnjo zeleno prestolnico Evrope, kot za meščanke in meščane. Predlog

in gradivo so pripravili v Mestnem muzeju Ljubljana, pri tem so sodelovali Nejka Batič in Janez Polajnar z oddelka za kulturo Mestne občine Ljubljana ter **Nuša Kerševan**. Za ohranjanje pomena in namena PST skrbi društvo Zeleni prstan, ki ga zadnja leta vodi Nuša Kerševan, častna meščanka Ljubljane in njena nekdanja županja.

Pohod po Poti ob žici je množična rekreativna in športna prireditev. V spomin na upor meščanov proti sovražniku med drugo svetovno vojno poteka okrog Ljubljane po trasi, kjer je med letoma 1942 in 1945 stala ograja iz bodeče žice, ki so jo skupaj z več kot sto bunkerji postavili italijanski okupatorji.

J. H.

Maja Haderlap: Dolgo prehajanje

Predstavitve v Ljubljani (z leve): prevajalec Štefan Vever, igralka Saša Pavček, Maja Haderlap in urednik Zdravko Duša //Foto: Jožica Hribar

Maja Haderlap je koroška Slovenka, doma iz okolice Železne Kaple na Koroškem, dvojezična pesnica in pisateljica, univerzitetna predavateljica. Je avtorica znamenitega romana *Angel pozabe*, ki ji je leta 2011 med štirinajstimi tekmujočimi avtorji iz Nemčije, Avstrije in Švice na Dnevih nemške literature prinesel nagrado, poimenovano po sloviti pisateljici Ingeborg

Bachmann. Predstavo *Angel pozabe* že dve leti uspešno igrajo v ljubljanski Drami.

Pri Cankarjevi založbi pa je aprila izšla njena pesniška zbirka z naslovom *Dolgo prehajanje*. Pesmi so v izvirniku izšle v nemščini, mojstrsko pa jih je prepesnil Štefan Vever. S pesmimi avtorica prehaja različne meje, tudi jezikovne, družinske in zgodovinske. Pesmi govorijo o tujstvu, vračanju domov, o daljnih deželah in tesnih prebivališčih in o ljudeh, ki iščejo poti.

Avtorica je na predstavitvi v Ljubljani poudarila, da je odraščala v koroški tesnobe, v časih, ko so bili koroški Slovenci zaničevani in zavračani, zaznamovani z narodnimi razmejitvami in omejitvami. V takšnih okoliščinah je imela sama na voljo le dve odločitvi: ali oditi v širni svet ali ostati znotraj meja, ki so ji bile določene, in s tem tudi v mejah tistega ozkega sveta. Sama je izbrala prvo pot, a zgodnje otroštvo, družina in okolica so jo na svoj način zaznamovali za vedno. Zato so njene pesmi vezane tudi na njen slovenski izvor. Njen jezik je živ, na trenutke igriv, besede v pesmih pa so skrbno izbrane, spletene v pesniško obliko in položene na papir.

J. H.

Najbolj osovraženo ime v ZDA

Katero je najbolj osovraženo ime v ZDA, so se vprašali novinarji na spletnih straneh spletnega velikana Yahoo. Odgovor je Isis. Ime je namenjeno ženskemu spolu. Ni redko, da starši imenujejo otroka po bogovih ali boginjah. Isis je grški izraz za boginjo antičnega Egipta Aset, v slovenščini je poznana kot Izida. V staroegipčanski mitologiji je bila boginja žensk, plodnosti, začetnica ved in spretnosti. Bila je Ozirisova sestra in tudi žena ter mati njunega sina, boga Horusa. V antiki je predstavljala ideal soproge, ki je modra, a možu tudi vdana in plodna.

Zakaj je torej Isis v ZDA najbolj osovraženo ime? Večina Američanov ob njeni omembi namreč ne pomisli na staroegipčansko boginjo Isis, temveč na kratico Islamic State of Iraq and Syria (ISIS). Islamsko državo pa velika večina Američanov povezuje s terorizmom in vojno.

T. Č.

O TIGRU in tigrovcih

Krajevna borčevska organizacija iz Žusterne in Društvo TIGR sta v dvorani KS v Žusterni pri Kopru pripravili povelje o izročilu Tigra. Prav v tej dvorani je bil namreč pred več kot dvajsetimi leti ustanovljen odbor za ustanovitev tega društva, ki neguje spomin na legendarno protifašistično in revolucionarno organizacijo TIGR. Pogovora se je udeležila tudi delegacija ZZB za vrednote NOB iz Ribnice, saj jih zgodovina prav tako povezuje s spominom na TIGR.

Tokratno skupno srečanje je bilo posvečeno pobudniku in prvemu predsedniku tega društva, prvoborcu Cirilu Peliconu, ki je bil takrat tudi predsednik koprskega združenja borcev. Pobuda za ustanovitev društva je prišla iz vrst koprskih prvoborcev, saj je bil marsik-

do izmed njih najprej član Tigra, kot na primer legendarna partizana Anton Ukmar in Branko Babič, ki sta bila znana predvsem kot delavska in komunistična voditelja. Tudi vojaški vodja Tigra Danilo Zelen je bil eden od podpisnikov sporazuma o sodelovanju s komunistično partijo in je celo nabavljal orožje za Pinka Tomažiča in njegove tovariše, ki so se že leta 1940 v Miljskih hribih zbirali za začetek oborožene vstaje primorskih rodoljubov, a jih je italijanska tajna policija odkrila. Zelen, ki je zbežal v Jugoslavijo, pa je bil žrtev slovenskega izdajstva in kolaboracije. Redki preživeli tigrovci, ki niso končali v zaporih ali na streliščih, so razen kakšne izjeme šli v partizane že med prvimi.

Danes politični propagandisti skrajne desnice iz notranjosti Slovenije, ki sploh ne vedo, kaj je bil TIGR, pokušajo z lažmi in raznimi manipulacijami razdvojiti tako tigrovce kot komuniste oziroma kar celo partizansko gibanje, ki mu ne po učinko-

vitosti in ne po enotnosti ni bilo primeira v Evropi. Res je, da je bilo v vodstvu komunistov nekaj ljudi, ki niso razumeli vloge TIGRA, to vlogo so tudi negirali in celo preganjali nekatere tigrovce. A resnica je, da je bilo na Primorskem že pred osamosvojitvijo Slovenije tigrovcem postavljenih 19 spominskih znamenj, 42 pa še potem. Obstajajo tudi dokumenti, da se je na Primorskem že od leta 1964 štel v dvojno dobo partizanstva tudi delovanje v Tigru. Tudi Ciril Pelicon je dobil status prvoborca na račun svojega delovanja v Tigru. Prav tako se je o tigrovcih govorilo in pisalo v medijih na Primorskem že od priključitve k matični domovini dalje. V Ljubljani in notranjosti Slovenije tega niso poznali in si že iz starega negativnega odnosa do Primorske niso upali, saj se dolga leta, vse do osebnega posredovanja Tita, ni govorilo niti o prekomorskih brigadah.

Vir: //www.zb-koper.si/

Jože Pogljajen

Brigadir

Časopisna hiša Delo je pred dnevi proslavila 25 let izhajanja Slovenskih novic, ki so daleč najbolj bran dnevnik v Sloveniji. V prvi številki so bralci sredi maja 1991, torej dober mesec, preden je Slovenija razglasila samostojnost, med drugim lahko brali o štirih slovenskih vojaki, ki so pobegnili iz Splita, o skrivnostnem sestanku slovenskega vodstva v Poljčah in o Vojislavu Šešlju, ki naj bi grozil, da bo razstrelil slovensko nuklearko.

Slovenske novice so se tako pridružile splošnemu stanju slovenskega duha v politično napetem letu 1991. Lahko bi rekli, da so še dodatno podžigale domoljubna čustva na eni in na drugi strani odpor proti jugoslovanski državi in še posebej proti jugoslovanski armadi. Novice so torej (tudi) veterani osamosvojitve, katere 25. obletnico Slovenija praznuje ta mesec. Po ustanovitvi samostojne države so se v tem časopisu sicer bolj usmerili na druge teme. Pisali so predvsem o kriminalu, umorih, seksu, aferah, nesrečah, pripovedovali osebne tragedije (in vesele) zgodbe, kratka, počeli so vse, kar je značilno za vojaški, rumeni, bulvarski tisk.

V tem slogu so novičarji – kot že rečeno obrobno – obravnavali tudi strankarska dogajanja, pri čemer so bili še posebej naklonjeni in dobrohotni do Janše osebno in do njegove demokratske stranke. Kar niti ni nič presenetljivega, kajti Novice se največ prodajajo na podeželju in večina njihovih bralcev navija za Janšo. Zato bi pričakovali, da se bo vodja SDS ob praznovanju spomnil njihovih zaslug. A očitno tega ne bomo dočakali.

Očitno v glavah janšistov za druge preprosto ni prostora. Zanje je (bil) samo Janša, potem pa dolgo nikogar in šele na koncu je za samostojnost države Slovenije poleg brigadirja Krkoviča in Bavčarja morda zaslužen še kdo. A zgolj tisti, ki je bil v maskirnih uniformah »manevrske strukture«. Elita zaslužnih – 126 jih je – si je prislužila poseben »borčevski« dodatek, približno 1100 evrov. A ta drobiž, kot pravi brigadir, najbrž ne more biti vzrok za silovito ofenzivo »osamosvojiteljev« pred praznikom, v kateri tako poveljujejo svoje vloge in brez dlake na jeziku omalovažujejo druge ter jih z iz prsta izsesanimi dokazi tožijo za veleizdajo. Bolj verjetno

je, da se janšisti ravnaajo po reku »napad je najboljša obramba«.

Omenjena trojica najbolj zaslužnih se je sicer spretno izognila roki pravice zaradi vojnodobničkarske trgovine z orožjem, v kateri je domnevno neznano kam izginilo na desetine milijonov mark v kovčkih, vendar so dvajset let pozneje le morali sesti na zatožno klop. In so bili obsojeni. Prva dva zaradi korupcije pri trgovini z oklepniki, Bavčar pa zaradi poslovnih goljufij, ko je bil še veliki boss danes precej shiranega Istrabenza. Za povrh se je brigadir zapletel še v tožbo, ker je prvi dan spopadov s kolonami JA neposredno ukazal sestrelitev neoboroženega helikopterja, ki ga je pilotiral Slovenec Toni Merlak. Do te zasebne tožbe Merlakove vdove gotovo ne bi prišlo, če se Janša in Krkovič, namesto da bi dogodek obžalovala in vdovi priznala, kar ji gre, ne bi z njim celo hvalila. Omenjeni brigadir v dokumentarni oddaji TV Slovenija

z naslovom Latentna vojna kar žari od povečevanja svoje (in Janševe) vloge. Med drugim čisto resno zatrjuje, da niti deset plebiscitov ne bi pripeljalo do osamosvojitve Slovenije, če ne bi bilo njega, Janše in Bavčarja. Krkovič očitno sploh ne razume, da bi ostal občinski uradnik za ljudsko obrambo, če ne bi bilo plebiscitarne odločitve ljudstva za samostojno državo.

Mimogrede, ko človek začne gledati ta »dokumentarec« najprej misli, da gre za parodijo na prerivanje okrog zaslug za osamosvojitve. Začne se namreč z Janšo, ki v pozi kakšnega generalisima sedi v globokem naslanjaču in razlaga,

kako je Kučan veleizdajalec, Bavčar pa se hvali, kako so neumno jugoslovansko vojsko zvabili v past (v resnici so bili presenečeni in precej zmedeni, ko je 1990 vojakov in 150 oklepnikov JLA 27. junija krenilo na mejne prehode). A biser »dokumentarca« je brigadir Krkovič, ki se predstavlja kot žrtev zarote »veleizdajalca« zoper osamosvojitelje nasploh in zoper njega še posebej. Če ne bi bilo tako, med drugim pravi nesojeni general, bi bila na steni občinske hiše v Kočevju, kjer je služboval na oddelku za ljudsko obrambo, postavljena večja spominska plošča in bi pod njo visel vsaj lovorov venec. Ob takih dokumentarcih TV Slovenija Janši res ni bilo treba ustanavljati strankarske televizije. In najbrž je pri tem zgolj naključje, da je avtor omenjenega janševsko pocukranega dokumentarca Igor Pirkovič, tudi avtor himne SDS.

Martin Premk

Kar seješ, to žanješ

Pričakovano je ob petindvajseti obletnici osamosvojitve tudi to obdobje postalo predmet političnih zlorab in obračunavanj. Kot vedno bolj ali manj vsa podtikanja, laži in obtoževanja prihajajo iz »najbolj poštene stranke« oziroma iz njene bližine. In kot po navadi pri tem s svojimi izjavami prednjači dokazani lažnivec in ponarejevalec, ki se sicer ne spomni, koliko je plačal in od kod mu denar za osebni avto, po drugi strani pa odlično pozna cene prostitutk. S svojimi izjavami, ki jim verjamejo le še maloštevilni, slabo izobraženi in ostareli verniki, pravzaprav dela škodo le še sebi in svoji stranki.

A vendar še vedno izkoristi sleherno priložnost, da zraven žali še narodnoosvobodilni boj. Tako je bilo tudi z izjavo, »da so teritorialci v Borovnici zasegli več orožja kot partizani v štirih letih vojne«. Odgovor na takšno žalitev bi denimo lahko bil le, da so v desetih dneh tudi spili več alkohola kot partizani v štirih letih vojne. A javnega odgovora na izjavo o Borovnici ni bilo, niti od strank nasprotnega pola, niti se niso veterani osamosvojitvene vojne ogradili od izjave, niti ni bilo odgovora tistih, ki skrbijo za dediščino narodnoosvobodilnega boja. Odnos do zgodovine je torej nekaj, kar se naših oblastnikov in odličnikov niti malo ne tiče, razen seveda razpihovalcev, ki jim (mu) je zgodovina zgolj orodje za trenutna obračunavanja. Zdaj tudi osamosvojitvena zgodovina, kajti ob osamosvojitvi se je ponovilo, da se je po prevratu na oblasti utrdila vrhuška, ki se zdaj že petindvajset let vrti na enih in istih položajih.

Prav tako kot so po drugi svetovni vojni eni in isti ljudje kraljevali svojih štirideset let. Toda po drugi svetovni vojni je bila zgodovina strogo določeno uporabljena za utrjevanje oblasti in graditev narodove zavesti. Točno se je vedelo, na čem se gradi državnost in da se javno, posebno pa ob državnih proslavah, ne pere umazanega zgodovinskega perila – ki ga ima tako ali tako vsaka država. Zgodilo pa se je, da so tem bolj pretiravali s svojo zgodovino, čim bolj je država tonila v gospodarske in mednarodne težave, dokler niso pridobile »narodnoosvobodilne borbe in revolucije« postale predmet posmeha in zato nekaj, čemur nihče več ni verjel. Vse temne strani partizanskega boja pa se je s pridom začelo uporabljati za nasprotovanje takratni državi.

Prejšnja država in družbeni red sta razpadla, v novi samos-

tojni državi se je nato zgodovina, kot vedno, začela z letom nič. Prva leta samostojnosti so bila še polna zanosa in spomin na osamosvojitvene dogodke je bil še živ. Novim oblastnikom, v veliki večini podeželskim tretjerazrednikom ali pa pohlepnim povzpeticom, ki tudi sicer niso pokazali nobenega globokega razumevanja za kulturo ali znanost, se je zgodovina zdela popolna nebodigatreba. Prvo »povečano uporabo« zgodovine je bilo zaznati ob prvem prevzemu oblasti desnice, ko se je kar na lepem začel lov na »udbo in komuniste«, pri tem pa se, poleg ponarejanja, ni ustavilo niti pri javnem razkrivanju dokumentov tajnih služb, ki bi bili v vsaki normalni državi še dolgo pod ključem in jih noben odgovoren človek ne bi zavestno uporabljal za pritlehna obračunavanja.

Zadnja leta je postala zloraba zgodovine za politične namene že kar stalnica dnevne politike, do zdaj predvsem druga svetovna vojna in »udbokomunisti«. Zdaj pa so se vsemu temu pridružili še »junaki osamosvajanja«. A kot pravi pregovor, kdor ne pozna zgodovine, je obsojen, da jo ponavlja. Pretiravanja glede osamosvojitvene vojne, neštete medalje in vedno nova spominska zname-

nja so že nekaj časa predmet posmeha. Če k temu dodamo še medsebojna obračunavanja nekdanjih »enotnih v zmagi«, se bo kmalu zgodilo, da bo celotno obdobje slovenskega osamosvajanja postalo nekaj, ob čemer bodo ljudje le še zamahnili z roko.

Tako je, ker po petindvajsetih letih našim »državnikom« še vedno niso jasni niti temelji države in vloga zgodovine pri tem. Predsednik države ne loči niti med pripadniki SS-a in vojaki zavezniške vojske ter se udeleži vsake, še tako zlagane zgodovinske proslave, da bi le ugajal vsem. Predsednik vlade in parlamenta se ne izrečeta naravnost skoraj o ničemer, kako naj bi se o zgodovinskih dogodkih? Tudi večina strank zgodovinske teme raje pusti ob strani, običajno z izgovorom, da se je treba ukvarjati s prihodnostjo. A kot je napisal že George Orwell, prihodnost obvladuje tisti, ki obvladuje preteklost. Pri nas pa, čeprav so vsa dejstva znana in jasna, nihče noče jasno povedati, kdo je ustvarjal državo in na katere zgodovinske dogodke moramo biti ponosni. Naši oblastniki zgodovine ne samo da ne obvladujejo, ampak jo zgolj še zlorabljajo, kar gotovo ni dobra popotnica za prihodnost.

Poročilo varuha človekovih pravic za leto 2015

Kršenje človekovih pravic je drago, poprava krivic še dražja

Varuhinja človekovih pravic Vlasta Nussdorfer je predsedniku Državnega zbora Milanu Brglezu predala poročilo varuha človekovih pravic za leto 2015.

// BESEDILO: **Tea Černe**

Vporočilu, dolgem 436 strani, navaja, da so v letu 2015 dobili v analizo 3.418 pobud, ki so jih obravnavali in jih 3.008 tudi zaključili. V 475 primerih so bile pobude utemeljene. »Ugotavljam, da številni pobudniki, ki pišejo varuhu, in tisti, s katerimi se pogovarjam, menijo, da je današnji človek večkrat sam in celo drugorazreden, nasproti pa mu stoji država s svojim razvejenim, tudi nepreglednim in večkrat samovoljnim aparatom. Ta ni vselej prijazen do posameznikov, pogosto je sam sebi namen,« je zapisala varuhinja. »Vodenje države in institucij na številnih področjih ni dobro, predvsem pa ne dovolj hitro, učinkovito in ne vedno v največjo korist ljudi, zlasti tistih na socialnem robu: revnih, nemočnih, oropanih dostojanstva in zelo razočaranih.«

»V letu 2015 je odmevala uvrstitev Slovenije v sam vrh kršitelj človekovih pravic po deležu obsodilnih sodb Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) na število prebivalcev. Ob objavi novice smo zatrdili, da so podatki žal zelo zgovorni, vendar brez poglobljene analize. Le na podlagi deleža obsodilnih sodb ni mogoče preprosto trditi, da je Slovenija med največjimi kršiteljicami temeljnih človekovih pravic in svoboščin, čeprav kršiteljica nedvomno je,« med drugim piše v poročilu varuha. Najpogostejše sta bili ugotovljeni kršitvi pravice do učinkovitega pravnega sredstva (265-krat) in pravice do odločanja v razumnem roku (262-krat).

Varuhinja med drugim v poročilu zahteva dokončno ureditev vprašanja povojnih pobojev z dostojnim pokopom vseh žrtev. »To moramo storiti, ker smo ljudje, čeprav nismo neposredno odgovorni za grozote, ki so jih počeli naši predniki po drugi svetovni vojni. S pokopom žrtev moramo 'zakopati tudi bojne sekire' ter v največji meri poenotiti naše vizije nadaljnega socialnega

in gospodarskega razvoja družbe in si prizadevati za večjo blaginjo ljudi ob temeljnem spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Kršenje človekovih pravic – to večkrat poudarjam – je drago, poprava krivic še dražja,« piše varuhinja.

Obravnavana področja v poročilu so nazorno podkrepljena s primeri. Tako varuhinja pri vprašanju svobode vesti navaja primer blagoslovitve javne šole in blagoslovitve občine na prireditvi ob

»S pokopom žrtev moramo 'zakopati tudi bojne sekire' ter v največji meri poenotiti naše vizije nadaljnega socialnega in gospodarskega razvoja družbe in si prizadevati za večjo blaginjo ljudi ob temeljnem spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Kršenje človekovih pravic, to večkrat poudarjam, je drago, poprava krivic še dražja.«

občinskem prazniku. Na varuhinjo se je obrnil pobudnik, ki je menil, da je bilo na dveh javnih dogodkih kršeno načelo ločitve države od verskih skupnosti. To sta bila primera odprtja osnovne šole in vrtca, na kateri je objekt blagoslovil škof, ter počastitve občinskega praznika, na kateri je pomožni škof blagoslovil občino. Varuhinja je pritrdila, da je prišlo do kršitve načela ločitve države in verskih skupnosti. »Pobudniku smo pojasnili, da odgovornost za spoštovanje določb ustave prevzema oseba, ki organizira takšne prireditve. Glede na to, da naj bi oba obreda blagoslovitve potekala v prostorih javnih osnovnih šol, sta za takšno ravnanje odgovorna ravnatelj osnovnih šol, ki zastopata in predstavljata vrtec oziroma šolo in sta odgovorna za zakonitost dela osnovne šole. Poleg njiju je v primeru blagoslovitve ob občinskem prazniku odgovoren tudi župan občine, ki predstavlja in zastopa občino.«

»Naredimo konec novodobnemu suženjstvu delavcev,« poziva varuhinja in

izraža nezadovoljstvo z ukrepanjem državnih organov v primerih novodobnih oblik suženjskega dela delavcev, ki je kričeč primer kršenja temeljnih človekovih, delavskih in socialnih pravic. Tuji delavci, ki ne poznajo svojih pravic, so še v težjem položaju. Opozarja, da se država ne zaveda resnosti in razsežnosti vprašanja neizplačevanja plač. Kot priporočilo je zapisala, da mora vlada RS »takoj sprejeti ukrepe, ki bodo zagotovili pregleden, učinkovit in hiter sistem nadzora nad plačevanji plač tako v neto zneskih kot vseh odtegljajev«. Vladi RS priporoča, naj zagotovi, »da bodo postopki pri vseh nadzornih institucijah potekali v razumnih rokih«.

V poročilu je navedeno, da se je število pobud na področju socialne varnos-

ti v primerjavi z letom 2014 zmanjšalo za 20 odstotkov. Ta rezultat pa je po mnenju varuhinje predvsem »posledica vse večje apatije posameznikov, katerih dolgoletna prizadevanja za izboljšanje življenjskih razmer ne obrodijo sadov«, in tudi spoznanja, da varuh posameznikom ne more finančno pomagati niti ne more vplivati na pristojne organe. Povečalo pa se je število pobud v zvezi s splošnimi vprašanji revščine. Varuhinja opozarja, da nekateri organi ne odgovarjajo na vloge posameznikov, kar je kršitev dobrega upravljanja, pristojni organi pa zamujajo z odločitvami. Varuhinja izraža spoštovanje do dela vseh slovenskih in mednarodnih nevladnih organizacij, ki so v času begunske krize nesebično pomagale. »Tudi državne institucije so – na nekaterih področjih žal pozno, pa vendarle – ustrezno in skupaj s prostovoljci dokazale, da zmoremo pomagati ljudem. Skrbi me dejstvo, da smo do človeških tragedij neke drugje, v drugih deželah in državah, skorajda neobčutljivi.« ■

Slovensko gospodarstvo

Gospodarska rast se nadaljuje, obeti pa so mešani

V prvem četrtletju letos je bil slovenski bruto domači produkt, merjen v evrih, za 3,6 odstotka večji kot pred letom dni. Statistični urad Republike Slovenije je izračunal 2,5-odstotno realno rast in rast cen, po katerih se ta produkt meri, za 1,1 odstotka.

// BESEDILO: **France Križanič**

Od prvega četrtletja leta 2015 do 2016 se je naš izvoz blaga in storitev povečal za dobrih pet odstotkov, državna poraba za slabe tri odstotke, poraba gospodinjstev pa za manj kot en odstotek. Na nasprotni strani so se naložbe v osnovna sredstva zmanjšale za več kot osem odstotkov. Upad naložb je povezan z zmanjšanjem gradbene dejavnosti. V prvem četrtletju leta 2016 je bila njena dodana vrednost za 18 odstotkov manjša kot pred letom. V tem obdobju je vrednost opravljenih gradbenih del pri stavbah upadla za sedem odstotkov, pri tako imenovanih »gradbenih inženirskih objektih« (ceste, železnice, jezovi, vodovodi ...) pa celo za 60 odstotkov. Gre pretežno za naložbe v javne objekte, ki so se krepko znižale, čeprav potrebujemo nadaljnje izboljšanje železniških povezav (na čelu z drugim tirrom Koper–Divača), modernizacijo cestnih povezav (avtoceste ali hitre ceste) na odsekih, poimenovanih »razvojne osi« (Vinica–Novo mesto–Celje–Dravograd; Ljubljana–Kočevje; Škofja Loka–Tolmin–Kobarid), temeljito prenovno omrežja državnih cest, zgraditev različnih objektov protipoplavne varnosti, dokončanje verige hidroelektrarn na Savi in za preprečevanje nihanja podtalnice vsaj eno hidroelektrarno na Muri.

Ob upadu dodane vrednosti gradbeništva za skoraj petino se slovenski bruto domači produkt na letni ravni takoj zmanjša za 331 milijonov evrov ali 0,9 odstotka, z multiplikativnim učinkom izgubljenih prihodkov potencialnih dobaviteljev in zaposlenih pa še približno za enkrat toliko. Če upoštevamo povprečni 45-odstotni delež javnofinančnih prihodkov v bruto domačem produktu, bodo javnofinančni prihodki letos, ob pasivnosti države in paradržavnih insti-

tucij in posledično ob prekinitvi naložb v nizke gradnje za približno 150 milijonov evrov nižji od realno dosegljivih. Upošteva je posredne učinke bo vpliv še za približno enkrat večji. Preračunano v vrednost gradnje avtoceste (po slovenski učinkovitosti – 10,4 milijona evrov za kilometer) to ustreza vrednosti 28 kilometrov avtoceste.

Med drugimi sektorji se je od prvega četrtletja 2015 do 2016 zmanjšala dodana vrednost v nikoli dovolj saniranem finančnem sektorju (za šest odstotkov). Verjetno gre za začetek nove umazane igre s Slovenijo. Drugod so rezultati boljši. Dodana vrednost v kmetijstvu se je povečala za devet odstotkov, v predelovalnih dejavnostih (tu je najmočnejši vpliv rasti izvoza) za sedem odstotkov, pri poslovanju z nepremičninami za šest odstotkov, v trgovini, prometu, gostinstvu in pri informacijskih ter komunikacijskih dejavnostih za pet odstotkov, v strokovnih, znanstvenih in poslovnih dejavnostih na eni ter v upravi, izobraževanju, zdravstvu in socialnem varstvu na drugi strani pa za en odstotek.

Ob gospodarski rasti se število delovno aktivnih (zaposleni in samozaposleni) povečuje. Marca letos je bilo delovno aktivnih za 7.000 (en odstotek) več kot marca lani ter za skoraj 22.000 (tri odstotke) več kot v enakem mesecu leta 2014. Kljub rasti je bilo marca 2016 še 65 tisoč (sedem odstotkov) manj delovno aktivnih kot v istem mesecu leta 2008, pa tudi pet tisoč (en odstotek) delovno aktivnih manj kot marca leta 2012, ko sta se začela eksperiment politike varčevanja in še bolj zlovesč projekt razprodaje Slovenije. Eno in drugo je pri nas privedlo do tako imenovane »krize dvojnega dna«. Zaradi rasti izvoza (spodbujenega z intenzivno razvojno politiko – nepovratna evropska in

domača državna sredstva, namenjena gospodarstvu s pomočjo različnih razvojnih projektov, ugodni srednje- in dolgoročni krediti Slovenske izvozne družbe in Evropske investicijske banke) se je gospodarska rast v drugem četrtletju leta 2013 povrnila in se od tedaj ni prekinila. V primeru normalne (namesto omejevalne) kreditne politike Banke Slovenije in stabilnega financiranja infrastrukturnih projektov države bi bila ta rast še precej hitrejša. Z njo pa bi se hitreje povečalo tudi število delovno aktivnih.

V slovenskem gospodarskem okolju potekajo spremembe, ki napovedujejo nadaljnje izboljšanje našega izvoza in gospodarske rasti. Lani se je dolarski tečaj evra znižal za 16 odstotkov, cene

Ob upadu dodane vrednosti gradbeništva za skoraj petino se slovenski bruto domači produkt na letni ravni takoj zmanjša za 331 milijonov evrov ali za 0,9 odstotka, z multiplikativnim učinkom izgubljenih prihodkov potencialnih dobaviteljev in zaposlenih pa približno še za enkrat toliko.

surove nafte so upadle za 47 odstotkov, cene surovin razen nafte pa za 17 odstotkov. V naših poglavitnih zunanjetrgovinskih partnerjih, evrskem območju, se je bruto domači produkt povečal za slaba dva odstotka, ob tem pa je prodaja v trgovini na drobno (kaže spreminjanje osebne porabe) narasla za skoraj tri odstotke. Povpraševanje se torej na našem najpomembnejšem trgu povečuje, zaradi upada vrednosti evra se nam je izboljšala konkurenčnost, pocenitev surovin pa zmanjšuje stroške in dodatno spodbuja povpraševanje. ■

Dogajalo se je pred 25 leti: Miha Butara o tem, zakaj niso napadli vojašnic

Trenutki odločitve – nori ukaz

Priznam, da sem kot udeleženec vojne za Slovenijo leta 1991 in kot takratni poveljnik TO ljubljanske pokrajine (5. PŠTO) zelo ponosen na opravljeno delo in na odlično zadržanje prebivalcev Ljubljane in vse ljubljanske pokrajine, predstavnikov obrambno varnostnih sil in še prav posebej vseh tistih, katerih učinkovito delovanje je še posebej izstopalo. Naj navedem vsaj predstavnike zdravstvene službe, neutrudne novinarje, fotografe, snemalce – lahko bi našteval še celo vrsto imenitnih ljudi z njihovimi takratnimi nalogami. Med vsemi dogodki se mi je najbolj vtisnil v spomin trenutek, ki bi bil lahko za Slovenijo in predvsem za Ljubljano prava vojna katastrofa.

// BESEDILO: **Miha Butara**, podpolkovnik, poveljnik TO Ljubljanske pokrajine;

// FOTO: **Marjan Garbajs**

V dinamiki vojnega dogajanja in iskanja najboljših rešitev so se dogajale povsem nerazumljive stvari. Kot bi se nekateri igrali vojno! Dobivali smo povsem nerazumne in neodgovorne ukaze nadrejenih. Eden takšnih nas je doletel v jutranjih urah 28. junija 1991. **Janez Slapar**, načelnik RŠTO (Republiški štab za teritorialno obrambo), je ves čas zahteval izpolnitev ukaza in napad na vse vojašnice. Slapar je v tem dialogu ljubljanskim teritorialcem in meni kot poveljniku 5. PŠTO očital, da se ne bori mo tako kot drugod v Sloveniji. Zaradi nerazumnih ukazov in omalovaževanja ljubljanskih teritorialcev sem med našim pogovorom vključil prostorsko poslušanje telefonskega razgovora. Čeprav sem mu večkrat povedal, da imamo v Ljubljani vso situacijo, vključno z vojašnicami, pod nadzorom, je zavrnil vsak moj argument. Opozoril sem ga, da so vojašnice v bližini gosto naseljenih predelov mesta, pa ni nič pomagalo. Vztrajno je zahteval izvršitev svojega ukaza. Njegovi dialogi so bili omalovažujoči. »Miha, vsi se borijo, samo ti se ne boriš! Vsi pokajo, samo ti in tvoji ne pokate. Cela Slovenija poka, samo Ljubljane ne,« mi je med drugim očital.

Pojasnil sem mu, da imamo celotno situacijo pod nadzorom, da smo skupaj z milico razčistili stanje v Trzinu in zajeli enoto JLA. Na presenečenje vseh v štabu je dejal, da se kitimo s tujim perjem in da so trzinsko situacijo rešili sami Beznikovi specialci (Vinko Beznik, poveljnik Specialne enote milice,

op. ur.). Naših teritorialcev kot da ni bilo zraven. Slapar ni odnehal z nesmiselnimi zahtevami, čeprav sem mu dal jasno vedeti, da smo skupaj z milico izvedli prvo bojno akcijo v Sloveniji in zmagali. Niti tega nam ni hotel priznati, da smo imeli prvo žrtev. Pod streli agresorja je namreč padel naš pripadnik **Edvard Peperko**. Načelnik štaba, stotnik **Vojko Pavlin**, se je tako kot drugi zgrozil. Pokleknil je na kolena, se ves izčrpan vlekel za lase in dejal: »Poveljnik, ali je to mogoče, še mrtvih nam ne priznajo!« Slapar je zahteval izvršitev svojega bojnega ukaza. Mojih argumentov sploh ni sprejemal, kot da ni razumel, da gre za glavno mesto države Slovenije.

Ko je ponovil zahtevo, da izvršim ukaz, mi je prekipelo. Nisem ga več imenoval tako kot do takrat z nazivom načelnik, dejal sem mu: »Janez zdaj pa imam tega dovolj, neha se igrati vojno, to je pre-resna stvar, tu je več kot 300.000 civilistov, situacijo imamo popolnoma pod nadzorom, nobene potrebe ni, da bi iz-

postavljali nedolžne ljudi!« Slapar je še odločnejše vztrajal pri izvršitvi svojega ukaza. Vsega mi je bilo dovolj. Odvrnil sem mu: »Janez, brez pisnega ukaza ne naredim nič. Goni se v k...c in se neha igrati vojno!« Zatem sem jezno spustil telefonsko slušalko. Člane štaba in nekaj prisotnih pripadnikov štabov brigad TO je dogajanje šokiralo. Ukaz za napad na vojašnice v tistih razmerah, predvsem pa v glavnem mestu države, v Ljubljani, bi lahko dalo le predsedstvo države kot vrhovni poveljnik. Seveda v ugodnejših razmerah za našo stran.

Ukaz, ki ga nisem spoštoval

Slaparju po telefonu nisem mogel in ne želel sporočiti nekaterih pomembnih

Dejavnosti pripadnikov TO Ljubljanske pokrajine na Počku

Borak je zelo odločno dejal, da ne bo izvršil mojega ukaza za napad na vojašnico, saj je mislil, da je ukaz, poslan po radijskih zvezah, prišel iz 5. PŠTO in da je moj.

podatkov o razmerah pri nas, saj sem bil prepričan, da nam glede na nekatere zavajajoče informacije armadne službe prisluškujejo. Takrat smo se soočali z množico dezinformacij, ki so prihajale z vseh strani, tudi iz republiške koordinacijske skupine in Lovšinove varnostne službe (Andrej Lovšin, načelnik obveščevalno varnostne službe VOMO, op. ur.). Ugotovili smo, da so tudi specialne službe JLA v naš prostor vnesle veliko nepreverjenih vsebin. Zaradi varnosti Janezu Slaparju tudi nisem poročal o zelo slabem odzivu na mobilizacijo. V času, ko je izdal ukaz za napad na vo-

jašnice, smo namreč imeli v ključnih enotah le od 42- do 48-odstotno popolnjene enote in so bile v fazi mobilizacije. V odredih TO so nam primanjkovala popolna posadka na kolektivnih orožjih. Zaradi velike verjetnosti, da najinemu pogovoru prisluškujejo, mu po telefonu nisem želel govoriti o grožnji polkovnika **Tomislava Šipčiča**, poveljnika brigade JLA iz vojašnice v Šentvidu, da bo s svojo artilerijo razrušil Ljubljano. Tako sem ustvarjal vtis, da se v Ljubljani ničesar ne bojimo in da nas ne more omajati nobena grožnja JLA, kar je bilo tudi res. Razmere na terenu so bile zelo ugodne za slovensko stran.

Nekaj trenutkov po dialogu s Slaparjem je v prostore prišel **Ludvik Zvonar**, odposlanec Republiške koordinacijske skupine pri 5. PŠTO (Pokrajinski štab teritorialne obrambe). Prišel je naravnost iz skladišča v Borovnici. Po moji kratki predstavitvi pogovora z Janezom Slaparjem je zarohnel: »Kaj je temu človeku, da daje tako nesmiselne

nas ne obremenjuje več: »Štab pustite na miru, saj dobro dela. Fantje dobesečno krvavijo od naporov.« Ko je končal pogovor, se je obrnil k meni in izustil nekaj sočnih, zatem pa smo nadaljevali izvajanje potrebnih ukrepov.

Le kakšnih dvajset minutah pozneje me je dežurni operativni častnik, stotnik I. razreda Franc Plestenjak, obvestil, da imam na zvezi poveljnika Odreda 1. partizanske brigade TO, stotnika **Nevena Boraka**. Ta je s svojo enoto in pridodanimi enotami izvajal blokado vojašnice Bratstvo in enotnost v Mo-

ca je bil najbolj vesel poveljnik 2. partizanskega odreda **Brane Podgoršek**. Njega je zaradi občutka odgovornosti ob sprejetju šifriranega ukaza namreč zvilo v želodcu. Če se zdravje ne bi poigralo z njim, bi usekal po vojašnici v Šentvidu, preden sem ga poklical. To pa bi zagotovo spremenilo tok dogajanja v vojni za Slovenijo. Kaj bi to pomenilo za Ljubljano in Slovenijo, pa je že drugo vprašanje.

Poveljnik brigade JLA v Šentvidu, polkovnik Šipčič, pa je pred mojim pogovorom z Janezom Slaparjem – zavedajoč

Mednarodno vojno

pravo in sojenje v Nürnbergu:

ključni element sojenj je bila dosledna vpeljava instituta osebne odgovornosti, po katerem se obtoženci niso mogli več sklicevati na svoj uradni položaj ali ukaze nadrejenih.

leta 1990

ukaze!» Na njegovo zahtevo je operativni oficir **Franc Plestenjak** poklical načelnika RŠTO. Ko ga je dobil na zvezo, ga je Zvonar ostro oštel. Vprašal ga je, ali se zaveda odgovornosti za dani ukaz. Zatem mu je dejal, da je poslan v 5. PŠTO kot predstavnik republiške koordinacijske skupine in da je tudi višji po rangi od njega. Zvonar je bil tudi načelnik logistike na MORS, njegov formacijski položaj je bil za stopnjo višji od Slaparjevega, Zvonar je imel položaj generalpodpolkovnika. Od Slaparja je tako vpričo vseh zahteval, naj pusti 5. PŠTO, da opravlja svoje naloge, in naj

stah. Borak je zelo odločno dejal, da ne bo izvršil mojega ukaza za napad na vojašnico, saj je mislil, da je ukaz prišel iz 5. PŠTO in da je moj. Čim bolj sem mu razlagal, da mu v zadnji uri nisem pošiljal nobenih novih ukazov, tem bolj me je prepričeval, da sem mu poslal ukaz za napad na vojašnico. Opisal mi je razmere na območju, za katero je bil odgovoren. Povedal je, da ima zelo slab odziv na mobilizacijo, da mu manjkajo pripadniki posadk na kolektivnih orožjih. Vsako bojno delovanje v takšnih razmerah je po njegovi oceni vnaprej obsojeno na neuspeh, je dodal.

Ukaz, ki ga nisem izdal

Počasi sva le ugotovila, da ne gre za moj ukaz, temveč za šifrirani ukaz, ki pa ga sam nisem izdal. A šifrirani ukaz je bil podpisan z mojim tajnim imenom »Sonce«, zato je poveljnik Borak verjel v njegovo verodostojnost. Po sistemu zvez je lahko prišel le iz RŠTO ali Republiške koordinacijske skupine. Naši strokovnjaki za zveze so namreč zagotavljali, da vdor v »Racalov« sistem radijskih zvez ni mogoč. Borak je z olajšanjem sprejel mojo odločitev. Ukrepiti je bilo treba hitro.

Zato sem zahteval, da mi takoj pokličejo vse ključne poveljnike, ki sem jim osebno preklical ukaz in dal enaka navodila, hkrati pa sem s cirkularnim obvestilom po sistemu zvez Racal poslal vsem še šifrirani ukaz. Dobili so isto povelje kot poveljnik 1. partizanskega odreda TO Neven Borak. Tega prekli-

se blokade in sposobnosti teritorialcev – zagrozil občinskim in mestnim vodstvom, da bodo armadne sile v primeru najmanjšega napada na vojašnice uporabile vse bojne potenciale in razrušile Ljubljano. Močno artilerijo je usmeril proti natančno določenim ciljem v Ljubljani in okolici ter zagrozil, da bo z artilerijskim ognjem napadel stavbe predsedstva, vlade in skupščine, PTT, RTV, ljubljansko plinarno, Kemično tovarno v Mostah, tovarno kleja, električno vozlišče in vodno zajetje v Klečah, tovarno Color v Medvodah, objekte na Šmarni gori, tovarno JUB in kemično tovarno Belinka v Dolu pri Ljubljani. Podobne grožnje je izreklo tudi poveljstvo oklepno mehanizirane brigade na Vrhniki.

Polkovnik Šipčič je s tem ukazom zagrozil predsedniku Izvršnega sveta Šiška **Petru Zuletu** in uslužbencu občine **Dušanu Kumarju**, poznejšemu vodji poslanske skupine SD. Kumar, ki je poznal njegov trdi značaj, je poskušal vplivati na njegovo nesmiselno grožnjo, a Šipčič niti po dolgem razgovoru ni odstopil od svojih namer. Načelnik 51. območnega štaba teritorialne obrambe **Franci Kunovar** pa je te grožnje takoj prenesel 5. PŠTO, kjer smo jih vzeli zelo resno, saj smo se zavedali posledic, ki bi jih sprožil napad na vojašnice, in svoje odgovornosti.

Zato sem Slaparjev ukaz brez razmišljanja zavrnil in preprečil, da bi bil s šifriranim sporočilom izpeljan mimo mene, meni podrejenim enotam in podpisan z mojim tajnim imenom. Blokado vojašnic pa smo še naprej izvajali z vso odločnostjo in potrebno previdnostjo. ■

Janez Winkler

partizan, taboriščnik, policist, eden od idejnih očetov maratona Franja

Brez miličnikov ne bi bilo osamosvojitve

Janez Winkler je letnik 1928, le nekaj več kot 14 let je imel, ko je iz Idrije odšel v partizane, v Vojkovo četo, pozneje pa na jugoslovansko stran v Šerčerjevo brigado. Bil je v bitki na Turjaku, stražil je zajete kolaborante na procesu v Kočevju, v napadu v Hinjah je bil ranjen. Leta 1943 je bil sprejet v Skoj, zaradi izdaje je padel v roke sovražniku, preživel zaslišanja v ljubljanskih zaporih, zapore v Begunjah in taborišče za mladoletnike v podružnici Dachaua v Münchnu. Kot dolgoletni policijski načelnik je leta 1980 dosegel, da so slovenski policisti na uniformah nosili slovenski grb, v tedanjo milico je uvedel številne novosti.

// POGOVARJALA SE JE: **Jožica Hribar**

Med sodelavci v takratni milici je veljal za zelo priljubljenega, vedno polnega novih idej, pa tudi za samosvojega, saj se ni oziral ne na partijske in ne na politične direktive. »Ko sem prišel na funkcijo, sem prisegel, da bom spoštoval zakon in ustavo, in to je bilo zame dovolj. Kaj imam koga spraševati?« pravi.

Končal se je še en uspešen kolesarski maraton Franja, kako ste se počutili, ko ste nagovorili več kot dvatisočglavo množico rekreativnih kolesarjev?

Tudi tokrat sem jih pozdravil s tovarišice in tovariši, tako nas je pred 35 leti pozdravila Franja Bojc Bidovec. Poudaril sem, naj na poti, ki jo bodo prevozili, prevladata tovarištvo in medsebojna pomoč, oboje bodo potrebovali. Namen tega maratona je pomagati nekomu, ki ne zmore več, ki je utrujen, se mu je pokvarilo kolo. Sporočilo maratona Franja, ki smo ga ves čas prenašali kolesarjem, je namreč oddolžitev celotni slovenski partizanski saniteti, kakršne Evropa ni imela, ne le zdravnici Franji. Vsem zdravnikom bolničarjem, medicinskemu osebju – da v spominu Slovencev ostane zavest, kaj so pomenili partizanska saniteta, pomoč, tovarištvo. Sam sem bil med vojno ranjen, dvakrat sem potreboval zdravniško pomoč in obakrat sem jo dobil.

Ste med idejnimi očeti maratona Franja – kako je nastala zamisel zanj?

Idejo sta mi leta 1980, ko sem bil namestnik državnega sekretarja za notranje zadeve, odgovoren za policijsko operativno, predstavila Tone Fornezzi - Tof

in Zvone Zanoškar, tedaj direktor Kolesarskega kluba Rog. Pripravila sta kolesarsko pot, pa se je zapletlo s pridobivanjem dovoljenj. Podprl sem njuno idejo, pripravili smo vso potrebno dokumentacijo in Franja se je rodila. Imeli smo srečo, da je bila Franja Bojc Bidovec tedaj še živa, prav tako zdravnica Pavla, obe sta tudi nagovorili kolesarje. Naše geslo so postale Franjine besede, ki je dejala: »Našim ranjencem je bilo težko, pa tudi vam bo danes težko!« To je namreč 150 kilometrov dolga kolesarska pot s težkim vzponom na Kladje, za kar so potrebne priprave in kondicija. Seveda smo imeli tudi težave, ki so se začele s pomanjkanjem denarja. Žal sem se v času, ko sem predsedoval organizacijskemu odboru, srečal tudi z ljudmi, ki so imeli pomisleke zaradi imena maratona, ker jih je spominjalo na minule čase. Po 25 letih sem menil, da je čas za moj odhod, saj sem bil prepričan, da je Franja tako močna, da bo maraton obstal. Celotna prireditev zdaj traja kar tri dni.

Pa se vrniva v vašo mladost: kot 15-letnik ste šli v partizane iz Idrije, ki je bila tedaj italijanska. Kako se spomnite razmer v domačem kraju ob začetku vojne?

Imel sem lepo otroštvo, saj sem bil edinec v rudarski družini. Hodil sem seveda v italijansko šolo, doma smo govorili slovensko. Prvič sem začutil, da nismo »pravi«, ob koncu četrte razreda, ko noben slovenski učenec ni izdelal razreda, izdelali so ga le italijanski učenci. Takrat sem bil star dvanajst let in zaradi jeze in prizadetosti sem na trgu raztrgal vse italijanske knjige. Ker nismo izdelali razreda, je pomenilo, da nismo mogli nikamor naprej v šole, dobri smo bili le

za povsem preproste poklice. A Idrije jim nikoli ni uspelo poitalijančiti. V šoli in uradih smo morali govoriti italijansko, doma pa smo govorili slovensko in spomnim se, da sem moral vsak dan brati slovensko, preden sem začel delati italijanske naloge.

Ko se je začela pripravljati vojna, se je čutila velika italijanska evforija. Ko pa so se začele razmere na bojiščih slabšati, so se večali pritiski na Slovence: popolna prepoved pogovorov v slovenščini v trgovinah in uradih. Že leta 1942 pa so se pojavile govorice, da se v Jugoslaviji rojeva upor, konec leta se zarodki odpora pojavili tudi pri nas, torej v Italiji. Nam najbolj znan je bil Janko Premrl - Vojko, po vsej Idriji so viseli plakati, na katerih so zanj, za živega ali mrtvega, ponujali visoko denarno nagrado.

Moja oče in mama sta bila člana OF, sam sem raznašal materiale. Na začet-

ku leta 1943 pa so v neki raciji Italijani pobrali vse mladeniče letnika 1926 in jih poslali na jug Italije v tako imenovane batalione speciale, da se ne bi pridružili partizanom. Govorilo se je, da bodo pobrali vse fante do letnika 1928, kamor sem spadal tudi sam. Doma sem jasno povedal, da v Italijo ne grem, zato je bil družinski sklep, da grem v partizane. Za moje starše je bila to zelo huda odločitev, star sem bil 14 let in pol, oče me je spremljal na javko. Prišel sem v Vojkovo četo in tako se je začela moja partizansčina.

Janka Premrla - Vojka smo spoznali zjutraj, ko smo se mu morali pokazati vsi novinci, vsi letnikov 1927 in 1928. Iz nas so nato sestavili četo in nam dodali nekaj bolj izkušenih. Njegova smrt nas je zelo hudo prizadela, le trije so vedeli za njegov grob in po vojni smo ga izkopali in ga pokopali v Podnanosu, zdaj pa počiva v grobnici narodnih herojev

v Ljubljani. To noč smo pri njegovem štabu prisegli in začeli pohod čez mejo, v Jugoslavijo.

Kaj ste sploh vedeli o Jugoslaviji in o dogajanju tukaj čez mejo?

Imeli smo precej idealizirano podobo o Jugoslaviji, to so bile naše sanje, ki so jih spodbujali kontrabantarji, koi so prihajali čez mejo in pripovedovali, kako je tam, v Jugoslaviji, od katere smo bili ločeni. Prinašali so tudi slovensko literaturo, ki smo jo prebirali po vsej Idriji. O sami vojni čez mejo pa nismo vedeli nič. Bili smo Slovenci, italijanski državljani, ki smo živeli v Italiji, šli smo pa med slovenske partizane.

Pri prvem srečanju s slovenskimi partizani smo dobili tudi operativne vojaške informacije. Najbolj pa se spomnim opozorila, naj se pazimo »naših«. Za nas je bil to popoln šok, saj nismo ime-

li pojma, o kom govorijo, a smo hitro izvedeli, da vsi prebivalci Slovenije ne podpirajo odpora in da imajo v državi kolaboracijo. In žal smo se z njo pogosto srečevali. Naj opozorim, na kar se danes pozablja: na slovenskem ozemlju sta bili dve organizirani kolaborantski organizaciji: bile so enote MVAC (Milizia volontaria antkomunista), ki so nastale po sporazumu med Katoliško cerkvijo in Italijo. Po kapitulaciji Italije pa so po prisegi na stadionu v Ljubljani nastale pomožne enote SS, ki so bile najbolj zločinska organizacija. In danes že celo govorijo, da je ta vojska osvobodila Slovenijo.

Leta 1944 ste bili zaradi izdaje ujeti, iz zaporov v Ljubljani ste prišli v Begunje in nato v Dachau. Kako ste doživljali taborišče?

V Begunje nisem šel 20 let po koncu vojne, potem pa sem nekoč peljal delegacijo italijanskih pobratenih mest tja in sem tam vprašal, ali imajo kje zapisano ime Johan Winkler. So ga našli in mi povedali, da ta oseba ni preživela, jaz pa sem stal pred njimi.

Iz ljubljanskih zaporov, kjer smo preživeli hudo maltretiranje, so me kot mladoletnika leta 1944 poslali v Begunje, kjer sem preživel zato, ker je tedaj že veljal ukaz, da ne smejo več streljati mladoletnikov. Zato so nas poslali v depandanso za mladoletnike dachauskega taborišča v Münchnu, kjer sem ostal do osvoboditve taborišča. Izkopavali smo mrtve ljudi iz ruševin mesta in bili nenehno lačni.

Po vojni ste končali šolanje, najprej višjo policijsko šolo v Zemunu, nato pravno fakulteto. Bili ste predsednik skupščine občine Bežigrad, potem ste prišli znova v policijo, tedanj o milico.

Najprej sem bil načelnik ljubljanske policije, kjer sem imel ob sebi odlič en ožji delovni tim. To so bili razgledani fantje, izobraženi, ki so znali razmišljati po svoje. Zato so mi sledili, ko sem ob demonstracijah na Filozofski fakulteti ukazal, naj gremo na cesto brez orožja. Zato se lahko le čudim, ko danes gledam te do zob oborožene policiste ...

Med drugim ste reformirali srednjo policijsko šolo v Tacnu, v policijo ste pripeljali konjenico, zaposlili ste ženske. Od kod vam vse te zamisli, za tiste čase so bile nekatere najbrž zelo drzne?

Seveda smo se zgledovali tudi po dobrih praksah iz tujine, predvsem pa smo spremljali potrebe ljudi. Do zaposlovanja žensk v kriminalistični policiji

ni prišlo spontano, zavedal pa sem se, da ne morejo moški policisti opravljati osebnega pregleda žensk, tudi pri postopkih z otroki so ženske bolj primerne. Začel sem počasi pripravljati ministrstvo na te predloge, malo je bilo zafrkavanja, tudi malo nasprotovanja seveda, a se je izšlo. Postavil sem tudi okvirje, da v enotah ne sme biti več kot deset odstotkov žensk, ker je njihovo poslanstvo drugačno od moških.

Pripravili ste tudi program centra za izobraževanje aktivnih in rezervnih miličnikov v Jasnici pri Ribnici, kjer ste izobrazili množico rezervistov, ki so med osamosvajanjem odigrali zelo pomembno vlogo.

Vsi, ki smo dolga leta delali v notranjih zadevah, smo čutili krhanje odnosov v federaciji, napetosti, ki so se povečevale, in razmišljali smo, kako se pripraviti

Policisti, tedaj še miličniki, so morali naslednji dan po osamosvojitvi na delo. Niso imeli časa za posedanje po pisarnah in za razglabljanja o svojih herojstvih, ni bilo časa za pisanje zgodovine in za pripenjanje medalj.

na nepredvidljivo. Poleg redne sestave 4500 uniformiranih miličnikov smo imeli še približno toliko policistov rezervistov. Ti so se enkrat na leto usposabljali na Jasnici pri Ribnici, izobraževanje je bilo sestavljeno tako iz teoretičnega dela kot iz praktičnega usposabljanja, s poudarkom na vojaški taktiki, na delovanju milice v težjih razmerah javnega reda in miru. Tako so imeli moji nasledniki ob osamosvojitvi približno devet tisoč oboroženih in dobro usposobljenih rednih in rezervnih miličnikov. Zato je milica ob osamosvojitvi lahko odlično opravila zelo pomembne naloge.

A policisti, tedaj še miličniki, so morali naslednji dan po osamosvojitvi na delo. Niso imeli časa za posedanje po pisarnah in za razglabljanja o svojih herojstvih, ni bilo časa za pisanje zgodovine in za pripenjanje medalj. Zato se mi zdi zelo krivično, da se ob 25. obletnici osamosvojitve, v kateri je sodeloval ves slovenski narod, še vedno ne morejo zmeniti, kdo je bil v desetdnevni vojni »pravi in edini osamosvojitelj«. ■

V Škofji Loki so postavili spominsko znamenje dr. Jožetu Rantu

Ustanovitelj stomatološke klinike

Aprila so na Aleji zaslužnih Ločanov v Škofji Loki slovesno odkrili spominsko znamenje domačinu dr. Jožetu Rantu, enemu najbolj zaslužnih Ločanov: pobudniku in ustanovitelju Stomatološke klinike v Ljubljani, utemeljitelju in organizatorju študija stomatologije ter odločilni osebnosti strokovnega in organizacijskega razvoja celotnega zobozdravstva v Sloveniji. Na odkritju sta o njem spregovorila prof. Slavica Županec Slavec z Medicinske fakultete in Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka.

// BESEDILO: Muzejsko društvo Škofja Loka

// FOTO: Alojz Pavel Florjančič

Jože Rant se je rodil 15. aprila 1896 pri Rudarji na Godešiču kot najmlajši, šesti otrok očetu Mihi in mami Katri. Kot 19-letnik je bil mobiliziran v avstro-ogrsko vojsko in vključen v 7. kranjski lovski bataljon. Bojeval se je na soški, zatem pa na tirolsko-koroški fronti, kjer je bil leta 1916 težko ranjen. Po daljšem zdravljenju v bolnišnici v Pragi so ga poslali v štab generala Borojevića. Po vrnitvi iz vojske je študiral medicino v Gradcu, Zagrebu in na Dunaju. Po opravljenem sekundariatu v Ljubljani je skoraj osem let delal kot splošni zdravnik v Škofji Loki, vmes pa je opravil specializacijo iz stomatologije na Dunaju. Že pred drugo svetovno vojno je obiskoval tečaje iz čeljustne kirurgije in ortodontije na klinikah v tujini. Leta 1933 je v Nebotičniku v Ljubljani še z dvema kolegom odprl najsodobnejšo zobno ambulanto v Jugoslaviji. Bil je prvi specialist čeljustni kirurg v Sloveniji in pionir ortodontije. Imel je jasno vizijo potrebnega razvoja zobozdravstva, vendar pri predvojnih oblasteh ni našel razumevanja. Tako je 13 let zastonj in z lastnim materialom opravljal čeljustne operacije. Zdravil je zlome čeljusti ter prvi operativno zdravil tumorje v ustni regiji in zajčje ustnice pri otrocih.

Septembra leta 1941 se je pridružil OF, vodil Odbor zdravnikov OF v Ljubljani in organiziral preskrbovalne kanale za oskrbo partizanov s sanitetnim materialom in zdravili. Okupator ga je zaprl in tik pred osvoboditvijo je bil izpuščen. V sanatoriju Emona je med vojno ilegalno operiral ranjene partizane in denarno podpiral družine zdravnikov, ki so ostale brez hranitelja. Odlikovan je bil z redom za zasluge Zveze borcev NOB.

Leta 1945 ga je slovenska vlada ime-

Ob odkritju z leve: Metod Frlic, kipar; Miha Ješe, župan Občine Škofja Loka; prof. dr. Zvonka Slavec Župančič, Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, in sin Andrej Rant

novala za prvega profesorja stomatologije z nalogo ustanovitve Stomatološke klinike in ustanovitve fakultete, kar mu je uspelo s sodelavci, čeprav so začeli tako rekoč iz nič. Prva klinika je bila odprta že leta 1946, potem ko so prenovili vilo nekdanjega upravnika Ljubljanske bolnice. Leta 1952 je Rant prepričal oblasti o nujnosti graditve nove klinike in dobil začetni kapital. Kliniko so odprli leta 1954, južni krak s predavalnico pa so dogradili leta 1964. Rantova izjemna zasluga je, da mu je leta 1948 uspelo dokazati, da je za ortodontsko zdravljenje pomembna preventivna dejavnost za preprečevanje kariesa in paradontoze. Dosegel je, da je bilo ortodontsko zdravljenje vključeno v plačilo zdravstvenega zavarovanja in ni ostalo samoplačniško kot luksuz.

Dr. Jože Rant je prvi uvedel klinično raziskovalno delo na vseh področjih dentalne medicine. Bil je pobudnik in organizator mreže ortodontskih ambulant po Sloveniji in s tem pionir socialne

ortodontije. Leta 1945 je ustanovil Društvo zobozdravstvenih delavcev Slovenije s številnimi podružnicami, s čimer je združil prej sprte profile zobozdravstvenih kadrov – zobozdravnike, zobotehnik in zobne asistentke – ter ustanovil društveni strokovni časopis Zobozdravstveni vestnik. Društvu je predsedoval 16 let. V Škofji Loki je bil med najbolj dejavnimi telovadci in voditelji Sokola, aktiven je bil med planinci, bil je član nadzornega in upravnega odbora Okrajne hranilnice in posojilnice v Škofji Loki, od novembra leta 1936 pa član pripravljalnega odbora za ustanovitev Muzej-

skega društva in njegov ustanovni član. Odkril je prazgodovinska gomilna grobišča v Reteški gmajni, leta 1936 in 1940 je vodil in financiral izkop dveh gomil, najdbe pa podaril Loškemu muzeju.

Prof. Rant je bil tudi eden prvih naravovarstvenikov. Leta 1967 je preprečil posek gozdov na Sorškem polju in škodljivo graditev ceste Godešič–Hrastiči, graditev avtokampa, bazenov, bencinskega servisa in teniških igrišč v Hrastičih, kar bi ogrozilo podtalnico Sorškega polja in pitno vodo ter z vetrno erozijo zaradi poseka zmanjšalo že tako tanko plast humusa. V številnih člankih v časopisju je opozarjal na onesnaževanje voda, reke Sore in na pomen ohranjanja remiz za malo poljsko divjad. Zavzemal se je tudi za loški turizem in za graditev hotela v Škofji Loki.

Dr. Jože Rant je bil človekoljub širokega srca in duha. Ljudem je pomagal v vseh pogledih – od tega, da je revežem delal zastonj, plačal jim je celo zdravila, do uslug svojim sovaščanom. ■

Obletnica osvoboditve Koncentracijskega taborišča Ljubelj

Boris Pahor: »Evropa pozablja na delovna taborišča«

Letošnja slovesnost ob obletnici osvoboditve Koncentracijskega taborišča Ljubelj v občini Trzič, na kateri se je znova zbralo zelo veliko ljudi, je bila zaznamovana tudi s praznovanjem 50. obletnice pobratenja francoskega mesta Sainte-Marie-aux-Mines in Trziča. Mesti je združilo trpljenje ljudi v času druge svetovne vojne, saj sta bili v obeh občinah koncentracijski taborišči, v trziški Ljubelj, podružnica Mauthausna, v Sainte-Marie-aux-Minesu pa podružnica taborišča Natzweiler-Struthof.

// PIŠE IN FOTO: Iztok Pipan, tvn

Ujetniki obeh taborišč so gradili predor oziroma delali v njem. V francoskem je bilo zaprtih veliko Slovencev, na Ljubelju so bili najštevilnejši Francozi. Na teh temeljih se je leta 1966 rodila želja po povezovanju, sodelovanju in pobratenuju. Tokratnega dogodka se je udeležila tudi več kot stočlanska delegacija iz Francije, tako občanov pobratene občine kot tudi francoskih parlamentarcev, članov parlamentarne skupine prijateljstva s Slovenijo. **Claude Abel**, župan mesta Sainte-Marie-aux-Mines, je v pozdravnem govoru poudaril to skupno žalostno zgodovino: »Delimo skupno zgodovino trpljenja in solidarnosti. V teh temnih urah pa je posijal tudi žarek upanja in človečnosti, žarek upanja v sočloveka v obliki pomoči domačega prebivalstva obeh mest, in to kljub okupatorjevi prepovedi. Prav kalvarija deportirancev in

deluje pri ZZB za vrednote NOB Slovenije, pa je **Vesna Dobre** še posebej poudarila nujnost prenosa zgodovinskega spomina na mlade: »Res je, da je zgodovina učiteljica življenja. A se zdi, da se prav danes namerava ta Evropa spet skriti vase, se zagraditi z različnimi fizičnimi, kulturnimi, političnimi, gospodarskimi zidovi pred vsemi drugačnimi, zlasti pred bolj nesrečnimi in brez upanja, da bi tako zavarovala svoj navidezni otok blaginje in miru. Poskušajmo vsak dan narediti nekaj za ohranitev miru in svobode danes, jutri, čez mesec, leto. Ponudimo roko pomoči potrebnim in ne iščimo izgovorov«.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil **Boris Pahor**, eden največjih še živelih Slovencev, antifašist, taboriščnik in literat, ki je v knjigi *Nekropola* opisal svoje spomine na taborišče Natzweiler-Struthof. Tako je lahko francoskim

preživela in pretrpela v 20. stoletju, predvsem pa ne sme pozabiti trpljenja »rdečih trikotnikov«. Spomnil je, da Evropa pozablja na delovna taborišča, v katerih so bil zaprti ljudje z rdečimi trikotniki, ki so bili v taboriščih zaradi svojega antinacizma, ki so morali garati pod brcami in udarci, dokler so lahko stali pokonci, in so bili lačni od jutra do večera.

Pred spomenik »Obtožujem« so številne delegacije položile vence, med njimi častni pokrovitelj slovesnosti, predsednik Borut Pahor, ki se prireditve ni

Boris Pahor

mogel udeležiti, in premier Miro Cerar. Delegacija francoskega veleposlaništva z veleposlanikom na čelu je na enem od stebrov spomenika odkrila tudi prenovljeno spominsko ploščo.

Slovesnost je bila zaznamovana z izjemnim kulturnim programom, v katerem je scenaristka Silvana Knok predstavila zgodbi dveh taboriščnikov, Slovenca in Francoza, ki sta ju interpretirala gledališka igralca Jure Kopušar in Jernej Gašperin. Nastopili so še orkester Slovenske vojske pod vodstvom Grege Vidmarja, recitatorji OŠ Križe, Folklorna skupina Karavanke, pevka Vivien Isabel Herak Hadaš s skupino Jazz bi jezz, harmonikarji Glasbene šole Trzič, baletnice Baletne šole Stevens, plesni par Anja Pritekelj in Jure Bergant ter voditeljica Lucija Fabjančič. ■

žarek upanja, ki so jim ga ponudili žene in možje zlatih src, predstavljata steber pobratenja med našima mestoma, zapečatenega pred 50 leti.«

Zbrane je nagovoril tudi Borut Sajovic, župan Trziča. V imenu Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja, ki

obiskovalcem živo predstavil svoje taboriščno življenje v tem taborišču, vsem drugim pa je v svojem obširnem govoru jasno pokazal, da poslanstvo predajanja svobodomiselnih idej človeka ohranja čilega kljub 102 letoma. Poudaril je, da bi Evropa morala upoštevati tisto, kar je

Na spominski slovesnosti v taborišču Mauthausen in Gusen

»Ko sem zagledala barake, me je postalo strah«

»Že ob samem pogledu na današnje koncentracijsko taborišče Mauthausen te spreleti srh. Nemogoče si je predstavljati, kakšno je bilo v svojem času in kakšne občutke in grozote so doživljali taboriščniki.« Tako je zapisal Jure Manfreda, učenec osmega razreda, ki si je skupaj s svojimi sošolci in učiteljicama ogledal koncentracijsko taborišče Mauthausen in se udeležil spominske slovesnosti v Gusnu.

// PIŠE IN FOTO: Jožica Hribar

Jure je eden izmed predstavnikov šolskega parlamenta učenec iz osnovnih šol iz Tolmina in Bovca, ki so tekmovali iz znanja zgodovine. Skupaj z mentoricama Denise Šuler Rutar in Lijano Murovec so se udeležili strokovne ekskurzije v obe taborišči ter sami pripravili prisrčno in ganljivo spominsko slovesnost pred spominsko ploščo v taborišču v Gusnu. Učence je skozi taborišče Gusen popeljal **Dušan Štefančič**, 89-letni nekdanji jetnik v tem koncentracijskem taborišču, ter jim verodostojno in iz prve roke pripovedoval o trpljenju in umiranju ljudi. Bil je dolgoletni predsednik Mednarodnega taboriščnega odbora Mauthausen, danes je njegov častni predsednik, v odboru pa ga je nasledila Monika Kokalj Kočevar. Štefančič je v imenu slovenskih taboriščnikov dan pozneje v

impozanten videz, na vrhu vzpetine se dvigajo mogočne kamnite stavbe, v katerih so nekoč umirali ljudje. Danes je na tem mestu lepo urejen muzej, v katerem je med številnimi predmeti tudi seznam vseh taboriščnikov, tako umrlih na tem območju kot preživelih. Pred osrednjimi poslopji pa so spomeniki posameznih držav, iz katerih so bili taboriščniki, med njimi je slovenski. Naš spomenik je enak tistemu na Ljubelju, kjer je bila podružnica tega zloglasnega taborišča.

Slovenska delegacija na slovesnosti, za vojaki z desne: Dušan Štefančič, Vlasta Nussdorfer in Andrej Rahten

V kulturnem programu so učenci tenkočutno prepletki glasbo in recitacije.

slovenskem jeziku na osrednjem prireditvenem prostoru nagovoril udeležence srečanja, ki prihajajo predvsem iz držav, iz katerih so bili taboriščniki.

Slovesnost je letos prvič potekala ob sarkofagu na osrednjem prostoru med nekdanjimi barakami na območju taborišča Mauthausen, ki je spremenjen v

muzej, celotno območje pa v spominski park. Slovesnosti so se udeležili tudi **Heinz Fischer**, tedaj še avstrijski predsednik, in nekateri ministri. Venec sta k sarkofagu položili tudi slovenska delegacija na čelu z varuhinjo človekovih pravic Vlasto Nussdorfer in slovenskim veleposlanikom v Avstriji dr. Andrejem Rahtnom ter enota Slovenske vojske.

Območje nekdanjega taborišča ima

Pred tem spomenikom je potekala krajsa spominska slovesnost, na kateri je zelo tenkočutno spregovorila varuhinja človekovih pravic **Vlasta Nussdorfer**. Spomnila se je trpljenja tisočeri in znova poudarila, naj njihove krute smrti ne bodo zaman, zato je nujno, da vsi pripomoremo k miru in sožitju med narodi. Med zbranimi pred spomenikom, kamor so položili venec, so bili tudi predstavniki

Učenci iz Tolmina in Bovca z Dušanom Štefančičem in Moniko Kokalj Kočevar pred spominskim znamenjem v Gusnu

ki ministrstva za delo, družino in enake možnosti, Janez Alič, predsednik koordinacije taboriščnih odborov pri ZZB za vrednote NOB Slovenije, Janez Deželak, predsednik taboriščnega odbora Auschwitz, in drugi.

Nastanek taborišč Mauthausen in Gusen

Po priključitvi Avstrije Nemčiji 13. marca 1938 je bilo že 8. avgusta 1938 ustanovljeno prvo koncentracijsko taborišče na ozemlju nekdanje republike Avstrije – KL Mauthausen. Primarna dejavnost taborišča je bilo kopanje granita iz sosednjega kamnoloma Wienergraben. Posamezni kosi granitnih kock so bili težki celo do 50 kilogramov, kar je bilo

Ada Volarič De Stefano iz Padove ob spominski plošči svojega strica Franca, ki je umrl v Gusnu.

ob neprimerni in nezadostni prehrani in izčrpanosti jetnikov izredno naporno, zato se je število mrtvih grozljivo večalo. Za bolne in onemogle je bila rešitev jasna – plinske celice ali streljanje. V taborišču so bili jetniki iz vseh delov Evrope: Francozi, Belgijci, Nizozemci,

Vlasta Nussdorfer je spregovorila pred slovenskim spomenikom v Mauthausnu.

Jugoslovani ... – vseh nacionalnosti naj bi bilo približno 70.

Taborišče Mauthausen so nazadnje sestavljala tri taborišča. Taborišče 1 je sestavljalo 15 blokov, sem so spadali glavna pisarna, bordel, prostori za osebe kuhinje in služb ter blok bolnišnice. Taborišče 2 je sestavljalo devet blokov, ki so bili posebno taborišče, v katerem je bila tudi karantena, ter poseben blok, namenjen likvidaciji. Taborišče 3 s petimi bloki je bilo zgrajeno leta 1945 in je bilo namenjeno onemoglim ujetnikom, ki so bili večinoma določeni za usmrnitev v plinski celici.

25. maja 1940 bilo v bližini zgrajeno taborišče Gusen, nekakšna podružnica oziroma vzporednica taborišču Mauthausen. Osnovni namen njegove postavitve je bil enak kot v Mauthausnu: izkop kakovostnega granita v že obstoječih kamnolomih. Zaradi vse večjih potreb po vojaškem materialu, posebej še v letalstvu, je bilo 9. marca 1944 zgrajeno taborišče Gusen II. V njem so izvajali projekt »Bergkristall«, zgraditev ogromnega podzemnega tovarniškega kompleksa, ki naj bi obsegal približno

no 50.000 kvadratnih metrov. Celoten kompleks je bil namenjen izdelavi prvega nemškega reaktivnega lovskega letala Me 262.

Taborišče Gusen III je bilo majhno taborišče in je nastalo dokaj pozno. Razprostiralo se je pet kilometrov severno od taborišč Gusen in je bilo uradno odprto 16. decembra 1944. Njegova osnovna dejavnost je bila peka kruha, s katerim so oskrbovali Gusen I in II ter najverjetneje tudi Mauthausen. O samem delu, preživetju in življenju v taborišču skoraj ni podatkov, kaže pa, da je bilo življenje tukaj znosnejše od tistega v Gusnu I in II ter v Mauthausnu.

Kaj so zapisali učenci?

Učenci, ki so se udeležili strokovne ekskurzije, so povedali, da jih je vse, kar so videli, globoko pretreslo, posebej pa pripoved Dušana Štefančiča kot priče vseh teh strahot. Po vrnitvi pa so zapisali svoje vtise:

Klemen Grižnik, 9. razred:

»Druga svetovna vojna je bila najhujši spopad v 20. stoletju. Hudo je trpelo predvsem civilno prebivalstvo, zlasti ljudje, ki so živeli na okupiranem ozemlju, in Judje, ki so jih Nemci množično deportirali v taborišča smrti. V koncentracijska taborišča so Nemci odpeljali tudi številne Rome, komuniste, duhovnike, skratka vse, ki so motili njihovo ideologijo. Med njimi je bilo veliko Slovencev. Druga svetovna vojna je pustila posledice, ki so vidne še danes. Vplivala je na svet, kakršnega poznamo. Številni ljudje namreč danes želimo mir, na svetu pa je še vedno veliko takih ljudi, ki mir ogrožajo.«

Evgen Leban, 8. razred:

»V taborišču Mauthausen sem spoznal, kako so ljudje lahko kruti do drugih ljudi samo zaradi napačnega razmišljanja ali vere.«

Manca Mrak, 9. razred:

»V Gusnu mi je bilo grozno, sploh slike otrok. V Mauthausnu pa me je pretresla soba, v kateri so bila imena umrlih.«

Ana Florjančič, 9. razred:

»Ko smo prišli do delovnega taborišča, kjer smo imeli prireditev, so se mi zarosile oči, ko sem zagledala spominske plošče z znanimi priimki. Ko pa sem stopila skozi vhod v taborišče in zagledala barake, sem začutila strah. Zdelo se mi je strašno, a vredno, da smo obiskali taborišče. Hvaležna sem za to izkušnjo.«

Tisoči v Kumrovcu na prireditvi Dan mladosti in radosti

Mesić: Tukaj smo zaradi resnice

»Nismo se zbrali zato, da si na glavo posadimo titovko z rdečo zvezdo, nismo prišli zaradi nostalgije za minulimi časi, nismo tukaj zato, da pojemo Titove pesmi. Tukaj smo zaradi ene same stvari – zaradi resnice!« Te besede je med drugim izrekel Stipe Mesić, nekdanji hrvaški predsednik, zdaj pa častni član Zveze hrvaških protifašistov in protifašističnih borcev, na prireditvi Dan mladosti in radosti v Kumrovcu.

// PIŠE IN FOTO: Jožica Hribar

Prireditve v Kumrovcu vse bolj dobiva značaj srečevanja protifašistov in enako mislečih mladitih iz držav nekdanje Jugoslavije, čeprav brez obujanja spominov na Josipa Broza - Tita, legendarnega partizanskega poveljnika in dolgoletnega predsednika nekdanje skupne Jugoslavije, ne gre. A udeležencev druge svetovne vojne tukaj skoraj ni več, kar je 70 let po koncu vojne razumljivo, veliko manj je tudi ikonografije. Prihajajo pa ljudje, ki jih vežejo skupni spomini na nekdanjo skupno državo, na prijateljske stike, na čase, ko s(m)o vsi imeli delo, ko med nami ni bilo revežev in so bili

se spomnijo voditelja, »ki mu je bilo mar za ljudi,« kot je rekla mlada obiskovalka z Reke.

»Josip Broz Tito je bil velika osebnost svojega časa, bil je oseba, ki se je moramo spominjati in ji izraziti priznanje za vse, kar je naredil med drugo svetovno vojno in po njej. Je delal napake? Da, toda v strateških odločitvah, ko je pozval na vstajo proti okupatorju in njegovim pomočnikom, ko je zavrnil Stalinov diktat, ko se je opredelil za delavsko samoupravljanje, ko je tlakoval temelje gibanju neuvrščenih in ko je predlagal ustavo leta 1974, ni delal napak,« je med drugim povedal **Stipe Mesić**, ki se

zbrane med drugimi nagovoril **Franjo Habulin**, predsednik Zveze protifašistov in protifašističnih borcev Hrvaške, v kulturnem programu pa so nastopile številne folklorne in druge skupine.

Kumrovec pa obiskovalce vedno znova očara z izjemno urejenostjo, saj so kraju dodali etnološke vsebine. Tako lahko obiskovalci v lično ohranjenih in urejenih starih hiškah spoznavajo številne stare obrti in obrtnike, na stojnicah

Kumrovec: Folklorna skupina iz Velike Kladuše čaka na svoj nastop.

Slovenska delegacija: Tilka Bogovič, članica predsedstva, in Tit Turnšek, predsednik ZZB NOB Slovenije, Andrej Marinc, član sveta ZZB, Stane Preskar, predsednik ZZB NOB Brežice, in Petar Rajić, predsednik županijskega združenja protifašistov in protifašističnih borcev Zagreba

vsi ljudje spoštovani. Kot pripovedujejo, jih najbolj bolijo grozljivo razslojevanje, ki se dogaja v vseh državah, nekaznovane kraje vsem na očeh, ropanje lastne države in naroda, brezglave razprodaje tega, kar so ustvarjale generacije očetov in dedov, ter porast fašistične ideologije. Ljudje potrebujejo svetle zglede, ideale in idole, in ker tega v svojem okolju ne najdejo, prihajajo v Kumrovec, da

je kumrovške prireditve udeležil prvič, njegov govor pa so obiskovalci prekinjali z dolgim ploskanjem.

Prireditve, ki poteka pod naslovom *Dan mladosti in radosti*, je pripravila Zveza društev Josip Broz Tito, na njej pa se je zbralo po ocenah policije osem tisoč, po ocenah organizatorjev pa skoraj dvajset tisoč ljudi. Resnica je kot navadno nekje vmes. Poleg Mesića je

Stipe Mesić

Tradicionalno majsko srečanje na Jančah

Na koga naj bodo mladi danes ponosni?

Na koga smo mladi danes lahko ponosni? Mar na tiste, ki so nam izropali državo in ukradli vse, kar so ustvarili naši očetje, dedje in pradedje? Na tiste, ki delijo ljudi in sejejo sovraštvo? Ali pa na tiste, ki so nam pred mnogo leti, ko nas še ni bilo, izbojevali svobodo; na tiste, ki skrbijo za nas, za naša polja, gozdove, za urejeno pokrajino, za strpnost in sožitje med ljudmi?

// PIŠE IN FOTO: **Jožica Hribar**

Tako so se zadnje majsko nedeljo spraševali mladi, ki so sooblikovali zelo kakovosten program na tradicionalni prireditvi na Jančah nad Ljubljano, na kateri so se spomnili 75. obletnice ustanovitve OF, 74. obletnice boja 2. grupe odredov NOV in POS in 147. obletnice spopada slovenskih kmetov in nemških turnerjev. Na Jančah se je 21. maja 1942 več kot petsto dobro oboroženih borcev pod vodstvom Franca Rozmana - Staneta, Dušana Kvedra - Tomaža in Petra Stanteta - Skale uspešno spopadlo z Nemci. To je bila do tedaj največja bitka z Italijani in Nemci na Slovenskem.

Prireditev sta pripravili ZZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje in Litija - Šmartno. Predsednica moščanskega borčevskega združenja **Branka Kastelic** je v uvodu prebrala izjavo Sveta ZZB NOB, v kateri izražajo zaskrbljenost nad današnjim stanjem politične kulture pri nas. O tem, da državi manjka zrelosti in poguma in da se premalo zavedamo in cenimo to, kar imamo, je spregovorila tudi slavnostna govornica, evropska poslanka **Tanja Fajon**. »Živimo v miru. Živimo v svobodi. Živimo v združenji Evropi, nastali na ruševinah vojne z željo po graditvi mostov v vseh možnih pomenih, ki je demokratičen, moderen del sveta. Ni pa nedotakljiva. In ni samoumevna,« je med

sodelovali: Jaka Žilavec, Žiga Lakner, Aleks Volasko, Marjetka Popovski, pevsko skupina Cvet v laseh, učenci osnovnih šol Janče in Jožeta Moškriča, Pevski zbor Zora in pihalni orkester iz Litije.

Razglasili so tudi prejemnike priznanj iz ZZB Ljubljana Moste - Polje: zlato plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije sta dobila KO ZB za vrednote NOB Zdobrova-Sneberje in predsednik uprave BTC Jože Mermal. Listino častnega čla-

Učiteljica Marjana Marn je z učenci pripravila zelo zanimiv nastop, na katerem so se spraševali o lepotah svojega okolja in o tem, na kaj naj bodo ponosni.

drugim opozorila Fajonova.

Scenarij letošnje prireditve je pripravil Srečko Čož, tudi avtor zelo aktualne pesmi, ki jo je izjemno doživeto interpretiral 12-letni Lan Jeras. Na Jančah se je tokrat zbralo zavidljivo število obiskovalcev, ki so jih nagovorili župana Litija in Ljubljane, Franci Rokavec in Zoran Janković, ter Mirko Kapla, predsednik ZZB za vrednote NOB Litija - Šmartno. V bogatem kulturnem programu pa so

Udeleženca bitke leta 1942 Franc Sever - Franta (levo) in Janez Benedikt - Matiček (desno) s Tanjo Fajon, evropsko poslanko

Odlično obiskana prireditev

na domačega borčevskega združenja so prejeli Sonja Vrščaj, Albin Levičnik in Anton Uravič - Ante; plaketo združenja pa Nada Starišinič, Mitja Maček, Breda Bizilj in Gasilsko društvo Zadobrova - Sneberje. Listino ZZB NOB Ljubljana Moste - Polje pa so dobili Nuša Kocjančič, Marija Jalen. Jože Dežman, Cveto Nolimal in Tatjana Kobal. ■

Dve spominski slovesnosti v Krajevni skupnosti Ponikva

Živi spomin na ruskega vojaka Katanova

Na začetku maja sta v Krajevni skupnosti Ponikva pri Žalcu potekali dve spominski slovesnosti. Povezoval ju je pohod z obiskom spominskih znamenj NOB, ki so postavljena na območju krajevnih skupnosti. Eno teh znamenj vsako leto obišče tudi ruski vojaški ataše, letos ga je obiskal polkovnik Aleksander Krasnov z ruskega veleposlaništva. Poklonil se je spominu na hudo ranjenega ruskega vojaka Nikolaja Katanova, borca 14. divizije, in na mladenke, ki so ga zdravile skritega v Steski jami.

// PIŠE IN FOTO: Darko Naraglav

Prva spominska slovesnost je potekala pri domačiji Vasletovih, po domače pri Zgornjem Topolovčanu. V njihovi nekdanji hiši, ki so jo pred leti porušili in zraven postavili novo, je bil v juljski noči leta 1944 ustanovljen prvi odbor OF na Ponikvi. Ker so spominsko ploščo ob poružitvi stare hiše odstranili, se je Krajevni odbor ZB za vrednote NOB Ponikva v dogovoru z lastnikoma odločil, da ploščo namestijo na kraško skalo, postavljeno na mestu, kjer je nekoč stala stara hiša.

Ta dan so znamenje tudi slovesno odkrili s kulturnim programom, ki sta ga obogatila kvartet pevk DU Ponikva in harmonikar Alfonz Lesjak. Udeleženci so se seznanili z zgodovinskimi dejstvi ob ustanovitvi odbora OF julija 1944. O njem je na podlagi zapisa Milana Razdevška, ki je bil do lani oktobra še edini živeči pričevalec tega zgodovinskega dogodka, spregovorila Nada Jelen. Povedala je, da se je ustanovni zbor OF začel ob 23. uri s pozdravom in nagovorom Ževarta. Na zboru so izvolili vodstvo krajevnega odbora OF

Pred vhodom v Stesko jamo z ruskim vojaškim atašejem in njegovim pomočnikom

in sprejeli temeljne cilje. Za predsednika odbora OF na Ponikvi je bil izvoljen gospodar domačije Miha Vasle. Na sestanku so bili še kmetje Adolf Jezernik - Spodnji Topolovčan, Ivan Razdevšek - Flernet, Martin Jezernik - Kresnik, Franc Jelen st. - Cigler, Alojz Vasle - Dolinšek, Anton Hrustel - Brezovčan,

v Studencah, ki je bilo postavljeno ob 40. obletnici 1. SPUB Toneta Tomšiča in ob zgraditvi vodovoda Kale-Studence. Tu so imeli kratek kulturni program, vodja pohoda Dani Jelen pa je spregovoril o dogodkih, o katerih priča znamenje. Pohodniki pa so nato krenili do Ribnika Steska, kjer so jih pričakali borčevski prapori, med udeleženci pa tudi vojaški, letalski in mornariški ataše veleposlaništva Ruske federacije v Sloveniji, polkovnik Aleksander Krasnov, in njegov namestnik.

Udeleženci so se nato podali do spominske plošče pri vhodu v zgornjo Stesko jamo, kjer je potekala že sedma slovesnost, prva je bila leta 2010 od odkritju spominske plošče. Položili so vence v spomin na čas, ko se je v jami skrival hudo ranjeni ruski državljani Nikolaj Katanov, borec 14. divizije. Preživel je zaradi pogumnih mladenk: Fani Jezernik - Čanč, Fanike Razdevšek - Jezernik, Štefke Jezernik - Fužir, Ljudmile Kos - Dražnik, Ivanke Stropnik - Turinek. Več mesecev so skrbele zanj in ga zdravile. ■

Udeleženci pred spominskim znamenjem pri domačiji Vasletovih

Praznik krajevne skupnosti Rakek pri Cerknica

Kaj vedo mladi o zgodovini mladi?

Osnovna šola Jožeta Krajca na Rakeku in Združenje borcev za vrednote NOB, Cerknica, KO Rakek vsako leto 13. marca, ob prazniku Krajevne skupnosti Rakek, pripravita kulturno prireditev v spomin na odhod rakovških fantov v partizane. Prireditev je tradicionalna in že vrsto let poteka v prostorih osnovne šole.

// PIŠE IN FOTO: Miro Mlinar

Razstavo so si učenci z zanimanjem ogledali.

Kulturni program so pod pokroviteljstvom občine Cerknica letos pripravili učenci Osnovne šole Jožeta Krajca Rakek ter domača društva s področja ljubiteljske kulture.

O pomenu praznika je spregovoril Drago Frlan, pozdravne besede pa je izrekel župan Marko Rupar.

Letos smo prireditev popestrili z razstavo, na kateri je prikazano skup-

no delovanje zaveznikov in partizanov v humanitarni akciji reševanja ranjenec. Razpisali smo tri nagrade učencem za spis na temo tega zgodovinskega pričevanja.

Partizansko letališče Nadlesk

Pri vasi Nadlesk na Nadleškem polju v občini Loška dolina je poleti 1944 potekalo eno izmed najbolj burnih dejanj takratnega obdobja. Leta 1943, ko je nemška vojska v Evropi že doživljala težke udarce zaveznikov in ko so se britanske vojaške misije prepričale, da je v Jugoslaviji partizansko gibanje veliko bolj aktivno v boju proti Nemcem in njihovim zaveznikom kot četniško, je počasi pričela pritekati zavezniška pomoč NOVJ.

Zelo pomembno vlogo pri delovanju in gradnji oziroma pripravi letališča sta odigrala Vinko Drobnič in Stane Oberstar. Spomladi leta 1944 sta sprejela pošiljko orožja v Loškem Potoku. Zaradi ogroženosti in nevarnosti pred odkritjem sta sklenila, da morata poiskati območje, ki bi bilo primerno za zgraditev letališča. Izvedela sta, da je Nadleško polje kot nalašč za izgradnjo letališča. Ker je v navedenem letu število partizanskih ranjencev zaradi težkih bojov močno naraslo, so na pobudo zavezniških sil partizani ob pomoči domačinov uredili pristajalno stezo, na kateri je v nekaj

manj kot treh mesecih pristalo 36 zavezniških letal. Tako se je sredi junija 1944 v Loški dolini zbrala ekipa za pripravo letališča. Ob pomoči domačinov so partizani na Nadleškem polju zravnali jarke in vzpetine, posekali grmovje, odstranili lesene in kamnite mejnike. Letališče je v širino merilo 100 metrov, v dolžino pa kar 1200 metrov. Prvo partizansko letališče Nadlesk oz. v zavezniških letalskih kartah označeno pod imenom Picadilly Club je odigralo ključno vlogo pri evakuaciji ranjencev z območja cele Slovenije, oskrbi z orožjem, prevažanju drugih vojaških materialov, opreme ter pri vzdrževanju zvez z zavezniki v južni Italiji. Poveljstvo letališča je sprva delovalo v Nadlesku, konec avgusta pa se je premaknilo v bližnjo Šmarato. 21. julija 1944 je bilo že vse nared, da sta v Nadlesku pristali prvi zavezniški letali. Letališče je delovalo vse od 21. julija pa do 9. septembra. Dan kasneje so letališče napadle združene nemško-domobranske enote. Letalski ekipi se je uspelo umakniti na varno. Od takrat naprej so zavezniška letala pristajala v Beli krajini.

Letališče Nadlesk se je s svojim nastankom tako vpisalo v vse letalske zemljevide zavezniških letalcev ter predstavlja zelo pomemben mejnik v zgodovini slovenskega partizanskega boja in sodelovanja z zavezniki. Letališče Nadlesk se je tudi vpisalo v slovensko zgodovino kot del izredne humanitarne akcije, saj so evakuirali okrog 600 ranjencev iz skrivnih partizanskih bolnišnic, najbolj znani sta Franja in Pavla, od koder so jih odpeljali v zavezniške bolnišnice v Južni Italiji, predvsem v Bari. Bolnišnica Franja je kot najbolj znana prejela tudi naziv evropske dediščine. Vsako leto marca v počastitev krajevnega praznika v sodelovanju z Združenjem borcev NOB Rakek, Dragonarji in drugimi gosti ter udeleženci pripravimo proslavo. Smrt fašizmu, svoboda narodu!

Prvonagrajeni spis, avtorica
Liza Perko, 8. a

Topolšica:

9. maja 1945 je nemški generalpolkovnik Alexander Löhr v tem kraju podpisal kapitulacijo skupine armad E, vojaške grupacije, ki je bila po številu vojakov in količini orožja med najmočnejšimi in je v jugovzhodni Evropi povzročila veliko gorja. Tako se je v Topolšici s posredovanjem slovenske partizanske vojske končala druga svetovna vojna v tedanji Jugoslaviji in v jugovzhodni Evropi. Ob tej priložnosti in na predvečer dneva zmage so v tem kraju pripravili vsakoletno slovesnost, na kateri se spomnijo tega pomembnega sklepnega dejanja druge svetovne vojne za celotno Evropo. Ob slovesni priložnosti je udeležence nagovorila ministrica za obrambo **Andreja Katič**, ki je pred slovesnostjo položila venec pred spominsko znamenje na pročelju hiše, v kateri je potekal podpis kapitulacije nemške vojske.

Svoj nagovor je ministrica sklenila s poklonom in izrazom spoštovanja vsem, ki so v drugi svetovni vojni in vojni za samostojno Slovenijo ter za svobodo, ki jo danes uživamo, dali najdragocenejšo – svoje življenje. Poudarila je še, da praznujemo tudi zato, ker so prav naši partizani dali pomemben delež k zmagi velike zavezniške koalicije, s katero smo tesno povezani tudi danes. Slovesnost v Topolšici, kjer na ta dan praznujejo svoj krajevni praznik, so popestrili s kulturnim programom.

Foto: MORS

Poljana pri Prevaljah:

Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline je ob pomoči koroških občin, predvsem občin Mežiške doline, v spomin na 71. obletnico osvoboditve in zadnje boje druge svetovne vojne v Evropi 14. maja na Poljani pri Prevaljah pripravilo proslavo z naslovom *Svobodi in miru*. Kljub deževnemu majskemu dnevu se je na Poljani zbralo približno 500 udeležencev iz različnih krajev Slovenije. Navzoče je pozdravil župan Občine Prevalje dr. Matic Tasič. Vence ob spomenik Svobodi in miru s častno stražo Slovenske vojske so ob igranju žalostinke pihalnega orkestra Prevalje položile poslanka Evropskega parlamenta Tanja Fajon, delegacija ZZB za vrednote NOB Mežiške doline, delegacija županov koroških občin in delegacija dijakov Gimnazije Ravne.

Kulturni program z recitacijami, dijaškim pevskim zborom in svojim orkestrom so pripravili dijaki Gimnazije Ravne z Raven na Koroškem, med drugimi pevec Anej Piletič in Pika Primik. Celotno prireditev, katere osrednja misel

je bila Kličem vam mir, mir, je povezovala dijakinja Lucija Mirkac in jo popestrila s svojimi literarnimi prispevki. Slavnostna govornica, evropska poslanka **Tanja Fajon**, je v svojem govoru poudarila, da je treba tudi v današnjem času skrbeti za mir na vseh koncih sveta. Navzoče je nagovoril še ravnatelj Gimnazije Ravne Drago Benko, ki je prebral misli svojih sodelavcev o miru.

Letošnje slovesnosti so se udeležili številni praporščaki. Med gosti so bili general Lado Kocjan, Franc Sever - Franta, Milan Gorjanc, predsednik veterancev Slovenije Vladimir Lipič in ataše Ruske federacije v Sloveniji, polkovnik Aleksander Krasnov. Pred prireditvijo je bil organiziran tradicionalni spominski pohod Svobodi in miru po bližnjih kmetijah, ki ga pripravlja Krajevna skupnost Holmec. Omeniti moram, da so na prizorišče in stičišče zgodovine zadnjih bojev na Poljani pred začetkom proslave v spremstvu harmonike prišli tudi pohodniki Planinskega društva Mislinja, ki so se tokrat že drugič že opolnoči odpravili na pot, dolgo več kot 40 kilometrov.

Besedilo in foto: Stanislav Ovnič

Kobarid:

S pohodom po Poti Marka Redelonghija se je končal niz prireditev, posvečen temu malo znanemu narodnemu junaku iz Beneške Slovenije. Organizatorji pohoda – V.Z. P.I. Nadiških dolin, KO ZB za vrednote NOB Kobarid, Planinska družina Benečije in Planinsko društvo Kobarid – so bili zadovoljni z udeležbo na pohodu 15. maja, čeprav je ob koncu prireditev pokvarila manjša nevihta. Pohod petindvajsetih udeležencev se je začel v rojstni vasi heroja, v Zapotoku v Benečiji. Pot jih je vodila do vasi Štupca, kje se je začel vzpon na Predolino in nato spust v Podbelo, v vas, kjer je Marko našel svojo življenjsko sopotnico. Ob spomeniku v vasi, kjer se je zbralo veliko število domačinov in

Beneških Slovencev, je bila krajša slovesnost. Prisotni so bili tudi sin Marka Redelonghija, Marjan, vnuk in pravnuka, ki so pot nadaljevali s pohodniki. Pridružilo se je novih petindvajset udeležencev in skupaj so nadaljevali pot na pokopališče v vas Sedlo v Breginjskem kotu, kjer je Marko pokopan.

Tam so jih pričakali množica ljudi in praporščaki. Mlade pevke iz Sedala so zapele nekaj pesmi, o zadnjih dneh življenja narodnega heroja je spregovorila Vera Istenič. Od tod do Brdc nad Breginjem, kjer je Marko Redelonghi sklenil svojo življenjsko pot, se je skupini pridružilo še trideset pohodnikov. Ob spominskem znamenju na Brdcih so zapeli pevci iz Benečije, govorniki so poudarili vlogo Marka Redelonghija v času odpora in se mu zahvalili za vsa njegova odločna dejanja proti fašizmu. Simbolično se je proti koncu prireditve iz oblakov ulila močna ploha, zagrmelo je in udarila je strela. Kot da bi udeležence hotelo opomniti na vse trpljenje Marka Redelonghija! V starem vaškem jedru v Breginju se je nadaljevalo druženje udeležencev pohoda in domačinov.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Rogaševci:

V Serdici smo se pri spomeniku 8. maja spomnili vseh padlih v drugi svetovni vojni, posebej pa vojakov Rdeče armade, ki so tukaj pokopani. Pri kome-moraciji so v povezovanju in izvedbi kulturnega programa sodelovali učenci OŠ Sveti Jurij s pevskimi in recitatorskimi vložki, zapel je tudi pevski trio Društva upokojencev Rogašovci, veterane 1941 in 1991, praporščake iz KO ZZB NOB in ZVVS in številne prisotne je nagovoril župan občine Rogašovci

Edi Mihalič. Poseben pozdrav je veljal predstavniku veleposlaništva Ruske federacije, ki je položil cvetje k spomeniku in se zahvalil za prijetno izpeljano proslavo ob obletnici zmage nad nacizmom in fašizmom.

Besedilo in fotografija: Milan Gaber

Mirna:

Občinska organizacija združenj borcev za vrednote NOB Mirna je 14. maja pripravila enodnevno strokovno ekskurzijo na otoke Rab, Grgur in Goli otok. Za ekskurzijo je bilo veliko zanimanja, avtobus je bil polno zaseden, z nami je bil naš vodnik Branimir Mikulaž. Najprej smo zapluli proti otoku Grgur. Tam je bil nekoč ženski zapor. Stavbe zapora so v ruševinah. V turistični sezoni deluje na obali nekdanjega zaporniškega pristanišča manjša restavracija. Na njeni terasi

je položena keramika, ki so jo izdelali zaporniki na Golem otoku. V visokih skalnatih stenah so številni bunkerji. Pot smo nadaljevali po kanalu na Goli otok. Do prve svetovne vojne na tem otoku ni bilo naselij, tedaj pa je Avstro-Ogrska zgradila taborišča za ruske zapornike. Po drugi svetovni vojni, leta 1949, so jugoslovanske oblasti otok spremenile v zapor za politične zapornike, po letu 1948 predvsem za obtožene informbirojevce. Zapor so ukinili leta 1958.

Sledila je vožnja na Rab. Ogledali smo si koncentracijsko taborišče Rab, kjer so bili večinoma Slovenci, Judje in Hrvati. Julija leta 1942 ga je ustanovila italijanska fašistična oblast v bližini kraja Kampor. Zgrajeno je bilo v nižinskem predelu otoka, zato je pogosto poplavljal, taboriščniki so se znašli v blatu. Z vodnikom smo se sprehodili do točke, kjer so bili postavljeni šotori. Ob kapitulaciji Italije septembra leta 1943 so taborišče ukinili. Leta 1953 je bil na območju taborišča zgrajen spominski park, ki ga je načrtoval Edvard Ravnikar, gradili pa so ga zaporniki Golega otoka. Tu je spominsko pokopališče s 1056 ploščami in stebri, na katerem so stihl Iga Grudna. Mozaik v spominski kupoli nam priča o grozodejstvih, ki so jih taboriščniki tu preživeli. Člani Zveze borcev OO Mirna so položili venec in posneli skupinsko fotografijo.

Franja Zupan

Cerklje na Gorenjskem:

S pesmijo in besedo smo 15. maja obudili spomin na čas, ko so zavedni Slovenci 27. aprila 1941 na ustanovnem sestanku OF odločno rekli NE surovemu nasilju okupatorjev – Hitlerju, Mussoliniju, Hortyju in Paveliču.

Slovenski narod so obsodili na smrt s fizičnim uničenjem, izseljevanjem in potujčevanjem, OF pa je pozvala vse zavedne Slovence k upor. Kljub številnim žrtvam v štiriletni vojni je bil okupator premagan in slovensko ozemlje osvobojeno. S pesmijo in besedo so nam pevke in pevci Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič pod vodstvom dirigentke Pie Cah ter skupin Ovce in Dirty fingers obudili spomin na junaštva naših borcev.

Besedilo in foto: Božo Janež

Galicija pri Žalcu:

V Krajevni skupnosti Galicija KO ZZB za vrednote NOB že nekaj let organizira miting domoljubja. Vsako leto ga pripravijo pri enem od treh spomenikov druge svetovne vojne. Letos so ga pripravili pri spomeniku na Kunigundi (Gori ali

Šentjungartu), kjer sta pokopana borca NOB Ernest Kadilnik in Teodor Tržan.

Miting oziroma domoljubni zbor prirejajo za mir in domoljubje in je tudi tihi protest proti vsem, ki hočejo razvrednotiti partizanski boj za svobodo. Da je domoljubje v ljudeh živo, dokazuje množičen obisk mitinga. Tudi letos se je zbralo precej obiskovalcev in morda je prav zato po dolgih deževnih dneh na vrhu Šentjungerta, ki je bil ves v zelenju ter s slovensko zastavo in s praporoma ZB Galicije in ZB Ponikve, posijalo sonce. Prireditve se je udeležil tudi župan Žalca Janko Kos.

O domovini so peli, recitali in muzicirali učenci Podružnične osnovne šole Trje, harmoniko je raztegnil Franc Cvikel - kurir Peter, recital je Janez Domitrovič, program je povezovala Nuša Drobne. Na druženju po mitingu pa je bilo tako kot nekoč na osvobojenem ozemlju: Peter je raztegnil meh, zbrani pa so zanosno peli partizanske in domoljubne pesmi. Prihodnje leto bo miting pred Domom krajanov v Galiciji.

Besedilo in foto: Darko Naraglav

Ravne na Koroškem:

ZZB za vrednote NOB Mežiške doline, Občinska organizacija ZB Ravne na Koroškem, je v spomin na prihod 14. divizije na Koroško letos na Obretanovem visoko pod Uršljo goro, kjer imajo danes svoj dom člani društva Veterani vojne za Slovenijo, že petič organizirala učno uro zgodovine. Na Obretanovi kmetiji je med drugo svetovne vojne delovala partizanska postojanka z imenom Pri mokrem jopiču. Danes pa je na tej zapuščeni kmetiji poleg doma postavljen tudi nov Dom tabornikov. 4. junija smo tam organizirali

Skoraj 60 udeležencev je kljub ne preveč lepemu vremenu z zanimanjem poslušalo govornika.

vsakoletno usposabljanje praporščakov za celotno Koroško. Učno uro zgodovine že nekaj let pripravlja Občinska organizacija ZB Ravne, natančneje, pripravi jo njen predsednik Maksimilijan Večko s sodelavci. Letošnja učna ura je bila posvečena delovanju naprednih duhovnikov, ki so bili med vojno naklonjeni partizanskemu gibanju ali so bili celo aktivni udeleženci. Danes premalokrat spregovorimo o številnih duhovnikih, ki so se bojevali proti okupatorju, številni so žrtvovali svoje življenje in so bili po vojni na različne načine zapostavljeni. Izgon župnikov se je zgodil zaradi nasprotovanja katoliški veri in tudi zato, ker so bili del slovenske inteligence.

O teh možeh sta spregovorila Maksimilijan Večko in Aljaž Verhovnik, podžupan Občine Ravne in predsednik Mladinske komisije pri ZZB za vrednote NOB Slovenije. To so bili v prvi vrsti župniki Mežiške doline in dravogradske dekanije: Vinko Razgoršek, Anton Rataj, Ivan Serajnik, Anton Boštale, Matej Krof, Mihael Barbič, Matej Močilnik, Martin Jelen, Jože Rozman in Janez Hornboeck. Veliko je bilo povedanega o župnikih Francu Šmonu in Jožetu Lampretu, ki je sodeloval celo pri mirovnih pogajanjih maja leta 1945 v Topolšici, o nemškem duhovniku Valentinu Stuecklerju, ki se je naučil slovenskega jezika, o Franu Saleškem Finžgarju, Izidorju Cankarju, Alojzu Kuharju, dr. Antonu Trstenjaku, dr. Metodu Mikužu, Avgustu Černetiču – nekdanjem profesorju ravske gimnazije, pa o velikem rodoljubu, župniku iz Koprivne pri Črni, Ivanu Hojniku. Večko je povedal, da je veliko podatkov za tokratno učno uro dobil iz doktorske disertacije Iz preteklosti Koroške mladega Korošca Vinka Skitka, doma iz Sel pri Slovenj Gradcu.

Besedilo in foto: Stanislav Ovnič

Leše:

ZZB NOB Mežiške doline, KO ZB Leše, in Občinska organizacija ZB Mežica sta 5. junija pripravila spominski pohod na Stari Pogorevc in spominsko slovesnost pri Šahmanovem bunkerju. Tradicionalni pohod – letos je bil že sedemnajsti – na Stari Pogorevc organizira KO ZB Leše 2. maja ob času cvetenja avriklja, ki se bohoti na strmih apnenčastih pečinah v bližini lovske kočje Dukles v Mučevem nad Žerjavom na nadmorski višini približno 1300 metrov. Letos smo pohod in spominsko slovesnost zaradi snega in slabega vremena prestavili, a žal sreče z vremenom še vedno nismo imeli.

Kljub temu se je na prireditvi zbralo približno 50 udeležencev. Na dogodek 7. februarja 1944 je tokrat obudil spomine **Stanislav Ovnič**, predsednik KO ZB Leše. Takrat je številna nemška policija v globokem snegu v jutranjih urah s pomočjo izdajalca obkolila bunker – zemljanko z enajstimi partizani. Padla sta dva partizana, sekretar okrožja Franc Šahman – Žagar in kuharica Julka Božič. Pobegniti je uspelo le trem partizanom, Ivanu Šternu – Srečku oziroma Oberovemu Anziju, Dušanu Korošču – Radu iz Savinjske doline in Gustiju – Ladniku iz Plata, šest pa so jih Nemci ujeli in odpeljali v taborišča.

V kulturnem programu sta že tradicionalno nastopila moški pevski zbor Mežiški knapi pod vodstvom Marka Kavtičnika in recitatorka Anica Ovnič. Navzoče, med katerimi je vsako leto tudi župan Občine Mežica Dušan Krebl, je pozdravil predsednik OO ZB Mežica Marjan Vončina. Zahvalil se je Koroškemu pokrajinskemu muzeju iz Slovenj Gradca, ki je letos namestil na bunker spominski pano, in Občini Mežica, ki je izdelavo panoja denarno podprla.

Besedilo in foto: Stanislav Ovnič

Gabrovica:

28. maja leta 1944 so Nemci s pomočjo italijanskih fašistov in domobrancev požgali Gabrovico, pobili in zažgali devet ljudi, vse za delo sposobne pa odgnali v koncentracijska taborišča, od koder se niso več vrnili. Med zažganimi je bila tudi štiriletna Nerina Krmec. Na letošnji spominski slovesnosti so sodelovali MPZ Lopar, Jerica Mrzel in otroci OŠ Istrskega odreda Gračiče,

o spominu na žrtve in herojsko Gabrovico pa sta govorila predsednik Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in Združenja veteranov Koper **Marijan Križman** in član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije **Milan Gorjanc**. Prireditve so se udeležili še veterani vojne za Slovenijo 1991, pripadniki mornariškega divizionarja iz Ankarana in številni pohodniki. O teh dogodkih govori tudi knjiga Miloša Ivančiča Roža Osapska, ki sicer razkriva manj znano in burno zgodovino teh krajev v Osapski dolini med Črnim Kalom in Miljami, zato so ob tokratni obletnici v dvorani v Ospu pripravili posebno predstavitev te knjige s predvajanjem posnetkov pričevanj ljudi, ki jih že dolgo ni več med nami.

Foto: Miha Cernič

Prelesje:

Krajevni organizaciji ZB za vrednote NOB Stari trg ob Kolpi in KO ZB Poljan-

ska dolina ter občinski organizaciji ZB Kočevje in Črnomelj so 22. maja pripravili srečanje, ki so ga poimenovali Dan mladosti Prelesje 2016. Pri pripravi sta sodelovala predsednik KO ZB za vrednote NOB Poljanska dolina Pavel Majerle Kukin in predsednica KO ZB Stari trg ob Kolpi Katarina Kapš, prireditelj pa je potekala v Prelesju. Tovrstno srečanje je bilo šesto po vrsti, udeležilo se ga je približno sto udeležencev. Med njimi so bili tudi član predsedstva ZB Slovenije Jože Oberstar in predsedniki krajevnih organizacij ZB: Osilnica, Kočevska Reka, Stara Cerkev, Vinica, Črnomelj. Osrednji govornik je bil **Pavel Majerle Kukin**, ki je opisal zgodovino praznovanj dneva mladosti.

V kulturnem programu so nastopili: Pevska skupina Sinji Vrh in Poljanski Odmeh pod vodstvom Katarine Kapš in pevska skupina Če češ posluš pod vodstvom Alojza Vidica. Nastopili so tudi recitatorke Vida Lampret, Vida Mesarič in Katarina Kapš ter harmonikarji Štefan Babič, Franci Šega in Branko Osvad. Skeč sta pripravila Marija in Kristjan Zupančič. Razstavo del o maršalu Titu je pripravil Milan Šterk. Srečanje je povezovala Katarina Kapš.

Pavel Majerle Kukin

Hrastnik:

Člani ZB za vrednote NOB Hrastnik smo 75. obletnico ustanovitve OF praznovali dvakrat. 21. aprila smo se zbrali pred sedežem našega združenja, kjer stoji doprsni kip Lidije Šentjurg, delo kiparja Stojana Batiča. Lidija Šentjurg se je rodila v Hrastniku in je bila med prvimi aktivisti, ki so v našem kraju in okolici ustanavljali odbore OF, leta 1953 je bila razglašena za narodno herojino. O njenem življenju in političnem delu pred vojno in po njej nam je pripovedoval Jože Zorčič. Nato smo obiskali še muzej Hrastnik, kjer nam je kustos Gregor Jerman predstavil zgodovino ustanavljanja OF v Hrastniku in revirjih od leta 1941 do 1945. Posebno pozornost smo namenili naši takratni zelo aktivni hrastniški mladini, med njimi so bili: Vidko Pavlič, narodni heroj Jože Menih - Rajko, ki je padel na Osankarici in se po njem imenuje OŠ Hrastnik, Olga Jenko - Marjetka, Alojz Ribič in številni drugi.

Proslavo v počastitev 75. obletnice ustanovitve OF in praznika dneva upora proti okupatorju pa smo pripravili v ponedeljek, 25. aprila, v Delavskem domu Hrastnik. Prireditelj je vodil Drago Kopušar, slavnostni govornik pa je bil **Slavko Grčar**, podpredsednik ZB za vrednote NOB Slovenije. Prireditve sta se udeležila tudi župan Hrastnika Miran Jerič in partizanski komandant

NOB in vojne za samostojno Slovenijo, govoril pa je o treh stebrih slovenske državnosti. Po njegovem predavanju je sledila zanimiva razprava s posebnim poudarkom na dejstvu, da je bilo med Primorci v predvojnem času v veliki večini glavno politično prepričanje protifašizem, ki je bil osnova za vse oblike odpora proti italijanski oblasti. Iz tega prepričanja so potem nastajale različne odporiške organizacije, med njimi na prvem mestu TIGR. Udeleženci so izrazili željo po enotnosti te organizacije, saj vsako razbijanje zaradi »bolj zgodovinsko ustreznega tolmačenja« vlog te organizacije v resnici služi le razvrednotenju odpora proti okupatorju. V nadaljevanju je bila poudarjena vloga Tita pri osvoboditvi in nato priključitvi Primorske matični domovini. Vsako leto se na dan mladosti na Sabotinu, v Renčah in Braniku z osvetlitvijo napisov TITO poklonijo spominu na to zgodovinsko osebnost.

Besedilo in foto: Miloš Ložič

Bohinjska Bistrica:

V soboto, 21. maja, je v organizaciji članov ZB Bohinja, predvsem KO Bohinjska Bistrica in Stara Fužina, potekal spominski pohod v spomin na prvo borca Tomaža Godca in Avgusta Gašperina iz Stare Fužine do planinske koče na Vojah, kjer je na steni objekta spominska plošča. Ob 11. uri je tam potekal krajši kulturni program s pozdravnim govorom, krajšim življenjepisom

in opisom dogodkov izpred 74 let, recitacijami in nastopom harmonikarja z izvajanjem partizanskih skladb. Po končani proslavi je sledilo prijetno druženje.

Besedilo in foto: Martin Gorišek

Škofja Loka:

Predstavniki A. N. P. I., Vsedržavnega združenja partizanov Italije za Goriško in Čedad, so v nedeljo, 29. maja, tradicionalno obiskali kraje pod Blegošem v Selški dolini, kjer so se v zadnji nemški ofenzivi, imenovani Prihod pomladi, marca leta 1945 bojevali italijanski partizani, pripadniki brigade Antonio Gramsci divizije Garibaldi Natisone. Skupaj z enotami 9. korpusa so se skušali prebiti iz sovražnikovega obroča, vendar preboj ni uspel vsem. 28 jih je padlo, med njimi tudi komisar, narodni heroj Manfredi Mazzocca Torda.

Program je potekal pod vodstvom dolgoletnega prijatelja in tovariša **Vita Primožiča**, ki je imel tudi slavnostni nagovor. Prisotne sta izbrani besede

z Menine planine Franc Sever - Franta. V kulturnem programu so prvič v Hrastniku zapeli člani Moškega pevskega zbora Slava Klavora iz Maribora, ki so pripravili program partizanskih in zborovskih pesmi, pred vsako izvajano pesem pa smo vpletli pomembne zgodovinske dogodke našega kraja. Proslave se je udeležilo veliko občanov in menili so, da že dolgo niso slišali tako lepo zapetih pesmi.

Besedilo in foto: Danijela Kovač

Nova Gorica:

Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica in Sekcija »Maj 1945« sta 24. maja pripravila tradicionalno srečanje v počastitev spomina na predsednika Tita in nekdanji praznik dan mladosti, na katerega so bili povabljeni tudi člani in predstavniki Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske. Zbrane je nagovoril predsednik te organizacije dr. **Savin Jogan**, naslov njegovega predavanja je bil *Od TIGR-a do*

dami v italijanščini in slovenščini pozdravila župan škofjeloške občine, mag. Miha Ješe, in predstavnica italijanskih partizanov iz Čedad. K spomenikoma v Rovtu in pri Svetem Lenartu v Selški dolini smo predstavniki ANPI-ja, ZB za vrednote NOB Škofja Loka in župan Občine Škofja Loka skupaj položili vence. Moški zbor Vrelec, harmonikar Ivan Tabernik in častna straža Slovenske vojske pa so pripomogli k slovesnosti trenutka spomina, ki ga vsako leto častno počastimo.

Besedilo in foto: Franc Franko

Ig:

Člani društva Odmev Mokrc – akademski slikar Srečko Papič z Golega ter Mojca in Boris Reven z Iga – smo na pokopališču Ig obnovili spomenik žrtvam pobojev, ki so jih domobranci zagrešili 15. decembra 1943. Na Ig je tedaj prišla domobranska patrulja, ki se je razdelila v dve skupini. Prva skupina se je napotila k Svetetovi hiši, druga pa proti gostilni Kandare. Medtem ko so 19-letno Ančko Svete peljali v gostilno Čot' na zaslišanje, je druga likvidatorska skupina mučila najemnici Kandaretove gostilne, 34-letno Danico Adamič in Nežko Pugelj, obe doma iz Ponikev pri Dobropolju. Po končanem mučenju so ju ob gostilni ustrelili in zakopali v komaj 20 centimetrov globok grob, ki so ga izkopali domobranci, in to tako, da so deli udov gledali iz zemlje. To naj bi bilo svarilo za vse druge.

Po tem zločinu so k Čotu prignali še Antona in Ivanko Kastelic, Pepco Dolinšek, mater treh majhnih otrok, in Manco Škrjanc ter jih po enournem zaslišanju odpeljali na Škofljico. Manca Škrjanc ni bila na njihovem seznamu, temveč njena hči Ana. Ker pa jim je hči pobegnila, so odpeljali mamo. Še isto noč so vse žrtve odpeljali na barje, jim zaradi kričanja in jokanja vsem zavezali usta in jih pobili s krampi in lopatami ter jih na pol žive vrgli v jamo in zagreblji. Pri prekopavanju po vojni so videli, da so imele žrtve roke zvezane z električno žico in zamašena usta. Tone Dolinšek je bil partizan, sekretar rajonskega odbora za Struge - Dobropolje. Mesec dni po ženinovi smrti ga je ustrelil črnorok Ivan Kožar. Tako so trije Dolinškovi otroci ostali brez staršev.

Spomenik je bil že nekaj let v zelo slabem stanju, saj do zdaj nihče ni pokazal interesa za njegovo obnovo. V prenovi smo vložili veliko truda in prostovoljnih ur. Akademski slikar Srečko Papič je obnovil vse črke na spomeniku in spominski plošči, ki je pritrjena na zidu pokopališkega objekta. Ob spomeniku smo nasadili cvetje, zamenjali pesek, okrasili spomenik s cvetličnim aranžmajem in svečami. Denar za obnovo je prispevalo društvo Odmev Mokrc.

Boris Reven //Foto: Lea Sever

Sromlje:

Zadnjo soboto v aprilu so na Sromljah v občini Brežice spominsko slovesnost ob 75. obletnici ustanovitve OF, 72. obletnici ustanovitve Kozjanskega

odreda in 71. obletnici osvoboditve Brežic združili z odprtjem drugega dela stalne muzejske zbirke v tem kraju z naslovom *Kozjansko vojno območje*. Zelo dobro obiskano slovesnost, število obiskovalcev smo ocenili na približno 600, je zasnovala Milena Jesenko, s pozdravnimi nagovori so sodelovali: predsednik ZZB za vrednote NOB Brežice Stane Preskar, župan občine Brežice Ivan Molan in predsednik KS Sromlje Ferdo Pinterič. V programu pa so sodelovali: Moški pevski zbor Sromlje, glasbenica Marjetka Popovski, recitatorji: Jožica Stajič, Željko Nikezić, Robi Petan in Mitja Jankovič ter učenci OŠ Artiče: Maruša Ferenčak, Jakob Volčanšek in Neja Bibič pod vodstvom mentorice Mojce Cerjak Ivanšek. Razstavo je odprla direktorica Posavskega muzeja Alenka Černelič Krošel, po razstavi pa je obiskovalce popeljal njen avtor, dr. Tomaž Teropšič.

Slavnostna govornica je bila **Ljubica Jelušič**, podpredsednica ZZB za vrednote NOB. V svojem nagovoru je spomnila na razvoj partizanstva na območju Kozjanskega in posebej opozorila na zavedne in pogumne domačine, ki

so partizanom pomagali v težkih časih.

Na prireditvi so Krajevni skupnosti Sromlje izročili srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije, ki jo je sprejel predsednik Ferdo Pinterič.

Besedilo in foto: Stane Preskar

Ptuj:

»Brigadirji so pravi božji dar,« je leta 1989 na novinarsko vprašanje vzneseno odgovorila upokojenka Ivanka Golob iz Negove. Njene besede je na svojevrsten način potrdil tudi slavnostni govornik **Franjo Gnilšek** (na sliki), v sedemdesetih letih predsednik občinskega izvršnega sveta na Ptuj in večletni predsednik skupščine MDA (Mladinska delovna akcija) Slovenske Gorice - Haloze, na letošnji slovesnosti v Kicarju pri Ptuj. Tam so člani Kluba brigadirjev Ptuj proslavili svoj brigadirski praznik in 20. pohod po poteh upora in prostovoljnega dela. Tisti pravi pohod izpred let je odpadel zaradi dežja, kar pa ni odvrnilo od prihoda sedemletne Neže in petletnega Matije, prapravnukov borca Slovenskogoriške - Lackove čete Franca Krambergerja, in njune mamice. Udeleženci prireditve so jih burno pozdravili.

Slavnostni govornik je v svojem govoru med drugim dejal: »Beseda brigadir je neposredno povezana z besedo obnova domovine, ki obsega dolgo časovno obdobje vključevanja udarniškega, torej prostovoljnega dela številnih generacij. Vse od konca druge svetovne vojne do leta 1989 so se mladi vključevali v udarniška dela na različnih koncih takratne domovine, tudi na ptujskem območju. Zdajšnja generacija mladih si morda težko predstavlja razmere, ki jih je zapustila druga svetovna vojna. Navdušenje nad koncem vojne v maju leta 1945 je bilo neizmerno, a vojna rušenja in uničenja so klicala po takojšnji obnovi. Pogled na uničeno infrastrukturo, tovarne in stanovanjske zgradbe je bil grozljiv.« In junakom boja so sledili junaki dela. »Brigadirji v mladinskih delovnih akcijah so si prisvojili vrednote poštenosti, spoštovanja, medsebojnega sodelovanja, solidarnosti in predanega tovarištva. Če bi te vrednote bolj negovali in cenili tudi danes, bi bili Slovenci srečnejši in enotnejši,« je dodal govornik.

Začetek MDA Slovenske gorice - Haloze je bilo leto 1975, s prvo akcijo v Halozah od črpaljšča v Lancovi vasi do Majšperka. Brigade so bile nameščene ob tekstilni tovarni v

Majšperku. Brigadam so se pri delu pogosto pridružili tudi brigadirji veterani, ki so v delovne akcije vnašali tovarištvo ter tkali vezi med mladimi in krajani. Prav brigadirji starejših generacij so spodbudili ustanovitev Kluba ptujskih brigadirjev v letu 1977.

Približno 70 udeležencev proslave je nato poslušalo kulturni program cetrarke Marije Kolarič iz Juršincev in Moškega pevskega zbora KUD Rogoznica.

Stanko Lepej //Foto: Saša Lačen

Grosuplje:

Člani KO ZB NOB Grosuplje tradicionalno vsako leto pripravijo prireditev pri enem od številnih partizanskih obeležij na svojem območju. Letos smo se odločili za prireditev pri težko dostopnem spominskem znamenju pod vrhom Jelovca. V okviru prireditve je potekal spominski pohod s startom pred spomenikom 15 padlim na Spodnji Slivnici. Vabilu se je odzvalo 21 pohodnikov, ki so morali prehoditi osem kilometrov. Tone Kirm je s svojo harmoniko poskrbel, da nas je med počitki spremljala partizanska pesem.

Skupaj z udeleženci, ki so tudi morali prehoditi del poti od gozdne ceste do spomenika, smo se zbrali pri spominski plošči na Jelovcu. Počastili smo spomin na tri domačine, ki so jih globoko v gozdu presenetili domači slugi okupatorja. Dva sta padla že v taboru, tretjega pa so belogardisti zajeli, ga bosega vodili po snegu skozi vasi Rožnik in Velike Lipljene do Tabora (pri zdaj imenovani Županovi jami) in ga tam po mučenju usmrtili. Navzoči so še posebno lepo sprejeli domačina iz Št. Jurija, partizanskega komandanta Franca Severja - Franto, ki je padle borce tudi osebno poznal.

Na prireditvi je spregovoril **Miloš Šonc**, poveljnik 57. območnega štaba za TO Grosuplje. V svojem nagovoru je opisal usodo padlih domačinov in obžaloval, da mora še danes, po toliko letih, izraziti globoko ogorčenje zaradi izživljanja nad nemočnim ujetim junakom.

V kulturnem programu so nastopili: oktet Libertas, mladi recitatorji iz Spodnje Slivnice, recitatorka Šonc in harmonikar Tone Kirm. Žal so svoj nastop odpovedali učenci Podružnične osnovne šole Št. Jurij, saj so starši večine otrok, ki jih je učiteljica pripravila za nastop, sporočili, da njihovi otroci ne morejo nastopiti. Verjetno so bili na delu tisti, ki jim ni všeč, da bi šolska mladina nastopala na prireditvah pri spomenikih NOB. Škoda, da starši tako izničujejo trud svojih otrok in željo po nastopu. Vseeno je prireditev lepo uspela. Prisotni pa smo se na koncu lahko posladkali z dobrotami, ki so jih spekle članice DPŽ Sončnica s Tatjano Novljan iz Male Račne na čelu. Po lepi prireditvi pri spominski plošči na Jelovcu so pohodniki opravili še del poti po Grosupeljski planinski poti nazaj na izhodišče.

Besedilo in foto: Franc Štibernik

Zabukovica:

Pred spomenikom talcem v Zabukovici pri Žalcu se je zadnje nedeljo v maju zbrala množica ljudi, med katerimi so bili tudi pohodniki, ki so v organizaciji Planinskega društva Zabukovica in Društva pohodnikov Stari pisker zarana krenili na pot iz celjskega Starega piskra. Prireditev tradicionalno pripravljajo občina Žalec, KO ZB za vrednote NOB Griže in KS Griže ter poteka od celjskih zaporov Stari pisker do spomenika talcem pod Gozdnikom. Pohodniki si najprej ogledajo zapore in razstavo v spomin na usmrčene talce in krvave zločine med drugo svetovno, nato se podajo na pot.

Vsako leto se na prizorišču pred spomenikom zbere več ljudi, tudi med pohodniki jih je vse več. Med udeleženci na slovesnosti je bil Ivo Grobel-

nik, edini še živeči osvoboditelj talcev iz Starega piskra in letošnji dobitnik listine ZZB za vrednote NOB Slovenije, najvišjega priznanja slovenske borčevske organizacije. Grobelnik je bil letos tudi slavnostni govornik. V kulturnem programu so sodelovali Godba na pihala Zabukovica, člani Kud Svoboda Griže, učenci osnovne šole Griže in člani Mešanega pevskega zbora Griže.

Foto: Primož Laubič

Mokronog:

Občinska organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno je 4. junija pripravila že peti orientacijski pohod za pokal Gubčeve brigade. Ob osmi uri se je 15 ekip, ki so štele po tri tekmovalce, zbralo pred športno dvorano v Mokronogu. Pozdravili so jih predsednik občinske organizacije ZB Mirko Hrovat, predsednik ZZB za vrednote NOB Trebnje Boštjan Sladič in župan Občine Mokronog - Trebelno Anton Maver. Vsaka ekipa je dobila orientacijsko karto, s pomočjo katere so morali najti enajst kontrolnih točk. Na poti so morali člani ekip opraviti preizkuse v streljanju z lokom, v metu bombe in v streljanju z zračno puško. Ob koncu pri Lovskem domu LD Mokronog pa so morali rešiti še test z desetimi vprašanji iz poznavanja zgodovinskih dogodkov med NOB v občini Mokronog - Trebelno.

Vse ekipe so se izkazale v poznavanju orientacijskih pravil, tudi na cilj so prišle vse: enajst ekip osnovnošolcev in tabornikov in štiri ekipe starejših od petnajst let. Posebna komisija je preverila odgovore in sešela doseženi čas, na koncu pa razglasila rezultate. Prireditve se je udeležil tudi častni konzul Ruske federacije v Republiki Sloveniji, mag. Dušan Černe iz Novega mesta, ki je prvim trem v vsaki kategoriji podelil pokale in nagrade, absolutnemu zmagovalcu pa še prehodni pokal. Tretje mesto v kategoriji do petnajst let je dosegla ekipa Termiti, drugo mesto ekipa JPA, prvo mesto pa ekipa Izgubljeni, ki so kot absolutni zmagovalci dobili tudi prehodni pokal. Ekipo so sestavljali Klemen Janež, Toni Dragan in Martin Peterle. Tretje mesto v kate-

goriji nad petnajst let je dosegla ekipa zaposlenih v Osnovni šoli Mokronog, druga je bila ekipa Sokoli, prva pa ekipa Orli. Organizator je za vsakega udeleženca priskrbel spominsko majico, za vse pa je bil organiziran piknik z okusnimi dobrotami z žara. Prireditev je kljub slabi vremenski napovedi uspela, želja organizatorja pa je, da bi se prihodnje leto pohoda udeležilo še več mladih, predvsem pa članov borčevske organizacije. Za konec smo pripravili za posameznike še turnir v streljanju z zračno puško, najboljši pa so dobili medalje.

Besedilo in foto: Boštjan Sladič

Ob 25. obletnici samostojne slovenske države

Letos praznujemo dve pomembni obletnici: 75. obletnico ustanovitve OF in 25. obletnico razglasitve samostojne slovenske države. Slovenci smo iz kulturnega naroda dozorevali in dozoreli v državotvorno nacijo. Slovenska državotvornost je rasla skozi čas. V treh prelomnih trenutkih prejšnjega stoletja smo trikrat prijeli za orožje in sami branili svojo zemljo in snovali svojo državo.

Prvič leta 1918, ko smo branili našo severno mejo. Spomnimo se Rudolfa Maistra! Skupaj s Hrvati in Srbi smo na ozemlju propadle Avstro-ogrske monarhije postavili državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Drugič leta 1941, ko je bil po sramotni kapitulaciji kraljeve jugoslovanske vojske in razkosanju Slovenije slovenski narod obsojen, da kot narod izgine. Iz globine narodove duše je vstal oborožen odpor.

Tretjič leta 1991, ko je postalo življenje v skupni državi, ki so se je pollaščili razni nacionalizmi in nam je v takratnih političnih okoliščinah znova grozila izguba suverenosti. Takrat smo bili znova enotni. Ta enotnost in pripravljenost vsega naroda sta bili pomembna dejavnika v tistih usodnih dneh poletja 1991. Zavedali smo se, da sta domovina in narod nad vsem, ko pa sta ogrožena, vse drugo postane nepomembno.

Gotovo so bili najtežji in najusodnejši dnevi za slovenski narod spomladi leta 1941. Kraljeva vojska je kapitulirala, Evropa je ječala pod nacističnim in fašističnim jarmom, ko se je samo še Velika Britanija branila pred navali Hitlerjevih letal in vojne na vzhodu še ni bilo. Tedaj se je mali narod v osrčju Evrope dvignil v na videz brezupen boj. Kot je zapisal France Prešeren: *»Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnjem dnovi.«*

Peter Wilkinson, takratni šef angleške obveščevalne službe za območje vzhodnega Sredozemlja, je Churchillu poslal poročilo, v katerem je zapisal: *»Odkar je Andreas Hoffer dvignil vstajo proti Napoleonu na Tirolskem, Srednja Evropa še ni videla take ljudske vstaje, kot sem jo jaz videl v Sloveniji.«*

V boj za obstoj nas je povedla OF. Rodila se je iz ponižanja ob kapitulaciji kraljeve jugoslovanske vojske; iz razžaljenega narodovega ponosa in iz zavedanja ogroženosti obstoja naroda. OF je povedla narod v organiziran boj proti okupatorjem, organizirala je partizansko vojsko. Tiskali smo svoj denar, imeli smo svoje zdravstvo, svoje varnostne službe, ustanovili smo svoje gledališče,

pevski zbor, kulturne skupine, izdajali časopis, imeli svojo radijsko postajo. Leta 1944 smo ob stoti obletnici nastanka znova natisnili Prešernovo Zdravljico. OF je postala država v državi z vsemi institucijami, ki jih ima država.

Temeljni program OF, ki obsega osem točk, je sprejel vrhovni plenum OF do konca leta 1941. Rojevati se je začela slovenska država. Osmo točka programa med drugim pravi: *»Po svoji narodni osvoboditvi bo o notranji ureditvi Združene Slovenije odločal slovenski narod sam. OF bo to elementarno pravico slovenskega naroda branila z vsemi sredstvi.«*

Pomemben korak na poti do države je bil sklic kočevskega zbora – prvega slovenskega parlamenta. Takrat je bilo odločeno, da kot suverena in nacionalna država vstopimo v federacijo z drugimi jugoslovanskimi narodi s pravico do samoodločbe in s pravico do izstopa iz federacije. To svojo pravico smo leta 1991 tudi uporabili in uresničili svojo samostojno državo.

Po 75 letih imamo danes svojo državo, smo ena od članic OZN in EU. Uveljavitev ljudske demokracije pa nas še čaka kot izziv za prihodnost.

Našo suverenost je po drugi svetovni vojni znova resno ogrožala stalinistična Sovjetska zveza. Se spomnite Informbiroja? Borci so se znova zbrali. Leta 1948 je bila ustanovljena Zveza borcev, ki od svoje ustanovitve dalje dosledno zagovarja vrednote, ki so se izoblikovale v času NOB. Zavedali smo se, da so vrednote, kot so svoboda, suverenost, človeško dostojanstvo, nad ideološkimi in religioznimi prepričanji.

Ko je leta 1968 Sovjetska zveza okupirala Češkoslovaško, je grožnja suverenosti naše domovine Slovenije spet postala zelo konkretna. Avgusta leta 1968 je slovenski politični vrh sprejel sklep: V primeru kakršne koli agresije se bo Slovenija branila. Slovenci smo znova vzeli odločanje o svoji usodi v svoje roke in se vrnili h konceptu odpora iz NOB. Tega v drugih republikah nekdanje skupne države niso storili. Znova smo zgradili lastne obrambne strukture: Teritorialno obrambo, slovensko milico in slovensko varnostno službo. Ugledni člani ZB, nekdanji borci, častniki, generali, narodni heroji, so aktivno sodelovali v procesu ustanavljanja TO, ki jo je ZB sprejela kot obliko obnove vojske iz časov NOB.

Tako smo pripravljeni pričakali prelomna leta 1988, 1989, 1990, 1991. Uprli smo

se spremembi federativne politične ureditve. Uprli smo se večinski prevladi srbskega naroda nad vsemi drugimi. Znova smo branili svojo suverenost. Delegacija slovenske Zveze komunistov je zapustila kongres ZKJ januarja leta 1990. Člani slovenske Zveze borcev so sklenili, da se zveznega kongresa ZB ne bodo udeležili, ker so na zvezni ravni poskušali uveljaviti ideje o preglasovanju in podreditvi republiških organizacij ZB sklepom na zvezni ravni. V izjavi 9. julija 1990 je bilo poudarjeno, da borci podpirajo popolno afirmacijo Republike Slovenije kot države, ki je nastala v času NOB s sklepi odposlancev v Kočevju oktobra leta 1943 in je bila potrjena na drugem zasedanju Avnoja.

Zveza borcev je aktivno podprla plebiscit o samostojnosti Republike Slovenije decembra leta 1990. Dosledno je sledila vrednotam, ki so se izoblikovale v NOB, in pozvala članstvo, da se udeleži in angažira za čim večjo udeležbo na plebiscitu. Poudarjena je bila kontinuiteta med temeljnimi točkami OF, sklepi kočevskega zbora in sklepi Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS), pri graditvi slovenske državnosti in pri plebiscitarni samoodločbi o suverenosti in samostojnosti slovenske države. ZB je boj za osamosvojitve imela za nadaljevanje NOB.

Organizacija Zveze borcev je sodelovala v javni razpravi o ustavi Republike Slovenije. V preambuli ustave je med drugim zapisano: *»... upoštevajoč dejstvo, da je bila Republika Slovenija država že po doslej veljavni ustavni ureditvi ...«* (Uradni list št. 1/91, 25. junij 1991).

Ob oboroženem napadu JLA na Slovenijo je izvršni odbor ZB objavil protest zaradi oborožene agresije JLA na našo domovino. Deset generalov, nekdanjih borcev NOB, je v izjavi odločno obsodilo agresijo JLA. ZB je podprla brisnske dogovore.

ZB je bila vedno zvesta vrednotam, ki so se izoblikovale v času NOB, vedno sta nam bili pred očmi domovina in suverenost slovenske države, za katero je bilo žrtvovanih toliko življenj. Vedno smo delovali državotvorno. Podprli smo referendum o vstopu v EU in kljub številnim pomislekom tudi vstop v Nato. In tako bomo delovali tudi v prihodnje.

Govor Tita Turnška, predsednika ZZB za vrednote NOB Slovenije, na slavnostni razširjeni seji ZZB NOB v Ljubljani 20. junija 2016

Aljaž Verhovnik, v. d. generalnega sekretarja

Predsedstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je na seji 7. junija 2016 imenovalo za vršilca dolžnosti generalnega sekretarja Aljaža Verhovnika, diplomiranega pravnika in člana predsedstva Zveze. Imenovan je bil za obdobje od 7. Junija do 31. decembra 2016.

Dodatno usposabljanje praporščakov

PIŠE: Rino Velikonja
FOTO: Martina Peršič

V vojašnici Teritorialnega polka (TERP/1. Br.) Slovenske vojske na Ajševici pri Novi Gorici je bilo 12. maja letos dodatno usposabljanje praporščakov Združenj borcev za vrednote NOB severne Primorske. Pravilno ravnanje s prapori ob proslavah in drugih slovesnostih je predstavil predstavnik Slovenske vojske, praporščak Iztok Kavs. Kljub slabemu vremenu se je srečanja udeležilo petintrideset praporščakov, kar dokazuje, da si tudi oni želijo ravnati s praporom tako, kot je predpisano v pravilih. Utujenost in porabo energije so praporščaki in drugi predstavniki severnoprimer-skih združenj nadomestili s pravim vojaškim pasul-jem. Praporščaki so sami predlagali, da bi podobno dodatno učenje pripravili tudi prihodnje leto, saj se med letom marsikaj pozabi, osvežitev spomina pa je vedno dobrodošla.

DELOVANJE DELOVNIH TELES IN ORGANOV ZVEZE OD 1. DO 30. JUNIJA 2016

1. Predsedstvo

7. 6. Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje; informacija o seji Sveta ZB o ZB v procesu osamosvajanja RS; sklep o razdelitvi finančnih sredstev za naloge v javnem interesu; sklep o imenovanju v. d. generalnega sekretarja Zveze; informacija o izobraževalnih seminarjih; tekoče finančne zadeve; rokovnik sej v drugem polletju 2016; druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se udeležili:

2. 6. pogovora z Borisom A. Novakom z naslovom »Zgodovina, kakršna je bila in zgodba, kakršne še ni bilo« v Muzeju novejši zgodovine Slovenije;
4. 6. slovesnosti v spomin na narodnega heroja Jožeta Šeška v Konca vasi;
9. 6. sprejema pri veleposlaniku Ruske federacije dr. Doku Zavgajevu ob nacionalnem prazniku Ruske federacije;
9. 6. tradicionalnega srečanja članov ZB in upokojencev Posočja na Mostu na Soči;
11. 6. počastitve 25. obletnice osamosvojitvene vojne za Slovenijo v Mestnem muzeju Ljubljana v sodelovanju MOL z vodstvi OZVVS Ljubljana in Policijskega veteranskega društva Sever;
11. 6. spominske slovesnosti ob 71. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča v Podljubelju;
11. 6. spominske slovesnosti na grobišču padlih borcev X. SNOUB Ljubljanske brigade v Gorskem Kotarju;
11. 6. prireditve ob 25. obletnici slovesne prisege prve generacije slovenskih nabornikov 510. učnega centra Teritorialne obrambe na Igu;
15. 6. srečanja s francoskim veleposlanikom v Ljubljani;
- 15-16. 6. posveta »Četrto stoletje RS – izzivi, dileme, pričakovanja« na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani;
17. 6. proslave ob dnevu civilnih invalidov vojn Slovenije v Ljubljani;
18. 6. posveta o vlogi in pomenu Zveze slovenskih častnikov v slovenski družbi v Celju;
20. 6. slavnostne seje GO ob 25. obletnici osamosvojitve Slovenije v Festivalni dvorani v Ljubljani;
22. 6. slovesnosti ob dnevu državnosti v Velenju;
23. 6. proslave ob dnevu državnosti in 160-letnici Kadetnice v Mariboru;
24. 6. slavnostne seje Državnega zbora RS in državne proslave ob 25. obletnici osamosvojitve Slovenije na Kongresnem trgu v Ljubljani;
26. 6. spominskega srečanja »Pri Peršmanu« v Podpeci nad Železno Kaplo;
30. 6. sprejema pri veleposlaniku ZDA Brentu R. Hartleyu ob 240. obletnici podpisa deklaracije o neodvisnosti ZDA

2. Kolegij predsednika

Vsak torek, razen prvega v mesecu

3. Taboriščni odbor Ravensbrück - Auschwitz

1. 6. Pregled opravljenega dela; priprave na aktualne dogodke v letu 2016; razno.

4. Odbor za priznanja

17. 6. Pregled zapisnika in sklepov zadnje seje z dne 17.3.2016; obravnava in potrditev prispelih predlogov za priznanja v okviru kvot za 2016; obravnava in potrditev predlogov za podelitev priznanja praporščakom; predlogi in pobude za spremembo Pravilnika o priznanjih; razno.

Ivo Grobelnik, edini še živeči udeleženec osvoboditve talcev iz Starega piskra v Celju,
29. maja 2016 na slovesnosti pod Gozdnikom v Zabukovici

»Osvobojeno ozemlje v Zgornji Savinjski dolini je bilo pomembno tako z vojaškega kot s političnega in moralnega vidika. Z zaplenjenim orožjem in opremo so partizani povečali svojo bojno moč, s prostovoljnim prilivom in rastočo mobilizacijo domačih fantov in mož okrepili svoje vrste, pospešili razkroj vermanšafta ter v osvobojenih krajih organizirali zaledno bazo z vso potrebno infrastrukturo, od preskrbe in sanitete do zvez in vojaškega usposabljanja novincev. Obenem se je še okrepilo sodelovanje z zahodnimi zavezniki, da so lažje dostavljali

oziroma spuščali nujno potrebno pomoč ter sem poslali tudi svojo misijo, ki je sodelovala v skupnih vojaških akcijah in jih usklajevala.

Slovensko osvobodilno gibanje je bilo verjetno eno najbolj organiziranih odporiških gibanj v okupirani Evropi. Pomislimo samo na razvejano kurirsko mrežo, kulturno in prosvetno dejavnost ali pa na številne partizanske bolnišnice, v katerih se je zdravilo na tisoče ranjenih borcev! Ne le slovenskih partizanov, ampak tudi zavezniških vojakov, predvsem letalcev, ki so jih partizani rešili pred nemškim ujetništvom.

Naš prispevek v boju proti nacifašizmu so zavezniki znali ceniti tako takrat kakor

danes, o čemer najbolje priča slovesnost ob 70. obletnici izkrcanja v Normandiji, na katero so organizatorji kot eno redkih povabili tudi slovensko borčevsko delegacijo.

Vprašanje pa je, koliko ga znamo ceniti sami, ali smo nanj dovolj ponosni in ali vemo dovolj o tem pomembnem poglavju slovenske zgodovine. Vse glasnejši so namreč tisti, ki na podlagi neresnic ali polresnic omalovažujejo in zaničujejo naš boj in naše žrtve.

Na tem mestu ne želim polemizirati z njimi, sicer pa zgodovinska dejstva govorijo sama. Kaj si mi mislimo o tem, pa na najprimernejši način izrazimo tako, da se vedno znova srečujemo na mestih spomina, kot je ta.«

Ljubica Jelušič, podpredsednica ZZB za vrednote NOB Slovenije,
22. maja 2016 ob 72. obletnici usmrtnitve 22 talcev, Peternel v Goriških brdih

»Še danes, po mnogo letih, nas pretresejo spomini otrok, ki so takrat med zmrcvarjenimi in ožganimi trupli iskali svoje starše, sorodnike, sestre, bratce. V 72 letih so svoje spomine pripovedovali številnim, tudi svojim otrokom in vnukom. Zato so podobe iz požganih hiš še danes tako žive. Naše žrtve imajo imena, zločinci pa ne. Prišli so iz svojih daljnih dežel, pod masko vojne in izpolnjevanja ukazov so pobijali naše otroke in za svoje zločine niso nikoli nikomur odgovarjali, morda le svoji vesti. Bili so vojaki in razumeli bi, če bi se po vojaško spopadli s partizani.

Toda pobijanje nedolžnih ljudi po naših najbolj odročnih slovenskih vaseh ni moglo biti del vojaškega poklica. Morda so se vrnili domov in poprijeli za svoje nekdanje delo ter v miru živeli naprej, spominov na ožgane ljudi, ki so jih potiskali v goreče hiše, pa najbrž niso pripovedovali svojim otrokom in vnukom. Morda so to celo bili navadni ljudje, ki jih je vojna popačila v zver. Morda so končali v zavezniških taboriščih po Evropi, kjer so po vojni zaradi lakote in bolezni umrli premnogi zajeti nemški vojaki. Morda pa so svoje spomine pripovedo-

vali otrokom tisti, ki so nemškim rabljem pomagali sestavljati sezname ljudi, ki so pomagali partizanom. Saj bi bilo sicer težko danes razumeti, od kod velika potreba dela slovenske politike in javnosti, da kolaborante prikaže kot domoljube in izdajalske ovaduhe kot žrtve komunističnega terorja. Če ne bi bilo teh domačih ovaduhov, potem nemški okupatorji ne bi prišli v njim neznane vasi pred prave hiše s pravimi imeni naših domoljubov. Ko so jih odbirali za talce, so namreč vedeli za vsako mamco, kako je nekoč partizanom skuhal večerjo. Zato se moramo zavedati, da vojna nekatere ljudi spreminja v ovaduhe in kolaborante. Ta vrsta ljudi ima še danes svoje somišljenike, ki vztrajno popravljajo zgodovino in iščejo razloge za delitve med ljudmi. In ker nabojev sovraštva na račun vojne in povojnih nedopustnih pobojev popušča, kujejo nove delitve na račun osamosvojitvene vojne iz leta 1991. Torej ne gre le za to, da želijo prikazati neka nova zgodovinska dejstva, temveč da bi z izkazano zgodovino razpihovali sovraštvo in delitve med ljudmi.

Tudi ob letošnji 75. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte so se oglasili z dopisi, da naj se 27. april ukine kot državni praznik, češ da je šlo za zlorabljen dan sestanka neke neformalne skupine prijateljev Sovjetske zveze. Mi pa moramo povedati,

da je bila Osvobodilna fronta s svojim pozivom k vsesplošnemu narodnemu odporu edina sila v takratni razpadajoči državi s kapitulirano vojsko, ki je začela organizirati Slovence za preživetje. Za naše prednike in torej tudi za nas so okupatorske vojske določile asimilacijo tistih, ki bi sodelovali z novimi oblastniki, izgon tistih izobraženih ljudi, ki bi lahko organizirali ljudi v boju proti okupatorjem, ter izbris tistih, ki bi se okupatorju uprli. Slovenskega ozemlja ni nameraval braniti nihče. Čeprav je stara Kraljevina Jugoslavija gradila Rupnikovo obrambno linijo, je že v prvih dneh vojne ukazala umik kraljeve vojske na Kolpo, temu sta sledila kapitulacija in razpad tiste vojske, območje Slovenije pa je ostalo nebranjeno in razdeljeno med štiri različne okupatorje.«

Tanja Fajon, evropska poslanka, 16. maja 2016 na slovesnosti Svobodi in miru v spomin na zadnje boje druge svetovne vojne na Poljani

»Krizni časi so v Evropi poleg gospodarstva in politike načeli tudi moralo ljudi, značaj narodov, ustroj držav. Na površje prihajajo ideje, ki so na naši celine že večkrat zanetile dolgo trajajoče in bratomorne pokole in ki ogrožajo idejo naše združene Evrope, prostora brez meja, na katerega smo že več kot pol stoletja tako zelo ponosni. Vse preveč je podleganja stereotipnim in populističnim glasovom, vse preveč je ogibanja pred drugimi in ograjevanja pred drugimi. In vse to se vse prevečkrat dogaja pod krinko domoljubja.

A domoljub ni tisti, ki zgolj za vsako ceno brani nespremenljivost in se upira novostim. Domoljub ni nestrpen in ne poziva k linču religij, ras ali drugače mislečih. Domoljub je tisti, ki zna v izzivih sodobnega sveta poiskati priložnost, način in moč, da v svoji okolici in v sodelovanju z drugimi ustvarja možnosti za svobodo, mir in soži-

tje za vse. In to je mogoče! Kajti vse je mogoče, če obstajata trden namen in skupna volja. O tem bi nam vsem skupaj lahko veliko pripovedoval partizan Franc Sever - Franta, eden zadnjih še živčih partizanskih poveljnikov, ki je danes med nami in ga s spoštovanjem in hvaležnostjo pozdravljam. Tovariš Franta ve, kaj pomeni imeti skupen cilj, kakšno moč predstavlja neomajna vztrajnost, kaj pomeni bojevati se z ramo ob rami. In dobro se zaveda, kaj bi bilo, če bi njegovi vrstniki kadar koli od začetka do konca druge svetovne vojne izgubili voljo, se razkrojili, se nehali boriti in se vdali. Ne le Slovenci, z zmago okupatorjev bi vsa Evropa živela drugačno zgodovino.

K preteklosti mlajši še nismo veliko prispevali, a naša sedanjost in naša prihodnost sta naša skupna odgovornost in s tem prispevamo k oblikovanju zgodovine, ki se je bodo učili zanamci. Zato mislimo in ravnajmo tako, da bodo na nas ponosni.

Slovenci smo pogosto premalo objektivni, ko ocenjujemo, kako živimo. Vide-

la sem veliko delov sveta. Govorila sem z veliko različnimi ljudmi, soočila sem se s številnimi lepimi, a žal tudi s številnimi travmatičnimi zgodbami. Verjemite, da je Slovenija še vedno dežela dostojnega življenja in Evropa je pojem blaginje! A da bi to dojeli, moramo kdaj slišati in videti izkušnje drugih. Že pogled v oči begunčkov, ki so svoje otroštvo pustili v porušeni domovih v deželah Bližnjega vzhoda, pove dovolj.

Zato ne dopustimo, da bi nas zastrupile nacionalistične retorike, ne nasedajmo skrajnim pogledom! Ne delimo se! Kakršni koli in od koder koli – smo le ljudje, ki si delimo isti svet, ki želimo mir za svoje otroke, ki želimo svobodo za razvijanje misli, ki želimo sožitje za prijetno življenje. Usmerimo svojo moč v medčloveške odnose in v solidarnost.

Da Slovenci to zmoremo, smo že večkrat dokazali, in takrat sem najbolj ponosna, da sem Slovenka. Hvala vsem, ki so pripomogli k samostojnosti in suverenosti slovenskega naroda in k napredku Evrope.«

Prof. Stane Kranjc, član Izvršnega odbora Kluba brigadirjev Ljubljana, 1. junija 2016 na srečanju članov Kluba v Ljubljani

»Množične akcije so zahtevale veliko organizacijskih in drugih naporov. Ni šlo brez napak in težav. Napake so se dogajale tako pri načrtovanju kot pri koordinaciji in izvedbi dela. Niso bile izpolnjene vse dane obljube ...

Odločno pa moramo zavrniti trditve in obtožbe, ki so se pojavile po letu 1990, da so bile MDB del totalitarnega sistema, da so bile aparat ideološke indoktrinacije, da niso bile vedno prostovoljne in podobno. To so in še vedno trdijo nasprotniki vsega, kar se je dogajalo v obdobju do leta 1990. Odločno povejmo: ponosni smo na opravljeno delo, na delo MDB. Nikomur ne dovolimo, da bi iz politikantskih in ideoloških razlogov razvrednotil naše delo.

Naj ob jubileju, ob 70. obletnici mladinskih delovnih akcij, omenim nekaj statistike, nekaj števil o množičnosti mladinskega prostovoljnega dela. Povzel sem jih iz zbornika »V korak s časom«, ki je izšel leta 1998 pri založbi Zveza za tehnično kulturo Slovenije. Knjiga je prva knjižna publikacija, v kateri so želeli celovito prikazati

prostovoljno delo slovenske mladine v obdobju od 1945. do 1990. leta. Pomembnost knjige je tudi v tem, da poleg številnih zanimivih avtorskih prispevkov in slikovnega gradiva prvič vključuje obsežne statistične podatke ter daje pregled prostovoljnih akcij in številčno udeležbo mladine.

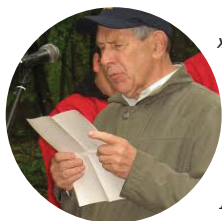
Oglejmo si nekaj števil o deležu slovenske mladine na posameznih akcijah. Pri graditvi proge Brčko–Banoviči je leta 1946 sodelovalo 23 slovenskih brigad s 6200 brigadirji. Pri graditvi proge Šamac–Sarajevo je leta 1947 sodelovalo 23 slovenskih brigad s 14.200 brigadirji. Na različnih zveznih akcijah leta 1948 (avtocesta Zagreb–Beograd, Novi Beograd, Železniki, itd.) je sodelovalo 67 slovenskih brigad z 11.500 brigadirji. Na vseh zveznih mladinskih prostovoljnih akcijah je v letih od 1946 do 1979 sodelovalo približno 77.000 brigadir in brigadirjev iz Slovenije, organiziranih v 604 brigadah. Vštete so le zvezne delovne akcije zunaj Slovenije, razen delovne akcije leta 1958, graditve

avtoceste Ljubljana–Zagreb.

V letih od 1945 do 1990 je v republiških delovnih akcijah sodelovalo več kot 30.000 brigadirjev, organiziranih v 280 MDB. V tem obdobju je potekalo tudi na stotine lokalnih akcij. Skoraj ni večjega kraja brez delovne akcije slovenske mladine. Ob navajanju števil moramo dodati, da so navedeni podatki nepopolni, kar navajajo tudi uredniki zbornika. Na tem mestu želim izraziti zahvalo in priznanje vsem, zlasti urednikom, ki so namenili veliko truda in dela zbiranju podatkov in urejanju publikacije. Številke, ki sem jih navedel, same zase veliko povedo. Delež slovenske mladine pri obnovi in graditvi naše takratne skupne domove Jugoslavije in domovine Slovenije je bil velik. Sodelovali smo pri graditvi železnic, cest, naselij, industrijskih in športnih objektov, pri regulaciji rek ... Mladinske prostovoljne delovne akcije so del naše skupne zgodovine. Vedenje in zavest o tem nas lahko upravičeno navdajata s ponosom. Lahko rečemo velik hvala vsem, ki so sodelovali.«

Dr. Savin Jogan, predsednik društva TIGR,
12. maja 2016 na spominski slovesnosti na Mali gori

»Ob današnji slovesnosti, posvečeni spopadu na Mali gori pred 75 leti in spominu na junško in tragično smrt Danila Zelena, vojaškega vodje organizacije TIGR, želim našo pozornost – ob hvaležnem spominu na ta dogodek – osredotočiti še na nekaj vidikov delovanja organizacije TIGR, nespornega pomembnega dela naše narodne zgodovine, ki so v svoji celoviti povezanosti upoštevanja vredni tudi za današnji čas.

Prvi se nanaša na vsebino programa te tajne organizacije, ki je bil že od ustanovitve jeseni leta 1927 na Nanosu do ustrelitve žrtev drugega tržaškega procesa decembra 1941 popolnoma jasen: boj zoper narodnostno zatiranje in poskuse izničevanja slovenskega naroda, njegove kulture in jezika, kakor ga je poosebljal italijanski fašizem. Morda manj razčlenjen, zato pa ne manj odločen in vztrajen pa je bil tudi tigrovski boj za omogočanje in zagotavljanje razmer za prostost v vseh družbenih razmerjih, za dostojanstvo in temeljne pogoje za delo, za pošteno plačilo in razvoj slehernega človeka, torej za celovit boj za svobodo in kruh. Vidnemu članu vodstva

Tigra in udeležencu takratne bitke na Mali gori, Ferdu Kravanji – Petru Skalarju, se je zapisala med služenjem vojske v Italiji misel o »kladivu, ki bije v svet in kuje zakon nov ...«. Danes bolj podrobno znane in raziskane metode delovanja te organizacije kažejo na izjemno odločnost pri urensičenju vseh omenjenih ciljev, ne glede na tveganja in žrtve.

Drugi vidik se nanaša na zanimivo protislovje v usmeritvi te organizacije, ki je bila po eni strani vztrajno obrnjena k temeljnim možnostim za preživetje ljudi na domači zemlji, k ohranjanju naroda, njegovega jezika in kulture, hkrati pa je po drugi strani našla in sčasoma še razvila poti tudi za plodno in učinkovito sodelovanje z vsemi drugimi, vsaj v zasnovi podobno usmerjenimi organizacijami. Uspešne primere predstavljajo akcijski načrti sodelovanja Tigra z ilegalnimi protifašističnimi organizacijami v inozemstvu sredi tridesetih let, premišljena delitev dela med tigrovci, ki so prenašali tovore šolskih knjig, in primorskimi duhovniki, ki so prevzeli nase skrb za jezik in vzgojo mladine v zakristijah – namesto šol, ki so postale potujočevalnice, zbiranje in delitev orožja med Tigrom in organizacijami KP v pričakovanju vojaškega napada Italije na Jugoslavijo tik

pred začetkom druge svetovne vojne in poznejše naravno prelitje velikega dela tigrovskega v partizanski odpor.

Tretji vidik delovanja organizacije TIGR je morda še bolj aktualen. To je dejstvo, da so kljub ekskluzivnosti delovanja te organizacije, ki je bila zaradi posebnih razmer domišljeno skrita pred javnostjo in posebej skrbno organizirana in vodena, s trojkami in načini obveščanja, primorski ljudje vedeli zanj, spremljali so njene akcije in jih podpirali. To tvegano delovanje Tigra jih je v težkih razmerah negotovosti, prisilnih izseljevanj, propadanja domačij in brisanja narodne samobitnosti bodrilo, jim dajalo upanje, da niso sami in da trpljenje ne bo trajalo večno. Vsakoletno prižiganje kresov v spomin na bazoviške žrtve na Nanosu in vseh izpostavljenih primorskih vrhovih je pomenilo potrditev spomina in hvaležnosti za njihovo žrtve, hkrati pa zavezo, da bodo vsi Primorci vztrajali v odporu do konca. Prav na tej točki – v poznavanju in zraslosti ogromne večine prebivalcev s cilji boja in njihove povezanosti s tistimi, ki so se bojevali in tvegali življenje za zmago skupne stvari – je mogoče najti niti vzporednic med tigrovstvom in poznejšim partizanskim bojevanjem, v določeni meri pa tudi s slovensko osamosvojitveno vojno.«

Janko Veber, poslanec, 21. maja 2016 na spominski slovesnosti v Osilnici ob 75. obletnici OF in obletnici prvega partizanskega napada na italijansko postojanko v tem kraju

»Ob tem, kar se zdaj dogaja v Sloveniji ob medsebojnih obtoževanjih in privatizaciji osamosvojitve, bi bilo prav, da se akterji zavedajo, da osamosvojitve ne bilo, če ne bi bilo teh zavednih lju - di. To ni edini pohlep, s katerim se srečujemo v 25-letni zgodovini samostojnosti. Še veliko bolj škodljiv je pohlep po premoženju, ki je bilo ustvarjeno po koncu druge svetovne vojne, ko smo obnovili domovino, razvili gospodarstvo, znanost, tehnologijo, šolstvo, kulturo, zdravstvo, energetiko, infrastrukturo, zavarovalništvo, bančništvo, skratka vse, kar je potrebno za dostojno življenje v času šolanja, dela in upokojitve. Že dolgo poteka proces,

ki ga lahko imenujemo ugrabitev vodenja države, kot je denimo to želela JLA narediti s TO, da bi dosegla svoje cilje. To izčrpanje domačih objestnežev ima podporo tudi v Bruslju, za katerega lahko rečemo, da ne izpolnjuje tistih pričakovanj, ki smo jih imeli v času vstopa v EU. Vse bolj prevladuje interes velikih držav in kapitala, vse bolj se stiska ljudi, nove in nove zahteve po podaljšanju delovne dobe, mladi pa predolgo ostajajo brez delovnih mest. Praviloma se danes zaposluje za določen čas ali kot oblika prekarne delo, za katero je značilno, da se zanj ne plačujejo prispevki. Torej vse večje izkoriščanje ljudi za se večje dobičke peščice ljudi.

V času, ko poteka notranja vojna za zasluge pri osamosvojitvi, se ne organiziramo, da bi se uprli napadu, ki ga Slo-

venija doživlja z mehanizmom finančnih trgov. Izračunali so si, koliko denarja moramo zlit v banke za pokritje luknje, ki je bila določena povsem špekulativno. Pet milijard je ogromno denarja. Toda kljub sanaciji in aktivnosti za preiskavo bančne luknje se mirno nadaljujejo postopki prodaje slabih terjatev bank. Postopek je znova nepregleden, pod okriljem bančne tajnosti in s podobnimi mehanizmi poslovne skrivnosti, pod katerimi se vodstva uprav in nadzorni sveti zagovarjajo oziroma skrivajo pred javnostjo. Ne morem se znebiti občutka, da ni naključje, da se je spor o zaslugah za osamosvojitve začel prav v trenutku, ko imamo nepopolno vodstvo in nadzor NLB, ki želi prodati 800 milijonov slabih terjatev po samo 20-odstotni vrednosti.

ZZB za vrednote NOB Maribor je med članstvom izvedla anketo

Revolt zaradi potvarjanja zgodovine

V Združenja borcev za vrednote NOB Maribor smo v novembru in decembru 2015 izvedli anketo o zadovoljstvu članov. V anketi smo želeli ugotoviti zadovoljstvo svojih članov z delom združenja, anketirani so ga ocenjevali s šolsko oceno od 1 do 5. Nadalje so nas zanimali področja delovanja, s katerimi so člani najbolj zadovoljni, in področja, ki bi jih bilo treba izboljšati, pričakovanja članov združenja in realnost njihovih pričakovanj ter smiselnost uvajanja novih vsebin in metod dela, ki bi popestrile že utečeni program dela združenja.

// PIŠE IN FOTO: **Branka Lemajić**

Združenje borcev za vrednote NOB Maribor vključuje 25 krajevnih organizacij in trinajst interesnih združenj. Krajevne organizacije se teritorialno umeščajo na območju Mestne občine Maribor in okoliških občin Miklavž na Dravskem polju, Starše, Slivnica - Hoče, Rače - Fram, Lovrenc na Pohorju in Selnica ob Dravi. V Mariboru je sedež borčevske organizacije za celotno Podravje, v delo spadata tudi svetovanje in pomoč vsem združenjem ZB, ki so vključena v Medobčinski svet ZB Podravje. Najpogostejše pomagamo pri organiziranju prireditev s tematiko narodnoosvobodilnega boja in ohranjanja vrednot, zagotavljamo govornike in dajemo logistično podporo pri organizaciji spominskih prireditev.

V našem združenju si prizadevamo vzdrževati, izboljševati in spodbujati dialog med člani z namenom neposrednega prenosa informacij, zagotavljanja povratnih informacij ter spodbujanja socialne povezanosti in sprejetosti v medosebnih odnosih. Zato smo organizirali različne oblike neformalnega izobraževanja (predavanja, predstavitve, delavnice, krožki, razprave) z vsebinami, ki so blizu našemu članstvu. Z željo, da bi se tako po vsebini kot z obliko dela kar najbolj približali željam in potrebam članov, smo se odločili izvesti anketo o zadovoljstvu članov z dosedanjim delom združenja in odkriti interesna področja, ki so zanje privlačna.

Anketo smo izvedli prvič, zato ne moremo primerjati rezultatov s prejšnjimi obdobji. Bila je prostovoljna in anonimna. Vodstva krajevnih organizacij so bila odgovorna za izvedbo ankete, odzvalo se je 30 odstotkov članstva.

Nezadovoljstvo zaradi potvarjanja zgodovine

Anketirani člani so delo Združenja borcev za vrednote NOB Maribor ocenili s šolsko oceno 4,5. Najbolj so zadovoljni z ohranjanjem kulture spomina, da vrednote narodnoosvobodilnega boja ne gredo v pozabo. Izjemno nezadovoljstvo anketirani člani izražajo zaradi potvarjanja in blatenja zgodovine NOB, postavljanja spomenikov domobrancem, »gledanja proč« levice ter zaradi neustreznega in neuravnoteženega financiranja združenja v primerjavi s Študijskim centrom za narodno spravo. Skrb vzbujajoča sta starostna struktura

rekreacijski izleti ter ekskurzije s spoznavanjem kulturno-zgodovinskih objektov.

Da bi povečali zadovoljstvo svojih članov z delom organizacije, priporočamo izvedbo programov, za katere so anketirani člani izkazali interes (druženja, tematska srečanja, izleti), v okviru finančnih možnosti.

O nezadovoljstvu članstva zaradi pojavov blatenja in potvarjanja zgodovine, poskusov rehabilitacije domobrancev ter medlega odziva vodstva, politike in medijev na te poskuse bomo obvestili vodstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Od njega pričakujemo, da se aktivno zavzema za ohranitev naših v ustavo zapisanih vrednot in se ne le odziva na provokacije, manipulacije in laži. Izraženo nezadovoljstvo članov kaže, da naše članstvo ni apatično, da ga navedeni poskusi potvarjanja zgodovine žalostijo in se z njim ne bo sprijaznilo.

Kako pridobiti mlajše člane?

V združenju ugotavljamo, da bo treba poiskati nove poti za pridobivanje novih, predvsem mlajših članov. Lani smo v ta namen ob 70. obletnici osvoboditve izdali zloženko o združenju za potrebe

Izjemno nezadovoljstvo anketirani člani izražajo zaradi potvarjanja in blatenja zgodovine NOB, zaradi postavljanja spomenikov domobrancem, zaradi »gledanja proč« levice ter zaradi neustreznega in neuravnoteženega financiranja združenja v primerjavi s Študijskim centrom za narodno spravo.

članstva in upadanje števila članstva po naravni poti.

Na vprašanje o uvajanju novih vsebin in metod dela v združenju je večina anketiranih članov odgovorila, da so z utečenim programom zadovoljni, popestritev programa pa bi bila dobrodošla. Predlogi anketirancev kažejo na željo po druženju s člani na sedežu krajevnih organizacij, po stikih in druženju s še živimi borci NOB, po organizaciji tematskih srečanj s področja kulture, človekovih pravic in zakonskih predpisov, ki zadevajo članstvo. Prav tako predlagajo pripravo kulturno-zabavnih in športnih dogodkov, kot so igranje šaha ob kavi,

mariborske organizacije. Letos bomo izdelali Facebookov profil občinske organizacije Maribor, ker je ta komunikacijski kanal bliže mlajšim in delovno aktivnim osebam, ki so naša ciljna skupina. Nadaljevali bomo mreženje, vendar ocenjujemo, da preboja na tem področju sami ne moremo narediti.

Predlagamo, da vodstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije nadaljuje organiziranje interdisciplinarnih strokovnih posvetov o perečih vsebinah (blatenje in potvarjanje zgodovine NOB, pomladitev članstva in širitev števila članov) in se na podlagi ugotovitev loti navedenih izzivov. ■

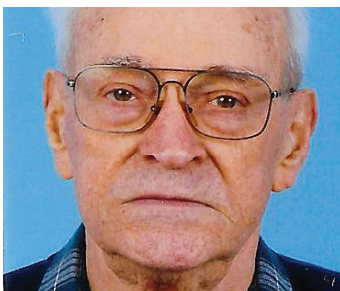
96 let **Stanislava Dolenc - Stanka**

// PIŠE: **Franc Auguštín**

Aprila letos je Stanislav Dolenc dopolnil 96 let. Rodil se je leta 1920 v obrtniško-delavski družini v kraju Žiri. Po končani osnovni šoli in vajeniški dobi je postal kolar. Žiri so kraj ob nekdanji meji z Italijo in Stanko je že takrat videl, kako Primorci bežijo izpod fašizma. Čeprav je bil izučen kolar, ni našel dela, zato se je prijavil v podoficirsko šolo v Šabcu. Kot izučenega obrtnika so ga razporedili v inženirsko enoto k pontonirjem. Tam je opravil inženirsko šolo v

skrajšanem obsegu ter tako postal inženirec pontonir. Vojsko je služil še komaj leto dni in dobil je čin vodnika, potem pa se je začela vojna vihra. Po kapitulaciji Jugoslavije je Stanko postal nemški ujetnik. Uspelo mu je, da se je kot Slovenec, doma iz Žirov, ki so bile takrat na nemškem območju, izmaknil ter se prek NDH po dobrih štirinajstih dneh vrnil domov bolan, saj je zbolel za malarijo. Nemške oblasti so ga bolnega razporedile v delovno organizacijo »arbeitsdinst«. Ko je čez nekaj časa dobil poziv za vpoklic v redno nemško vojsko, se je sredi leta 1943 pridružil partizanom kot borec v Prešernovi brigadi.

Po končani vojni je ostal v aktivni službi kot oficir, služboval je po raznih krajih po vsej Jugoslaviji, po različnih vojašnicah in poveljstvih po Srbiji, na Hrvaškem in v Bosni. Kot inženirec je sodeloval tudi pri graditvi nekaterih železniških prog in cest. Tako je bilo vse do 1968, ko je bil kot oficir JLA v činu majorja upokojen. Po nekaj letih se je z družino preselil v Ljubljano, v tedaj novejšo Krajevno skupnost komandanta Staneta v Zgornji Šiški. Tu je bil več let odbornik in je za svojo delovanje prejel tudi priznanje. Svoja stara leta preživlja pri sinu v Cerknici.

92 let **Franca Auguština**

// PIŠE: **Ivan Vidmar**

Franc Avguštín je dolgoletni član in vrsto let tudi predsednik KO ZZB za vrednote NOB Komandanta Staneta v Šiški v Ljubljani. Svoja stara leta preživlja malo osamljeno v prijetnem sožitju s sosedi in krajani, je pa eden redkih še živčih slovenskih partizanov v tem okolju.

Rodil se je januarja leta 1924 na Ježici. Oče je bil kot voznik veliko zdoma, mati pa je s skromnimi sredstvi in tremi otroki gospodinjila, kakor je vedela in zmogla. Po končani šoli je Franc po vajeniški šoli postal urar, a se je s tem poslom ukvarjal le krajši čas, saj so takratne razmere postajale vse bolj nemirne in negotove. Ko je v Ljubljano prihrumela italijanska vojska, je bil po nekaj mesecih aretiran in zaprt v kleti policije, ker se je ob vladnem pristopu k trojnemu paktu udeležil protesta na ljubljanskih ulicah. Sledili sta obsodba na zapor in po nekaj mesecih deportacija v taborišče Gonars. Po nekaj mesecih so ga presta-

vili v manjše taborišče Notaresco v srednji Italiji, kjer je dočkal zlom Italije. Da ne bi padel v nemške roke, je v skupini devetih pobegnil in se pridružil odporniški skupini, ki se je ustanavljala v kraju Bosco Martese. Po enodnevnem spopadu z vermahtom je propadel še poskus preboja čez fronto ob reki Pescara, zato je v okrnjeni skupini ostal v hribih Abruzzia ob kraju Penne.

V ostri zimi in brez vsega mu je njegovo urarstvo prav prišlo za preživetje. Ker se fronta ni premaknila, popustila pa je tudi zima, se je sam v coklah napotil proti severu, proti Sloveniji. Ob pogledovanju na jadransko obalo je po enainštiridesetih dneh po brezpotjih prispel do kraja Čedad, kjer je na grmovju ob blatni cesti visela tabla »Achtung banditen zone«, po poraščenih gričih pa je pokalo. Pod zaščito noči se je prebil in zjutraj mu je začuden domačin povedal, da je prišel v Goriška brda. Lepo je bilo slišati slovensko besedo, še posebej ko je naletel na oboroženo skupnico z rdečimi zvezdami na kapah. Še isti dan je postal borec v 2. bataljonu Briško-beneškega odreda v Gradnem. V tem odredu je nato postal mitraljezec, komisar čete in proti koncu vojne pomočnik komisarja bataljona.

Kot poročnik je sodeloval pri zasedbi Trsta. Večino let je služboval v Bosni, in to vse do leta 1971, ko je bil s činom podpolkovnika upokojen in se je z družino naselil v Ljubljani. Kot upokojenec je vrsto let skrbel za obrambne priprave v delu tovarne Iskra. Poleg delovanja v Krajevni organizaciji ZB za vrednote NOB Komandanta Staneta je desetletja deloval tudi v drugih organih te skupnosti, za kar je dobil več priznanj in plaket, med drugim srebrno plaketo komandanta Staneta.

**SVOBODNA
B E S E D A**

www.svobodnabeseda.si

facebook: Svobodna beseda

e naslov: svobodna.beseda@gmail.com

90 let Ivana Vidmarja

// PIŠE: Franc Auguštin

Letos Ivan Vidmar praznuje jubilejnih 90 let. Je dolgoletni član Krajevne organizacije ZZB NOB komandanta Staneta v Šiški v Ljubljani. Rodil se je 1. julija leta 1926 v delavski družini v Sadinji vasi pri Semiču. Oče je bil železniški delavec z borno plačo, mati pa je s skromnimi sredstvi v petčlanski družini gospodinjala, kakor je znala in zmogla. Ker so bili to za delavce hudi časi, je Ivan kot devetletnik že postal pastir, pastirstvo je opravljal po več krajih, kjer je obiskoval tudi šolo. Ko je zrasel v mladeniča, je v Črnomlju postal vajenec in se izučil za železolarja. S prihodom Italijanov so

tovarno zaprli. Takrat so stanovali v čuvajnici, ki so jo zasedli črnosrajčniki, in ko so njihovo patroljo napadli partizani, so ob aretacijah pobrali tudi Ivana. Sledilo je zasliševanje in mučenje, ker pa niso izvedeli ničesar, so ga izpustili. Ko je po desetih dne Belokranjska četa to postojanko likvidirala, se je družina preselila v Kot, kjer je Ivan kot šestnajstletnik dobil delo na železnici. Ker so se razmere slabšale, je spomladi leta 1943 stopil v Belokranjski odred, od koder je bil premeščen v 3. bataljon Tomšičeve brigade.

Po kapitulaciji Italije je bil priključen skupini VOS v Kočevju, kjer je ostal do konca vojne. Po vojni je kot aktivni oficir JLA končal šolo KNOJ-a v Bjelovarju in vojaško pehotno šolo v Sarajevu. Po opravljenem tehniškem tečaju je postal tehnični oficir v tehničnem bataljonu Centra v Zagrebu, tukaj se je kot pomočnik komandanta bataljona in s činom podpolkovnika leta 1974 upokojil. Z družino se je naselil v Ljubljani. Po upokojitvi je bil še devet let učitelj obrambe in zaščite v srednji lesni in tehnični šoli. Kot krajan Krajevne skupnosti komandanta Staneta je deloval v njenih organih, še zlasti pa v krajevnih organih ZZB NOB. Svoja starostna leta preživlja v krogu družine in v sožitju s sosedi in krajani.

90 let Marije Kogoj - Šuligoj

// PIŠE: Dragica Markič

Marija Kogoj - Šuligoj iz Šempetra pri Gorici je 10. maja letos dopolnila častitljivih 90 let. Okrogli jubilej je praznovala v veseli družbi 120 družinskih članov, sorodnikov in prijateljev. Za visoki jubilej, ki ga je dočakala zavidanja vrednega zdravja in čilih misli, so ji domači in prijatelji pripravili pester program, s katerim so se spomnili njenega življenja in številnih dosežkov.

Odraščala je na Vratih pri Čepovanu kot najstarejša od petih otrok. Pri 17 letih je že sodelovala v vojni kot kurirka, bolničarka, organizatorka. Oskrbovali so ranjence, ki so jih imeli kar doma, tu so imeli tudi dve partizanski tiskarni. Pozneje

je delala v planski komisiji v Solkanu, v Krajevnem odboru v Čepovanu in v Tekstilni tovarni na Okroglici. Poročena je bila z Rafaelom Šuligojem, v zakonu pa sta se jima rodili dve hčeri, Dragica in Janja. Sprva je z družino živela v Avčah, nato pa so se preselili v Šempeter pri Gorici. Po upokojitvi je Marija ostala še zelo dejavna in je delovala v številnih organizacijah v Šempetru, med drugim je bila zelo aktivna članica ZB Šempeter. Za svoje delo je dobila številna priznanja in odlikovanja. Ima pet vnukov in devet pravnukov. Njeni spretni prsti ustvarjajo čudovito idrijsko čipko in vrtnarijo, srce in glas pa ji zaigrata, ko zasliši slovensko narodno-zabavno glasbo.

Slavljenko so na domu obiskali tudi predstavniki KS Čepovan in ji čestitali. V Centru za starejše občane pa so prav na ta dan pripravili izlet in jo na avtobusu presenetili s torto. Na velikem praznovanju so ji poleg sorodnikov in znancev najlepše želje izrekli tudi predstavniki društev, Centra za dnevne aktivnosti starejših Šempeter, skupine Rožmarinke, Društva upokojencev Šempeter, Društva izgnancev Nova Gorica, Društva invalidov Nova Gorica, predstavniki ZB Šempeter in njihovega pevskega zbora, ZB Nova Gorica, Društva Tiger, tovarišice in tovariši s Krasa in Trsta, pevci in pevke Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič iz Trsta ter predstavniki VZPI - ANPI Prosek - Kontovel.

**SVOBODNA
BESEDA**

Obvestilo avtorjem

Avtorje, ki nam pošiljate prispevke o dogodkih naprošamo, naj dolžina posameznega zapisa ne presega 2500 znakov skupaj s presledki in dodajte eno ali dve fotografiji v osnovni velikosti in v jpg formatu. Tudi prispevki v rubriki *Imeli smo ljudi* in *Jubileji* naj ne presegajo 2500 znakov skupaj s presledki. Daljše prispevke bomo krajšali v uredništvu. Sprejemamo le zapise v elektronski obliki, ki jih pošljite na naš e-naslov: svobodna.beseda@gmail.com do 15. v mesecu. Prispevkov in fotografij ne honoriramo. Za daljše zapise se dogovarjamo posebej.

Uredništvo

Bogatejši na avstrijski način

»Mnogi Slovenci ne vedo, da je bila do druge svetovne vojne Gorenjska skoraj štirikrat bolj razvita kot sosednja Avstrija. Potem je prišla revolucija z rdečo zvezdo ... in danes je Avstrija vsaj dvakrat bolj razvita od Gorenjske. Razlika se v zadnjih nekaj letih dejansko le še povečuje. Prvi razlog so birokracija in davki.« Tako debelo izmišljotino zapiše Branko Grims v Gorenjskem glasu 3. junija in ga ni prav nič sram, da ima za norca državljanke in državljane Slovenije. V kontradikciji je s samim seboj, saj je še 18. maja 2007 trdil, prav tako v Gorenjskem glasu, da je bila naša pokrajina trikrat bolj razvita kot sosednja država, danes pa je to razliko še povečal, čeprav sam trdi, da sosedja v zadnjih letih povečuje razliko v svoj prid. Pustimo ob strani strokovno spornost statistične primerjave pokrajine z državo in se posvetimo nekaterim drugim dejstvom.

Intenzivna industrializacija Gorenjske se je začela v tridesetih letih prejšnjega stoletja, ko je začelo predvsem v Kranju obratovati več tovarn, predvsem tekstilne stroke, zato so naše mesto nekateri poimenovali kranjski Manchester. Večina industrije je bila v rokah tujcev, ki so v vodstvene organe nastavljali svoje rojake. Slovenci so bili samo dobra in poceni delovna sila, ves dobiček pa je šel tujim kapitalistom. Gorenjska je bila v tistem času sestavni del tako imenovane Dravske banovine, ki jo je vodil ban. Pokrajino so sestavljali trije srezi oziroma pozneje okraji, in sicer Kranj, Radovljica in Škofja Loka. V teh mestih in na Jesenicah je bila tudi industrija, vendar je bila regija še vedno obravnavana kot agrarna, temeljila je predvsem na živinoreji. Kot taka po razvitosti nikakor ni mogla konkurirati večini avstrijskih dežel, kaj šele da bi imela večji BDP. Več si lahko Grims prebere v strokovni izdaji **Podobe modernizacije** s podnaslovom Poglavlja iz gospodarske in socialne modernizacije Slovenije v 19. in 20. stoletju avtorjev Žarka Lazareviča in Aleksandra Lorenčiča z Inštituta za novejšo zgodovino, izdani leta 2008.

Po drugi svetovni vojni je bilo treba najprej obnoviti porušeno domovino, tu mislim na prometno infrastrukturo, ki je bila najbolj prizadeta, zgraditi in obnoviti je bilo treba industrijske obrate, šole, bolnišnice in še in še bi lahko našteval. Predvsem industrijska modernizacija je potekala v petdesetih letih

in prav Slovenija z v vojni priborjeno Primorsko je med jugoslovanskimi republikami izstopala po svojih prizadevanjih in po hitrejšem posodabljanju gospodarstva in njegove konkurenčne sposobnosti. Do leta 1989 je Slovenija v primerjavi s predvojnimi stanjem zelo spremenila gospodarsko sestavo. Postala je razvita industrijska dežela, v kateri sta industrija in rudarstvo prispevala 48 odstotkov vsega družbenega proizvoda. Gorenjska je v drugi polovici 20. stoletja vedno spadala med tri najbolj razvite slovenske pokrajine. Vsi, ki smo stari 40 in več let, se dobro spominjamo, kakšen je bil takrat Kranj. Danes je naše mesto le blede senca samega sebe. No, in na začetku devetdesetih let je naša domovina po razvitosti začela loviti sosedo in je takrat za njo zaostajala okrog 14 odstotkov, danes pa se je ta razlika (kar priznava tudi Grims) več kot podvojila. V našo škodo seveda. In samo medklic: v osvobodjeni domovini so tudi ženske postale enakopravne moškim in dobile leta 1946 volilno pravico.

Grims je vse poosamosvojitveno obdobje politik, trenutno sedi v državnem zboru, že drugi ali tretji mandat, bil pa je tudi v državnem svetu. Prav tako je dolgoletni mestni svetnik v MO Kranj, kjer mu delajo družbo še sorodniki. Ima dobro plačo, poleg tega prejema še sejnine in nekatere druge ugodnosti, ki jih ne bi našteval, saj bi prekmalu zmanjkalo prostora. Marsikdo pa ne ve, da mu davkoplačevalci plačujemo tudi podiplomski študij. To sem zapisal zato, ker se v svojem pisanju zgraža nad dejstvom, da otroci iz revnih družin ne morejo študirati in priti do boljšega kruha. Zakaj se ni plačilo svojega študija odrekel v prid revnim?

In naj mi bralci ne zamerijo, če jim bom v nekaj vrsticah osvežil spomin, kakšne pristojnosti ima državni zbor, ki je najvišji organ zakonodajne oblasti – torej ima zakonodajno, volilno in nadzorno funkcijo. V okviru prve med drugim sprejema spremembe ustave, sprejema nacionalne programe, deklaracije, resolucije in tako dalje, sprejema zakone, državni proračun, ratificira mednarodne sporazume ... V okviru volilne funkcije imenuje in razrešuje predsednika vlade in ministre, imenuje sodnike ustavnega sodišča, člane sodnega sveta, guvernerja Banke Slovenije itd. Kot nadzorni organ pa opravlja najpomembnejšo nalogo političnega nadzora nad delovanjem izvršilne oblasti in ima še nekaj pristojnosti s tega področja. To je velika moč in to je po domače povedano oblast in del te oblasti je že večino samostojne Slovenije gospod Grims.

In kje smo danes, po četrto stoletja samostojne Slovenije, ki smo jo sanjali tisoč let in za katero smo bili pripravljeni dati tudi življenje (med nami ga nisem videl)? Je to tisto, kar smo pričakovali in upali? Odgovor prepuščam bralcem. Zagotovo pa je res nekaj: za to, kar imamo, in še posebej za tisto, česar nimamo, je odgovoren tudi Grims, ki že dvajset let živi na račun nas davkoplačevalcev. Zato je skrajno sprevrženo, da za razmere, kakršne imamo, krivi čas izpred 75 let in ne današnjih davkov in birokracije, katere pomemben del je sam.

Brane Virant, Kokrica

Kam veter nosi našo barko?

Sergio Endrigo je pred mnogo leti pel znano pesem Kud plovi ovaj brod? Kulturno društvo Tito iz Izole je 21. maja letos organiziralo praznovanje dneva mladosti z bogatim kulturnim programom, ki je navdušil in razveselil prisotne udeležence. Posebni pečat je prireditvi dal Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta. Ko je pred časom ta zbor nastopil v Ljubljani, je o tem poročala vsa Slovenija. O njegovem nastopu v Izoli pa se ni zdelo potrebno poročati niti Primorskim novicam, ki naj bi bile naš časopis. Tudi lokalni list Mandrač je objavil le fotografijo z napisom »Dan mladosti je napolnil izolsko Lonko«.

Lonke ni napolnil dan mladosti, ampak živi ljudje, ki so z burnimi aplavzi pozdravljali vse nastopajoče, še posebno člane Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič iz Trsta, ki so morali še trikrat zapeti po končani prireditvi. Sprašujem se, čigavi so mediji, ki ne slišijo ljudi, ne slišijo glasu naroda, ki s ponosom zre na svojo zgodovino in pesem, ki je s svojo moralno močjo pomagala rušiti okove suženjstva, kakršne jih je na nakovalu prekletstva skoval tuj in domači sovražnik našega naroda? Tisti, ki ne spoštuje svoje zgodovine, ni vreden, da uživa svobodo! Ljudje na tej prireditvi pa so dokazali, da ponosno gledajo na prehojene poti in da častno gledajo tudi na rdečo zvezdo, ki je osvetljevala temne gozdove in poti, ki so vodile do zmage, zato bodo v srcih ljudi ideali narodnoosvobodilnega boja živeli večno, ne glede na negiranje in spreobračanje zgodovine. Narod ve, na kateri strani sta čast in ponos in na kateri je sramota.

Ernest Cah, Izola

Prizadevajmo si za enotnost države

V nedeljo, 12. junija, sem spremljal govor legendarnega partizanskega komandanta Franca Severja - Frante na Radiu Maribor, ko je govoril v zvezi s praznovanjem dneva državnosti. Njegove besede so mi segle globoko v srce, posebej v zvezi z našimi sedanjimi družbenopolitičnimi razmerami in našo družbenopolitično razklanostjo in razslojenostjo. Pokazal se je kot velik Človek – pisano z veliko začetnico! Bil je velik in priznan partizanski komandant, a tudi velik človek, človekoljub in domoljub! Prav bi bilo, da bi upoštevali njegove besede tudi tisti, ki še vedno negujejo medsebojno mržnjo in netijo medsebojne spore. Kot da se še vedno nadaljujeta revolucija in kontrarevolucija – pa se je Trg revolucije preimenoval v Trg republike. Zato spoštujmo svojo državo, Republiko Slovenijo, prizadevajmo si za njeno enotnost in stopimo enotni v spravi prihodnosti naproti! Ob tem se spominjam predloga Franca Severja - Frante, da bi postavili spomenik vrhovnemu poveljniku slovenske partizanske vojske Francu Rozmanu - Stanetu, ki bi predstavljal komandanta Staneta na konju, saj je bil to prvi komandant res samostojne slovenske vojske! Zato sem takrat ta predlog tudi jaz navdušeno podprl. Upam, da bo predlog končno uresničen.

Metod Škerjanec, Ljubljana

Ukradeno dostojanstvo

*Sloveniji so vbrizgnili
premišljen serum kapitala
načrtovalci nove zgodovine,
preden se je v samostojnost vdala.*

*Četrto stoletja komaj je minilo,
je že zbolela mlada zora,
ušla je vladi iz nadzora
mutirana svoboda.*

*Državljan komaj rojen,
s tajkunskimi dolgovi,
s pretečimi strahovi
je prvi dan že podojen.*

*Sodstvo v beli rokavici
pozabilo je vrednote.
Za rast in širjenje pohote
ni naklonjeno pravici.*

*Demokracija je lagala
in načrtno nas pognala
v globoko žrelo kapitala,
lastnino naroda pobrala.*

*Nekdaj svobodo smo imeli
izbojevano v težki borbi,
bratsko delali, živeli,
vsakdo kruh imel je v torbi.*

*O, še veliko jih imamo,
domačih izdajalcev,
preobraženih v lik tajkunov –
naših žuljev prodajalcev!*

*Dovolj je izkoriščanj in prevar,
dovolj umiranja na obroke!
Za zanamce gre, za otroke –
in dvignimo se na okope!*

*S parolo vojne zgodovine
"Tujega nočemo, svojega ne damo"
stopimo iz te sivine
pod zvezdo rdečo in zastavo!*

*Ukradeni, ponižani,
stara, mlada – vsi vkup!
Zatrmo kapitala strup,
rešimo, kar še nam sveto
domovini ni vzeto!*

Živka Komac

Meč in križ

*Z roko v roki SDS in Cerkev sveta
– prihodnost mračna se obeta,
z grenkobo in tesnobo v past ujeta,
skregana s sočutjem, od zidov
prevzeta!*

*Ko objameta se meč in križ,
zaveje v srcih mrzel piš
in prekrije slana rožnato pomlad
– nestrpnost na gredicah negovanih
seje trnje in osat ...*

Edo Tomc

Odhod

*Ko pod sekiro zruši se drevo,
štor obtožuje, da je mesto prazno.
Ko sam odidem čisto neopazno,
da bil sem, sploh se vedelo ne bo.*

*Nihče ne bo pomislil,
da je svet manj ljubljen,
ker mene ni.
Poti kot moja potka zgubljene izginjale
še bodo križem svet.*

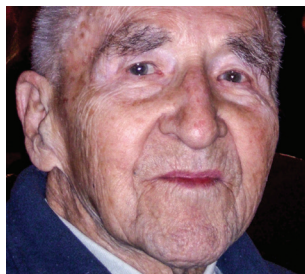
*Če tudi prst, ki jo spomlad odtaja od
zmrzali,
skoz votle se oči v lobanjo sipa,
jaz nočem zamuditi niti hipa,
da ne bi zrl na širni svet z očmi vseh vas,
ki živi ste na njem ostali.*

Stane Perc

Ignac Gregorač – Vid

Sredi maja smo na Žalah v Ljubljani z vojaškimi častni na zadnjo pot pospremili arhitekta Ignaca Gregorača - Vida, nosilca partizanske spomenice 1941. Svojo bogato življenjsko pot je sklenil v stotem letu starosti. Bil je Vurnikov diplomant in eden zadnjih slovenskih arhitektov, ki so diplomirali pred drugo svetovno vojno. Ignac Gregorač - Vid ni bil le arhitekt, dober risar in oblikovalec, bil je tudi pisec člankov in dveh knjig, oblikovalec muzejskih razstav, borec za varstvo okolja, aktiven družbenopolitični delavec, eden od ustanoviteljev gibanja Slovenska pot. Predvsem pa je bil ob svoji veliki strokovnosti izjemno pošten, pri delu pregovorno natančen, analitičen in razumski, do zadnjega trenutka privržen ideji humanistične in pravične družbe. Ob prelevitvah po osamosvojitvi leta 1991 je ostal načelen in zagovornik demokratične in pravične družbene ureditve.

Rodil se je na Reki 24. junija 1916. Po D'Annunzijeve vodoru na Reko se je družina leta 1920 preselila v Tacen, leta 1923 pa v Ljubljano. Leta 1935 je maturiral na klasični gimnaziji, leta 1940 pa diplomiral na Tehnični fakulteti Univerze v Ljubljani kot študent profesorja Ivana Vurnika. Leta 1941 se je vključil v OF. Z bratom je uredil skrišališče v domači hiši, v katerem sta delovala ciklostilna tiskarnica in nato dokumentarni oddelek Centralne tehnike. Iz Ljubljane je 15. julija leta 1942 odšel v partizane, kjer je bil tehnični sodelavec, organizator in politični delavec v Centralni tehniki. V letih 1943-44 je deloval v partizanski tiskarni Triglav na Goteniškem Snežniku, kjer je sodeloval pri tiskanju partizanskih obveznic, julija pa je bil premeščen k vodstvu Centralne tehnike v Stari Žagi za pomočnika vodje grafičnega oddelka in odgovornega za grafični atelje ter nato za vodjo Centralnega kolportážnega oddelka. Sredi oktobra leta 1944 so ga poslali v Beograd v vrhovni štab NOV in POJ, kjer je v oddelku OZNA kot vršilec dolžnosti vodje 4. odseka dočkal konec vojne. Od oktobra leta 1943 je bil član KPS.

Po vojni je Ignac Gregorač najprej tri mesece opravljal delo upravnika Državnega filmskega podjetja. V stroko se je vrnil kot projektant v Zveznem projektne zavodu. Na svoji poklicni poti je delal predvsem kot projektant v različnih ustanovah: v Zveznem projektne zavodu, v Zveznem gradbenem ministrstvu, v Upravi državne varnosti FLRJ, v Sekretariatu za notranje zadeve, v Sekretariatu za zunanje zadeve. Sodeloval je pri obnovi dvorca kralja Aleksandra na Dedinju ter izdelal projekt za stavbo agrikulturnega laboratorija v Zemunu. Februarja leta 1947 je odšel na delo v projektne podjetje pri gradbenem ministrstvu Ljudske republike Albanije, kjer je projektiral volnarski kombinat v Tirani. Tam je tudi spoznal svojo bodočo ženo, profesorico Ljubico Tafrá. V letih 1952-53 se je strokovno izpopolnjeval v Parizu in se specializiral za projektiranje bolnišnic. Sodeloval je pri korekturi ameriškega projekta in bil nadzorni inženir pri graditvi novega veleposlaništva SFRJ v Washingtonu na California Street, kjer je zdaj slovensko veleposlaništvo. Izdelal je idejni program in natečajni elaborat za kompleks zgradb za jugoslovansko veleposlaništvo v Moskvi. Leta 1963 se je vrnil v domačo Ljubljano in do upokojitve leta 1972 služboval kot višji bančni svetnik v Ljubljanski banki, Gospodarski banki Ljubljana, današnji banki SKB v Ljubljani.

V Ljubljani se je začela tudi njegova bogata publicistična dejavnost. Z Alenko Gerlovič sta leta 1968 napisala knjigo Likovna vzgoja otrok (oziroma Likovni pouk otrok). Leta 1997 je izšla druga knjiga, Štampiljke Osvobodilne fronte slovenskega naroda, 1941–1945: podoba in dokaz rojstva slovenske družbe, ljudske oblasti in države v obdobju okupacije in narodnoosvobodilnega boja. Obe knjigi je tudi likovno oblikoval in opremil. V reviji Borec je leta 1969 v prispevku Življenje v tiskarski postojanki 11A natančno opisal delo in življenje v Triglavski tiskarni. Bil je tudi sodelavec Enciklopedije Slovenije.

Tudi po osamosvojitvi Slovenije je bil družbenopolitično dejaven in eden od ustanoviteljev gibanja Slovenska pot. Ves čas je verjel v socialistični družbeni red in pravično socialno družbeno ureditev. Bil je privrženec ljudskofrontnega in kmečko-delavskega gibanja.

Skupščina mesta Ljubljana je marca leta 1984 na svoji seji sprejela sklep o podelitvi zlate plakete ilegalca družini Gregorač, ki jo je Ignac v imenu družine prejel 8. maja 1984.

V.G.

Nasta Sever

Spoštljivo in z žalostjo v srcu smo se aprila poslovili od partizanke, aktivistke OF, članice ZZB za vrednote NOB Ljubljana Naste Sever. Njena življenjska pot je bila težka in burna. Rodila se je leta 1921 v Ljutomeru kot hči Franca Severja in matere Zore Sever Koncilja. Tam je obiskovala in leta 1933 končala petrazredno osnovno šolo. Nato se je z družino preselila v Ljubljano, kjer je končala realno gimnazijo. Družina je bila napredna in Nasta je kot mlado dekle sodelovala v društvu Sokol. Leta 1942 ji je umrl oče, kar je bil za družino hud udarec. Nasta je sicer že leta 1941 začela delovati kot aktivistka OF v Ljubljani. Bila je kurirka terenskega odbora OF, pred odhodom v partizane je delovala v bojni enoti. 9. septembra

1943 je odšla v partizane in bila med ustanovnimi člani Ljubljanske brigade, ustanovljene v vasi Golo pod Mokrcem. V Ljubljanski brigadi je bila do novembra leta 1943, nato pa je bila do 15. junija 1944 borka Levstikove brigade – kot referentka za propagando in bolničarka. Kot bolničarka se je srečevala z vsemi grozotami vojne: od ranjencev in umirajočih borcev do pomanjkanja zdravil. Zato je v težkih bojih brigade doživljala hude travme in človeške stiske. Kot zanesljivo in prekaljeno borko so jo poslali na radiotelegrafski tečaj oficirske šole pri glavnem štabu NOV in POS Slovenije. Po uspešno opravljenem tečaju je bila vse do leta 1945 vodja radijske postaje KPS v Bazi 20.

Po vojni je Nasta delala kot radiotelegrafistka v slovenskem dopisništvu Tanjuga, nato v Slovenskem poročevalcu in v časopisni hiši Delo, kjer se je leta 1980 upokojila. Pri delu je bila strokovna, dosledna, poštena, zato je bila kot sodelavka cenjena in spoštovana. Bila je socialno čuteč človek. Posebno je skrbela za pomoči potrebne borce NOB, znala je navezati stik z vsakim in mu osebno pomagati. Ob vsem tem pa je bila sama izjemno skromna, pokončna in dosledna. Z delom v ZZB NOB Slovenije je vnašala med mlade vrednote NOB, kot so tovarštvo, solidarnost, poštenje, medsebojna pomoč.

Sodelovala je v organih ZZB za vrednote NOB Slovenije – bila je tajnica in predsednica skupnosti borcev 18. divizije vse do leta 1988, nato pa tajnica Odbora skupnosti borcev Levstikove brigade. Sodelovala je v odboru kurirjev in vezistov NOV Slovenije. Za svoje delo je bila odlikovana z redom zaslug za narod III. stopnje, z medaljo dela za zasluge za narod in z medaljo za hrabrost.

Tudi v času, ko so na pohodu laži, potvarjanja zgodovine, sovraštvo in maščevanje, je ostala zvesta svojemu prepričanju, ki ga je gradila v NOB, v času, ko sta bila delo in poštenje čast, ne pa privilegij in prednost. Vsi, ki ostajamo, bomo ohranili lep spomin na njeno osebnost in delo. Za to ji bomo vedno hvaležni.

Julijana Žibert

Stojana Kariž

Le nekaj dni pred svojim 95. rojstnim dnevom se je poslovila Stojana Kariž z ilegalnim imenom Sava, članica Združenja borcev za vrednote NOB Sežana. Rodila se je 1. februarja leta 1921 v Gornji Branici, na obrobju Vipavske doline, kmečkim staršem s šestimi otroki. V ta kraj je 28. avgusta 1941 prišla prva četa partizanov, Dolganova četa, in na Krasu prižgala prvo iskro upora. V spomin na omenjeni dogodek je občina Sežana ta dan določila za svoj praznik. Zaradi tega dogodka se je Stojana pridružila aktivnim udeležencem NOB. Postala je kurirka za vipavsko območje ter neutrudna zbirateljica sanitetnega materiala in drugih potrebščin za partizane. Njihova domačija je nešteto krat dajala zavetje borcem in aktivistom NOB. Vse to takratni fašistični oblasti ni ostalo prikrito. Stojano je aretirala, sledili so zapori v Trstu, Benetkah in Firencah, kjer je dekle čakalo sojenje pred posebnim vojaškim sodiščem, a je kapitulacija Italije to preprečila. Po vrnitvi domov se je Stojana še z večjo vnemo vključila v osvobodilno gibanje. Za svoj prispevek v NOB je dobila dve državni odlikovanji.

Po vojni se je Stojana pritožila v vas Brestovica pri Povirju, kjer je vsa leta delovala v krajevni organizaciji ZB Povir. Tovarišice Stojane se bomo s spoštovanjem spominjali, tudi kot udeležence številnih slovesnosti z obvezno titovko na glavi. Titovko, za nekatere tako moteč simbol partizanstva, je namreč Stojana vedno s ponosom nosila.

Karlo Mahnič

Ivan Cibic

Na začetku marca se je za vedno poslovil slovenski zdravnik Ivan Cibic, eden od organizatorjev slovenskega zdravstva. Rodil se je 6. avgusta 1924 v Proseku v Italiji. Že leta 1943 se je pridružil NOB, ko je bil hudo ranjen, se je navdušil za medicino in partizansko saniteto ter deloval v legendarni partizanski bolnišnici Pavla, po osvoboditvi pa je bil do leta 1952 v JLA. Diplomiral je leta 1957 na ljubljanski Medicinski fakulteti in prav tam 1969 opravil specializacijo

iz splošne medicine. Posvetil se je razvoju javnega zdravstva, dolga leta je delal kot splošni zdravnik v bolnišnici ministrstva za notranje zadeve, ki je bila predhodnica pozneje na novo zgrajene Bolnišnice dr. Petra Deržaja. Nato je bil kar 25 let direktor Zdravstvenega doma Ljubljana Center in direktor Zdravstvenega doma Ljubljana. Pod njegovim vodstvom je Zdravstveni dom Ljubljana Center dobil novo zgradbo. Bil je predsednik sekcije partizanskega zdravstva, ki deluje v okviru Slovenskega zdravniškega društva.

»Naj ti zdaj povem, kar ti nisem utegnila ali nisem bila dovolj pogumna: da si mi bil vse življenje vzor domoljuba v najbolj žlahtnem pomenu danes tako pogosto izrabljene besede.

Otroštvo in mladeniška leta si preživel na slovenskem ozemlju, ki je bilo po prvi svetovni vojni krivično dodeljeno Italiji. Tvoja družina – starši, sestre in bratje – ste okusili fašistični teror. Prav neverjetno je, kako si kot mobiliziranec v italijansko vojsko večkrat ušel, kar si opisal v svojih spominih, ki so kot pustolovske zgodbe. Tvegati si visoke kazni, morda celo življenje, če bi te razglasili za dezertarja. Zakaj si tvegati? Imel si čvrsto določen cilj, da se pridružiš slovenskemu osvobodilnemu boju za pravičnejšo družbeno ureditev in boju za ohranitev slovenske kulture. Slovenska OF je bila med vsemi evropskimi gibanji najboljše organizirana, učinkovita in se je od drugih osvobodilnih gibanj razlikovala prav po humanizmu in humanosti. Humanizem se je izpričeval v širjenju kulture do zadnjega borca, tako da je tudi knjiga postala učinkovito orožje ob puški in mitraljezu. Želja se ti je izpolnila, postal si borec in ranjen spoznal edinstveno učinkovito in humano organizacijo partizanskega zdravstva, ki te je ozdravljenega oblikovalo kot človeka in usodno vplivalo na tvoje življenje. Izbral si na videz nedosegljiv drugi cilj, da postaneš zdravnik. To si dosegel po številnih izobraževanjih za druge poklice, dokler nisi z vztrajnostjo in veliko požrtvovalnostjo izpolnil svoje velike želje. Kot zdravnik si pomagal slovenskemu človeku in mu lajšal tegobe. Tudi zaradi tega sem te občudovala in tudi tega ti nisem povedala, ko si bil še živ.

Veliko sil in truda si vložil v ohranjanje spomina na partizansko zdravstvo in na ljudi, zaslužne zanj. Z veseljem si sodeloval pri odkrivanju spominskih znamenj partizanskim zdravnikom in se udeleževal spominskih slovesnosti, na katerih nikoli ni manjkalo tvojih besed. Tvoja dolgoletna prizadevanja, ko si bil predsednik sekcije za partizansko zdravstvo pri Slovenskem zdravniškem društvu, so rodila obilen sad. In tudi za to sem ti hvaležna.«

Zora Konjajev

Leigh Thompson

23. decembra lani mi je napisal, da je neozdravljivo bolan, 12. maja letos pa nas je že zapustil naš iskreni prijatelj Leigh Thompson iz Melbourne, rojen leta 1952. Zapustil nas je mož izjemnega značaja, blag in odločen, večni iskalec resnice, strasten ljubitelj zgodovine in lepe besede.

Dom si je ustvaril tudi v Sloveniji, v Goriški brdih, od koder je v otroških letih odšla njegova žena Katja. Sem je pripeljal tudi sina Andreja, da mu je odkril domovino matere. Vsako leto je po nekaj mesecev preživel pri nas, v evropskih arhivih je raziskoval usode britanskih vojnih ujetnikov, ki so pobegnili

li iz italijanskih taborišč, in odkrival lepote Slovenije, okolice Trsta in Benečije - Julijske krajine. Na spletu je odkril tudi naš projekt Vranov let in nas poiskal. Prvič sva se srečala v Vačah, na sedežu Družinskega gledališča Kolenc. Potem je z nami aktivno sodeloval in nastopil prvič na prireditvi Vranovega leta na Geossu septembra leta 2013, drugič pa v Ožbaltu avgusta leta 2014. Namen, da bi z nami še nadalje sodeloval v okviru Društva Vranov let, pa bo ostal neizpolnjen.

Leigh je v Goriški brdih spletel kar nekaj prijateljstev, ne samo z veterani, ampak tudi z mlajšimi, med katere spada družinska prijateljica Karin Tomažič, ki je o njem zapisala tole: »Leigh je šudiral pravo in je bil zelo cenjen odvetnik, ki je verjel v pravni sistem in v pravico vsakogar do obrambe. Vendar so bile njegova prava ljubezen knjige – imel je tudi diplomo iz angleške literature, prebiral pa je tako rekoč vse. Iz najinih pogovorov sem razbrala, da so ga zelo fascinirali romani iz viktorijanske dobe. Prebral je vsaj po eno knjigo na teden, tudi zato, da si je kot odvetnik bogatil besedni zaklad! Njegova druga velika ljubezen pa sta bili Slovenija in Evropa nasploh. Brda, kjer sta z ženo Katjo kupila hišico, je dobesečno oboževal. Poznal je vsak kotiček tega gričevnatega konca Slovenije. Bil je izredno razgledan in neverjetno dober človek. Nikoli ni nikogar obsojal, in čeprav je veliko govoril, je znal zelo dobro prisluhniti ljudem.«

Eduard Vedernjak, predsednik Društva Vranov let

Franc Pipan

Na začetku marca smo se v dolini Soče, v Desklah, poslovili od krajana, borca in dolgoletnega predsednika KO ZB Deskle Franca Pipana. Še nekaj dni prej smo ga srečevali na ulici, ko je odhajal na redne sprehode in se ustavil na klepetu z vrstniki in prijatelji ter užival v naravi. Vesel je bil vseh vabil na proslave in sestanke, saj je rad prisluhnil pogovorom o spremembah in dogajanju.

Franc Pipan se je rodil 27. decembra 1929 v delavski družini na Krasu in Svetem pri Komnu. Leta 1936 je začel obiskovati osnovno šolo, po končanem petem razredu je nadaljeval šolanje na dvoletni šoli Aviamiento komerciale. Šolanja ni končal zaradi kapitulacije Italije leta 1943. Nekaj dni pozneje se je vključil v mladinsko delovanje in v kratkem času je postal aktiven delavec NOB na vasi s kurirskimi in obveščevalnimi nalogami. Velikokrat je bil poslan na opazovanje fašistične postojanke v bližini Komna, pa tudi v Praprot, ki je zdaj na italijanski strani na Krasu. Leta 1944 je postal član Skoja, nekaj mesecev pozneje pa aktiven član Narodne zaščite za kraj Komen. Z zaupnimi nalogami je odhajal v Sežano, Divačo in predmestje Trsta. Leta 1945 je bil dodeljen okrožnemu načelstvu Narodne zaščite za Goriško. Vojaško suknjo je odložil junija leta 1945 v Gorici. Za svoje zasluge med vojno je dobil medaljo za hrabrost.

Po vojni je deloval pri dograjevanju ljudske oblasti v coni A, nato je odšel v Ljubljano, kjer je bil do leta 1948. Dokončal je obrtno šolo in opravil izpit za pohištvnega mizarja. Zgodaj se je vključil v Združenja borcev za vrednote NOB. Bil je dolgoletni član izvršnega odbora območne organizacije ZB Nova Gorica in član raznih odborov. Dobro se je razumel z vsemi, bil

je prijazen človek in zelo zagnan za delo. Toplina, ki ga je obdajala, je bila nalezljiva, na svoj način se je dotaknil vseh okrog sebe in jih zaznamoval.

Za svoje delovanje je dobil vrsto priznanj: priznanje Občinskega odbora ZZB NOB Nova Gorica, leta 2004 je prejel priznanje Janka Premrla Vojka, leta 2006 pa srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije. Leta 2014 je postal častni član OOOB Nova Gorica, leta 2015 pa častni član KO ZB Deskle.

KO ZB Deskle

Neva Zidarič

V začetku junija smo se poslovili od partizanke, aktivistke, članice ZZB za vrednote NOB Ljubljana, Neve Zidarič, s partizanskim imenom Kira. Njeno življenjsko pot sta zaznamovala fašizem v Italiji in druga svetovna vojna. Rodila se je leta 1927 v Trstu, kot hči tržaških Slovencev Emilije in Josipa Lipovca. Bili so zavedna slovenska družina, zato je že kot mlado dekle sodelovala v NOB. Bila je kurirka, to delo pa je bilo odgovorno in nevarno, saj so imeli fašistični vojaki postavljene številne kontrolne točke, na katerih so izvajali preglede nad ljudmi. Pred osvoboditvijo Trsta je skrivala in razdeljevala slovenske zastave, da so z njimi pozdravljali osvoboditelje. V njihovem domu v Škednju so njeni starši skrivali angleške pilote.

Po vojni je bila kot pripadnica slovenske skupnosti v Trstu zaposlena na slovenski radijski postaji in kot igralka v Slovenskem narodnem gledališču v Trstu, kjer so uprizarjali predstave v slovenskem jeziku, kar je bilo takrat izrednega pomena za tamkaj živeče Slovence.

V Trstu je spoznala moža Borisa Zidariča, prav tako sina tržaških Slovencev, ki je še pred drugo svetovno vojno s starši zaradi fašističnega preganjanja in zatiranja migriral v Ljubljano. Tudi on je sodeloval v odporu proti okupatorjem. Njen mož je bil predstavnik Gospodarske zbornice Jugoslavije, kar je močno zaznamovalo tudi njeno življenje. Govorila je več jezikov, zato je tudi ona opravljala pomembne naloge, ko je spremljala moža na gospodarskih predstavništvih v Celovcu, Mehiki, Madridu in nazadnje v Trstu, kjer sta ponovno živela v letih 1981 do 1985. Po upokojitvi sta se preselila nazaj v Ljubljano in živela med Ljubljano in Zasipom pri Bledu, kjer sta imela počitniško hišico. Njun sin Bojan ima tri vnuke, ki sta jih imela nadvse rada, Neva jih je rada razvajala, saj je bila izvrstna kuharica in gostiteljica. Po moževi smrti je zadnja leta preživela sama v stanovanju za Bežigradom in nato v Domu starejših Kolezija. Čas je preživljala z branjem knjig in ohranjanjem spominov.

Neva Zidarič je bila zavedna Slovenka, pogumna in polna optimizma je do konca ostala pokončna borka za vrednote NOB kot so: tovarštvo, človeška toplina, solidarnost, svet brez krivic, spoštovanje slehernega človeka – verjela je, da se je za tak svet vredno žrtvovati in se tudi je, dokler ji je zdravje to dopuščalo. S svojim delom se je dostojno oddolžila spominu našega pomembnega časa: borbi proti fašizmu in nacizmu in pripomogla, da danes živimo v svobodni domovini in lahko govorimo slovensko, tudi v zamejstvu.

Julijana Žibert, MO ZZB NOB Ljubljana

Obiskali smo narodno herojinjo Olgo

Pred nekaj dnevi smo člani društva ZB Ankaran obiskali našo krajanko Andreano Družina, edino še živečo narodno herojinjo v Sloveniji, ki zadnja leta živi v domu za starejše v Logatcu. Starejši Ankarančani se Andreane prav gotovo spominjajo, bolj znana je pod partizanskim imenom Šerčerjeva Olga, saj je tako rekoč vsa povojna leta živela v našem kraju.

// PIŠE IN FOTO: **Dana Kavšček**, članica ZZB za vrednote NOB Ankaran

Obisk ni bil samo formalne narave, Olgi smo se želeli zahvaliti za ogromen prispevek, ki ga je kot aktivna udeleženka partizanskega boja dala v boju za osvoboditev domovine. Njeno nadvse zanimivo zgodbo smo prebrali ob praznovanju dneva žena, objavljena pa je tudi v Slovenskem zborniku 2016, ki je izšel ob 75. obletnici ustanovitve OF. Olga je namreč ena od treh še živečih slovenskih narodnih herojev, druga dva sta Drago Flis - Strela in Jože Ožbolt. Ta častni naslov ji je bil podeljen zaradi izredne predanosti, požrtvovalnosti in poguma skozi vsa strašna vojna leta. Ob prebiranju njenih zapisov, ki so kljub nepopisnemu trpljenju sem ter tja celo šegavi, se pred nami razgrne vsa resnica o partizanih. Te resnice ne morejo ubiti nobena laž, nobeno potvarjanje dejstev in nobeno še tako strupeno sovraštvo.

Olga je stara častitljivih 96 let. Ko smo se ji predstavili, nas sprva ni spoznala,

Andreana Družina Olga

ob omembi Ankarana pa se je v modrih očeh prižgal plamenček in pogovor je stekel. Ko je prepoznala Pera, dobrega družinskega prijatelja iz časov, ko je živela v pravljici hišici tik ob morju in sta jo z mamo večkrat obiskala, se je našega obiska vidno razveselila. Čeprav sedi na vozičku, je bistro spremljala naš pogovor in odgovarjala na vprašanja. In

opazili smo še nekaj, kar je sicer značilno za vse partizane, ki so preživeli štiriletno kalvarijo. Na vprašanje, ali jo sodobne laži o partizanih močno prizadenejo, je odgovorila: »Zdaj so pač drugačni časi!« Ni nas zboleel njen odgovor, zboleli sta nas resignacija in vdanost v usodo človeka, ki je svoja najlepša leta žrtvoval v dobro vseh nas.

Olgo smo obiskali na prelep spomladanski dan. Dom v Logatcu stoji na idi-

ličnem kraju, zrak je opojno dišal in vsi stanovanke so bili na prostem. Oskrbovanke so zabavali otroci iz vrtca, harmonikar in pevci. Osebe je izredno prijazno in nismo imeli občutka, da je tako samo zaradi obiskov. Tudi Olga nam je potrdila, da je tukaj vedno živahno. Z našo drago Olgi se iskreno veselimo, da v miru in prijaznem okolju preživlja svoja pozna leta.

VABILA

Podpeca nad Železno Kaplo:

Zveza koroških partizanov in prijateljev protifašističnega odpora in Društvo Peršman vabijo na spominsko srečanje, ki bo pri Peršmanu v Podpeci nad Železno Kaplo v nedeljo, **26. junija, ob 14. uri**. Slavnostna govornika bosta Eva Blimlinger, rektorica Akademije za likovno umetnost z Dunaja in Tit Turnšek, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Menina planina:

Občine Zgornje Savinjske doline in sodelujoča združenja borcev za vrednote NOB Zgornje Savinjske doline, Celja, Kamnika, Maribora in Zasavja vabijo na spominsko slovesnost ob 71. obletnici legendarnega preboja iz sovražnikovoga obroča na Menini planini in ob 75. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte. Prireditve bo v soboto, **2. julija, ob 11. uri** na Menini planini. Slavnostni govornik bo Milan Gorjanc, član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Kočevska Reka:

ZZB za vrednote NOB Kočevje vabi na tradicionalno spominsko slovesnost ob 74. obletnici bojev pri Taborski steni pri Kočevski Reki. Prireditve bo v soboto, **2. julija, ob 11. uri**. Slovesnost bo potekala na novem prireditvenem prostoru, bliže steni, z bogatim kulturnim programom. Slavnostni govornik bo Tit Turnšek, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije. V spomin na to bitko na delu gozda med drevesi že leta raste kamnita piramida iz pobranih kamnov in kamenčkov s poti k jami. Posvečena je padlima Jakcu in Vinku. **Ob 9.30** bo polaganje venca ob spomeniku padlim v Kočevski Reki s krajšim kulturnim programom.

Trebnje, Mirna:

ZZB za vrednote NOB Trebnje in Občinska organizacija ZZB za vrednote NOB Mirna organizirata v soboto, **2. julija, ob 11. uri** pri Koči na Debencu tovariško srečanje članov in simpatizerjev ZZB za vrednote NOB Mirnske in Temeniške doline ter

Dolenjske in Bele krajine. Srečanje bo posvečeno tudi 75. obletnici ustanovitve OF. V kulturnem programu bodo nastopili učenci Osnovne šole Mirna in člani ZB za vrednote NOB Trebnje. Program bo povezoval Zoran Remic. Slavnostni govornik bo Marko Bulc, borec Gubčeve brigade. Ob tem bo organiziran pohod, zbirno mesto pohodnikov bo **ob 8.30** pri Gostilni Bukovec na Mirni.

Ljubljana:

ZZB za vrednote NOB Ljubljana vabi v nedeljo, **3. julija, ob 11. uri** v rekreacijski center Mostec na tradicionalno druženje ob nekdanjem prazniku, dnevu borca. V kulturnem programu bodo nastopili Partizanski pevski zbor ter pevci in recitatorji. Sledilo bo prijateljsko druženje borcev, prijateljev in somišljenikov vseh generacij, ki spoštujejo in ohranjajo vrednote NOB.

Komen:

Občinsko združenje borcev za vrednote NOB Komen vabi na vnovično odkritje obnovljenega spomenika padlim kurirjem javke P13, ki bo v nedeljo, **3. julija, ob 11. uri** v vasi Sveto pri Komnu. Spomenik so postavili leta 1980 v čast petim padlim kurirjem javke P13, ki so padli v vasi Sveto pri Komnu zaradi izdaje. Z ob časa je spomenik močno načel, zato so se odločili za obnovo in vnovično slovesno odkritje. V P13 je deloval tudi akademik Ciril Zlobec, zato bo skupaj z ženo enega od kurirjev, ki mu je takrat uspelo pobegniti, odkril obnovljeni spomenik in bo slavnostni govornik. Sodelovala bosta še MPZ Izola in pihalni orkester Komen.

Radovljica, Pokljuka:

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica in odbor veteranskih organizacij – Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze policijskih veteranskih društev SEVER ter Zveze Slovenskih častnikov – organizirata 8. in 9. julija že 31. spominski pohod na Triglav. Na pot bodo krenili v petek, **8. julija, ob 6. uri** z Rudnega polja. Zaključna prireditev s kulturnim programom bo v soboto, **9. julija, ob 13. uri** na Rudnem polju. Slavnostna govornica bo Luigia Negro, predsednica SKGZ in Zveze slovenskih kulturnih društev za Videmsko pokrajino – borka za pravice Slovenske manjšine. Vabljeni tudi na odprtje zaključene razstave Triglavske likovne galerije, ki bo v četrtek, **7. julija, 18. uri** v Vojašnici Boštjana Kekca na Bohinjski Beli. Iz Ljubljane bo na osrednjo slovesnost v soboto, **9. julija**, odpeljal avtobus z odhodom **ob 10. uri** izpred Hale Tivoli. Prijave sprejema Tatjana na telefonski številki 01/432 52 41 do 4. julija.

Draga pri Kočevju:

ZZB za vrednote NOB Kočevje in KO ZB Draga vabita na spominsko slovesnost ob 75. obletnici ustanovitve OF in 25. obletnici praznovanja osamosvojitve Slovenije, ki bo v soboto, **16. junija, ob 11. uri** pri obnovljenem spomeniku žrtvam dragar-

ske doline. Spomenik se nahaja ob cesti Loški potok – Draga v neposredni bližini znamenite starodavne cerkve. Slavnostni govornik bo Miha Butara, častni predsednik Združenja slovenskih častnikov.

Pliberk, Avstrija:

Organizacijski odbor 37. pohoda na Komelj, Zveza Koroških partizanov in Slovensko prosvetno društvo Edinost v Pliberku vabijo na tradicionalni pohod na Komelj, ki bo v nedeljo, **17. julija**. Zbirališče pohodnikov bo od 8.30 dalje pred Kulturnim domom v Pliberku na avstrijskem Koroškem. Odhod pohodnikov **ob 9.30 uri**, sedem kilometrov dolga pot vodi preko Pliberka in pliberškega gradu po lahko prehodni poti do spomenika pri Cimprcu. Tukaj bo **ob 12.30** sveta maša, sledila bo spominska slovesnost s kulturnim programom, nato pa bo družabno srečanje. Pohod in srečanje potekata v spomin na dogodke pri Apovniku, kjer je v boju proti nacistom 12. oktobra 1944 padlo 12 borcev Domnove čete. Med govorniki bo letos Gregor Krištof, predsednik Zveze slovenskih izgnancev. Več informacij: Mojca Koletnik, 0043(0)650 8788409 ali maria.koletnik@gmx.at

Škofja Loka:

Občina Železniki, Skupnost borcev Prešernove brigade in Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka ob 73. obletnici streljanja talcev in ustanovitve Prešernove brigade vabi na spominsko slovesnost z naslovom Pomni dolina! s pestrim kulturnim programom in slavnostnim govornikom, ki bo v soboto, **23. julija 2016, ob 11. uri** pri Plečnikovem spomeniku v Dolenji vasi v Selški dolini.

Veliki Lipovec, Podšumberk:

Odbori enot XV. udarne divizije NOV in POS, ZB za vrednote NOB Novo mesto in Trebnje, vabijo na spominsko slovesnost ob 73. letnici ustanovitve XV. udarne partizanske divizije NOV in POS, ki bo v soboto, **23. julija**, na Velikem Lipovcu pri Ajdovcu. **Ob 10. uri** bo polaganje cvetja pred

spominsko ploščo narodnemu heroju Dušanu Jerebu - Štefanu, nato bo pred spomenikom XV. divizije priložnostni program: spominski govor o XV. udarni diviziji bo imela Tilka Bogovič, članica predsedstva glavnega odbora ZZB, položili bomo cvetje, nastopile bodo partizanske pevke in recitatorke iz Žužemberka.

Na Podšumberku se bomo **ob 12.30** poklonili padlim poveljnikom, narodnim herojem Milovanu Šaranoviču, načelniku glavnega poveljstva NOV in POS, Draganu Jeftiču, poveljniku XV. divizije in Ivanu Kavčiču - Nandetu, članu glavnega poveljstva. Spominsko besedo bo imel Boštjan Sladič, predsednik ZZB Trebnje. Avtobusni prevoz bo organiziran iz Ljubljane izpred dvorane Tivoli **ob 8.30**. Prijave zbira Tatjana na telefon 01/43-25-241.

Žlan v Bohinju:

ZZB za vrednote NOB KO Polje Bohinj vabi na sedmo tradicionalno proslavo v počastitev prvega padlega talca Bohinja, Franca Podlipnika, in vseh žrtev druge svetovne vojne Bohinja. Proslava bo v soboto, **20. avgusta, ob 13. uri** v vasi Žlan v Bohinju, pred stanovanjsko hišo Žlan 2.

Ljubljana:

ZZB za vrednote NOB Ljubljana Bežigrad vabi v Strunjan na enodnevne kopalne izlete s kosilom. Izlete bodo organizirali od četrтка, **30. junija**, dalje vsak četrtek v juliju, avgustu in septembru. Cena izleta za skupine nad 25 oseb je 25 evrov na osebo in vsebuje samopostrežno kosilo v restavraciji hotela Svoboda in prevoz. Odhodi so: **ob 7. uri** tržnica Koseze (postaja LPP, smer mesto), **ob 7.10** Kino Šiška (postaja LPP, smer mesto) in **ob 7.15** Razstavišče (postaja LPP, smer mesto). Prijave so obvezne vsaj dva dneva pred odhodom na telefonski številki: 031/ 303 755. V primeru, da bo prijavljenih manj kot 25 oseb, bo izlet odpovedan.

Ljubljana:

V gostišču Livada v Ljubljani je 1. junija potekalo srečanje brigadirjev MDA Ljubljana. Zbralo se nas je približno 130, v kulturnem programu je sodeloval Partizanski pevski zbor. Na srečanju smo obudili spomine na 70. obletnico prvih mladinskih delovnih akcij, predvsem na akcijo Brčko-Banoviči, pa tudi na vse druge akcije v Sloveniji, ki smo se jih udeleževali. Obljubili smo si, da bomo ohranjali vrednote teh akcij in njihova izročila prenašali na mlade rodove. Slavnostni govornik je bil prof. **Stane Kranjc**, član izvršnega odbora Kluba brigadirjev Ljubljana. Klub deluje pri mestnem odboru ZZB za vrednote NOB Ljubljana, srečanja so se udeležili tudi vodstvo ljubljanske borčevske organizacije, predsednica društva Zeleni prstan Nuša Kerševan ter predstavniki klubov brigadirjev s Primorskega, Go-

renjskega, Ptuja in iz Hrastnika in predsednik Zveze klubov ... Klub brigadirjev Ljubljana v sodelovanju z Društvom Zeleni prstan vsako leto v mestu opravi dve delovni akciji, eno v Gramozni

jami, drugo po dogovoru z Društvom. Člani pa skrbijo tudi za ureditev okolice spomenika Kurirčku pod Toškim čelom.

Marija Stanič

Izidor Cankar: mojster dobro zasukanih stavkov

Najbistrejši Slovenec svojega časa

Spomladi je pri založbi Mladinska knjiga izšla knjiga Izidor Cankar: mojster dobro zasukanih stavkov. Alenka Puhar je napisala življenjepis Izidorja Cankarja (1886–1958) in zbrala več kot dvesto fotografij. V knjigi so objavljeni tudi prispevki slovenskih raziskovalcev Cankarjevega življenja in dela: Irene Mislej, Luke Vidmarja, Bernarda Nežmaha, Igorja Grdine, Željka Oseta, Milčka Komelja in Aleša Mavra.

// PIŠE: Tea Černe

Kdo je bil Izidor Cankar? Deset let mlajši bratranec veliko bolj slavnega Ivana Cankarja je bil svetovljan in izjemno uspešen na različnih področjih: bil je karizmatični urednik Slovenca in revije Dom in svet, profesor umetnostne zgodovine, prevajalec, mecen umetnosti, eden izmed najbolj zaslužnih za ustanovitev Moderne galerije, izvrsten diplomat. Bil je začetnik intervjuja – nove novinarske zvrsti v slovenskem prostoru na začetku 20. stoletja. Bil je duhovnik, ki je zaradi ljubezni odložil duhovniško suknjo

“

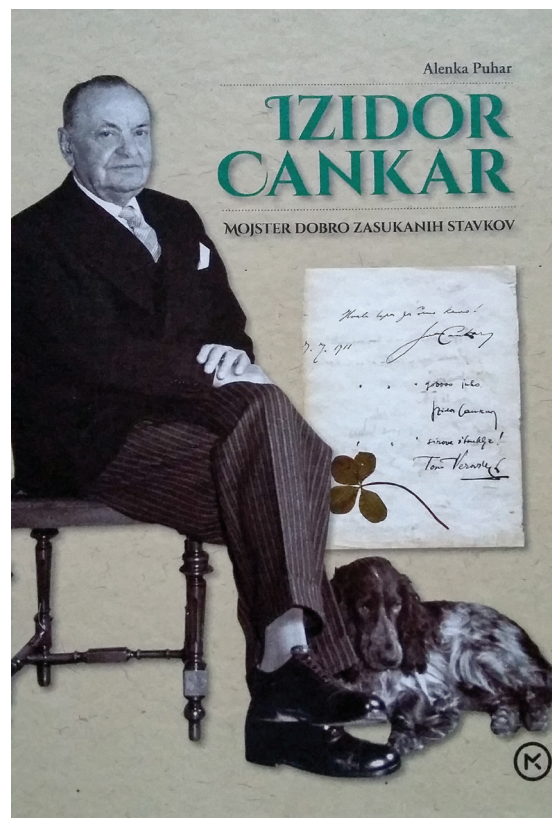
Cankar: »Med partizani so komunisti, a partizanstvo ni komunistično gibanje, temveč izredno močno, dinamično disciplinirano gibanje z več kot samo partijskimi smotri, z narodnimi smotri.«

ter se poročil z Ano Hribar - Ničo, hčerjo iz premožne družine Hribar. Odlikoval se je s karizmo, ambicioznostjo in inteligenco, a bil je tudi poln nasprotij. »Od vseh Slovencev, kar sem jih kdaj srečala, se mi je zdel najbolj bister in najzlobnejši,« ga je označila literarna zgodovinarica Marja Borštnik.

Pred drugo svetovno vojno je postal diplomat v Argentini in nato v Kanadi. V tujini je bil tudi med drugo svetovno vojno, krajši čas je bil tudi minister v kraljevi vladi Ivana Šubašiča. »Izidor Cankar je ves čas zagovarjal odpor proti okupatorju,« je v življenjepis zapisala Alenka Puhar. »Ko je postalo bolj ali manj jasno še to, da bodo tiste, ki so-

delujejo s sovražnikom, tudi zahodni zavezniki obravnavali kot kolaborante, se je nekaj ljudi iz SLS lotilo prepričevanja za ustavitev bratomorne vojne. Snoj, Kuhar in Cankar so bili za to, da se domobranci pridružijo partizanski vojski,« piše Alenka Puhar. Po pogovorih z maršalom Titom na Visu leta 1944 je prišel tudi Izidor Cankar do sklepa, »da je treba partizane podpreti in jih priporočiti neopredeljenim in zbeganim«. Kot neopredeljeni in zbegani so bili mišljeni še neodločeni prebivalci. Doživetja in vtise je zapisoval v dnevnik. Ena izmed opazk je: »Med partizani so komunisti, a partizanstvo ni komunistično gibanje, temveč izredno močno, dinamično disciplinirano gibanje z več kot samo partijskimi smotri, z narodnimi smotri.« Poleti leta 1943 je v svoj dnevnik med drugim zapisal: »V najtežjih trenutkih slovenske zgodovine je velik del 'katoliške skupnosti' pokazal, da ne vidi jasno, kaj je funkcija stranke v življenju naroda.«

Leta 1945, po koncu vojne, je nastopil delo diplomata v Grčiji, vendar je bil že naslednje leto odpoklican in pozneje upokojen. Po drugi svetovni vojni je

bil v slovenskem prostoru vse bolj osamljen, odrinjen na rob in na sramotilni steber kot »gospod« in človek preteklega časa. Umrli je leta 1958.

Knjiga Izidor Cankar: mojster dobro zasukanih stavkov je celovit prikaz življenja človeka, ki je zaznamoval slovenski kulturni in politični prostor v prvi polovici 20. stoletja in bil pozneje odrinjen v osamelost. Delo poleg življenjepisa in raziskovalnih prispevkov bogatita tudi izbor Cankarjevih tekstov in izbrana bibliografija. ■

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

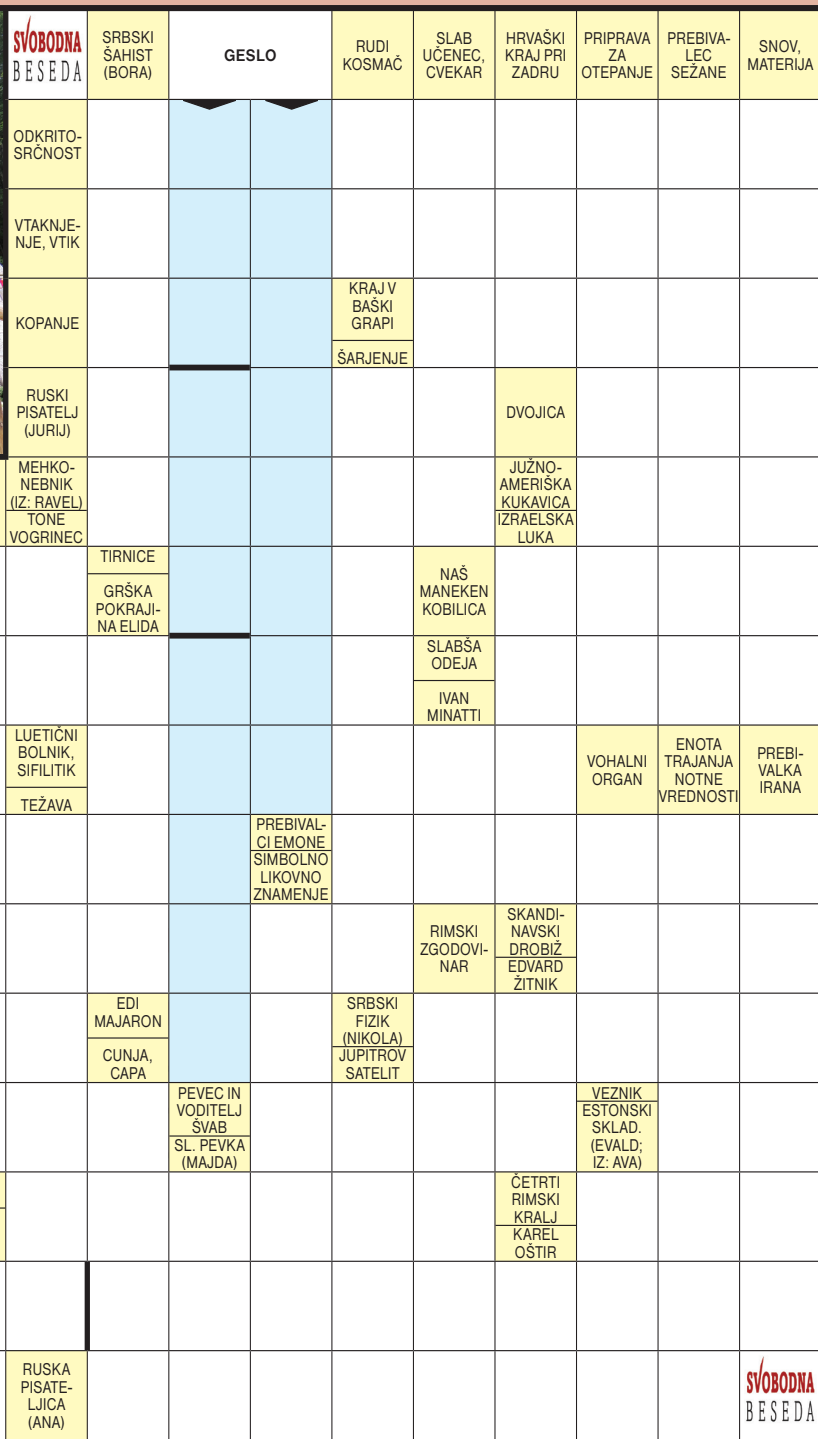
Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrletno 9 €,

letno
36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Geslo 7. številke SB: ČETRTO STOLETJE SAMOSTOJNOSTI.